

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

SONATA VASILIAUSKIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRATŪROS IŠTĚSTINĖS STUDIJOS

**SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO TENKINANT
BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ
POREIKIUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Prof. dr. Brigita Kairienė

Vilnius, 2022

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
ĮVADAS.....	5
1. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Socialinio darbuotojo vaidmens samprata	10
1.2. Bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių tenkinimo charakteristikos	17
1.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo ir bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių sąsajos.....	24
1.4. Socialinio darbuotojo vaidmens, tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius, pokyčiai COVID-19 pandemijos metu	27
2. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO METODOLOGIJA	33
3. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO REZULTATAI	39
4. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO REZULTATŲ APITARIMAS.....	61
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS X RAJONO BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VADOVAMS	69
LITERATŪRA.....	70
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78
PRIEDAI	79
AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA	83

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Socialinio darbo principai	10
2 lentelė. Socialinio darbo vaidmens tipologijos.....	12
3 lentelė. Socialinio darbuotojo atsakomybės ir užduotys	14
4 lentelė. Socialinio darbuotojo intervencijos lygmenų klasifikacija.....	16
5 lentelė. Vaikų, augančių globos namuose, poreikių detalizacija.....	22
6 lentelė. Socialinių darbuotojų vaidmenys COVID-19 pandemijos metu	28
7 lentelė. Interviu klausimyno struktūra ir pagrindimas.....	35
8 lentelė. Tyrime taikyti etikos principai.....	37
9 lentelė. Interviu atsakymų pateikimo pavyzdys	38
10 lentelė. Socialiniui darbuotojui reikalingos savybės, dirbant su BVGN augančiais vaikais.....	40
11 lentelė. Socialiniui darbuotojui reikalingos savybės, tenkinant BVGN vaikų poreikius	41
13 lentelė. Komandinio darbo svarba socialinio darbuotojo veikloje, tenkinant vaikų poreikius	44
13 lentelės tęsinys. Komandinio darbo svarba socialinio darbuotojo veikloje, tenkinant vaikų poreikius	45
14 lentelė. Vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, charakteristika	46
15 lentelė. BVGN vaikų poreikių skirtumai nuo bendros populiacijos vaikų.....	47
16 lentelė. Bendruomeninių globos namų vaikų prioritetiniai poreikiai	48
17 lentelė. Vaikų emocinio ryšio su darbuotojais užtikrinimo būdai, esant jų kaitai.....	49
17 lentelės tęsinys. Vaikų emocinio ryšio su darbuotojais užtikrinimo būdai, esant jų kaitai	50
18 lentelė. BVGN gyvenančių vaikų poreikiai, kurių tenkinimui reikia papildomų išteklių.....	54
19 lentelė. BVGN gyvenančių vaikų poreikių pasikeitimas COVID-19 pandemijos metu	55
20 lentelė. Vaikų, gyvenančių BVGN, poreikių tenkinimas COVID-19 pandemijos metu.....	56
21 lentelė. COVID-19 pandemijos pasekmės bendruomeninių globos namų vaikams	57
22 lentelė. Socialinių darbuotojų pagalba vaikams, sprendžiant COVID-19 sukeltas pasekmes	57
23 lentelė. Socialinio darbuotojo vaidmens stiprinimas tenkinant vaikų poreikius	58
24 lentelė. Vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikių tenkinimo gerinimas...	59

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Socialinių darbuotojų intervencijos lygmenys.....	15
2 pav. Maslow poreikių piramidė.....	18
3 pav. Neigiamas poveikis, kurį patiria vaikai, augantys globos namuose	20
4 pav. Vaikų, augančių globos namuose, poreikiai	22
5 pav. Vaikų, augančių BVGN, charakteristikos.....	23
6 pav. Iššūkiai, su kuriais susiduriama, tenkinant BVGN vaikų poreikius	25
7 pav. Vaikų poreikių patenkinimo formulė.....	26
8 pav. Pagrindinės socialinių darbuotojų vaidmens funkcijos COVID-19 pandemijos metu	28
9 pav. Pagrindinės rizikos, su kuriomis susidūrė vaikai COVID-19 pandemijos metu	31
10 pav. Tyrimo vykdymo schema	33

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Visoje Europos Sąjungoje šimtai tūkstančių pažeidžiamų ir paliktų vaikų gyvena didelėse atskirose globos institucijose, kur yra suteikiama pastogė, globa ir maistas, tačiau šios institucijos „negali užtikrinti į asmenį orientuotų paslaugų ir tinkamos paramos, kurios reikia siekiant visapusės įtraukties“ (EC EUROPA, 2021). Būtent dėl šių neigiamų padarinių Europos Sąjungos šalys pradėjo deinstitutionalizacijos procesus, kurių tikslas kurti vaikams kuo artimesnę šeimai aplinką, kad tai, kas šeimoje augančiam vaikui yra savaime suprantama, būtų lengvai pasiekama ir globos namuose (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Vaikų globos namų (toliau VGN) deinstitutionalizacija yra laikoma viena iš esminių ir prioritetinių Lietuvos socialinės politikos sričių, kuri šalyje pradėta daugiau nei prieš dešimtmetį, tačiau turinti pakankamai lėtą ir neefektyvią proceso eigą, nes tam labai daug įtakos turi politinės valios stoka ir pačių globos namų nenoras keisti ir perorganizuoti savo veiklą (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016). Priešingai nei instituciniai VGN, kur auga pakankamai didelis skaičius vaikų, kurie turi dalytis mažomis erdvėmis, paklusti griežtoms taisyklėms ir labai dažnu atveju susiduria su didesne socialine atskirtimi, bendruomeniniai vaikų globos namai (toliau BVGN) yra grindžiami mažu skaičiumi vaikų (iki 8-ių vaikų), didesne pasirinkimo laisve ir savarankiškumo skatinimu, vaikų asmeninių poreikių tenkinimu, dienotvarkės derinimu, mažu dirbančių žmonių skaičiumi, vaikų pasitikėjimo savimi ir atsakomybės ugdymu (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Vis dėlto, nepaisant teigiamų pokyčių deinstitutionalizacijos reformų procese ir mažėjančio vaikų skaičiaus globos institucijose (2019 metų veiklos ataskaita, 2020), Lietuvoje vis dar kasmet didelis skaičius vaikų netenka tėvų globos ir atsiduria globos institucijose, o dėl lėto deinstitutionalizacijos proceso (nėra įsteigta pakankamai BVGN) ir didelio vaikų, praradusių tėvų globą, skaičiaus yra susiduriama su vaikų apgyvendinimo BVGN problema bei prioretizavimo iššūkiais (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016). Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2018 m. šalyje egzistavo vos 14 BVGN (282 vaikai juose) ir 68 VGN (2142 vaikai juose), o 2019 m. BVGN skaičius išsaugo iki 45 (770 vaikai juose), VGN skaičius sumažėjo iki 58 (1214 vaikai juose) (Lietuvos statistikos departamentas, 2020). Vis dėlto 2020 m. buvo registruoti 48 BVGN, kuriuose augo 799 vaikai (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Pagal pateiktus Lietuvos statistikos departamento duomenis yra puikiai matyti, kad nuo 2018 m., kai prasidėjo BVGN steigimas ir deinstitutionalizacija vaikų, netekusių tėvų globos, skaičius mažėjo (2018 m. – 2033, 2019 m. – 1353, 2020 m. – 897) (Lietuvos statistikos departamentas, 2021). Per 2019 m. tėvų globos netekusiems vaikams globa (rūpyba) buvo nustatyta šeimynose, 17 proc. (248) vaikam – globos centruose, 21 proc. (295) – vaikam globos institucijose (įskaitant BVGN) ir 60 proc. (865) vaikam – šeimose (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2019). Vis dėlto, nors situacija

BVGN steigimo atžvilgiu ir gerėja, yra pastebima, kad Lietuvoje vis dar trūksta BVGN (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Socialinis darbas yra susijęs su veikla, kuri yra paremta darbu su asmenimis, šeimomis, grupėmis ir bendruomenėmis, siekiant skatinti žmogaus augimą ir vystymąsi bei socialinį teisingumą (Teater, 2014). Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga (Higgins, 2015). BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėtį ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). BVGN vaikai auga kitokioje aplinkoje, nei tie, kurie auga savo šeimose, todėl socialiniai darbuotojai ne tik atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant šių vaikų saugumą ir pagrindinių poreikių patenkinimą (pvz.: fiziologinių, saugumo, meilės, pagarbos, savirealizacijos), bet ir padeda atkurti bei tobulinti socialinius įgūdžius kitokioje aplinkoje (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017).

2019 metų pabaigoje visą pasaulį ištikusi COVID-19 pandemijos krizė dar labiau apsunkino socialinį darbą ir įnešė papildomų iššūkių tenkinant BVGN vaikų poreikius. COVID-19 pandemija sukėlė papildomų problemų ne tik patiems socialiniams darbuotojams, kurie laikydami socialinio darbo pagrindinių vertybių ir principų turėjo užtikrinti vaikų poreikių patenkinimą ir savo pačių sveikatos gerovę sparčiai kintančioje aplinkoje (Farkas ir Romaniuk, 2020), bet ir vaikams, augantiems BVGN, kurie ne tik augo skirtingoje aplinkoje, bet papildomai susidūrė su atitinkama socialine atskirtimi, kai socialinių darbuotojų tiesioginis kontaktas buvo apribotas, o kasdieninė veikla pritaikyta pandeminei situacijai.

Darbo temos naujumas. Nors Lietuvoje ir visoje Europos Sąjungoje deinstitucionalizacijos reformoms skiriama pakankamai nemažai dėmesio (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016; EC EUROPA, 2021), o moksliniu požiūriu yra atlikta nemažai tyrimų Lietuvoje institucinės vaikų globos ypatumų ir poveiko vaikų raidai bei socializacijai atžvilgiu– Žalimienė (2007) analizavo institucinės globos kokybės ypatumus, Zbarauskaitė (2012) tyrė vaikų gyvenimą institucinėje globoje ir prieraišumo perspektyvas, Snieškienė ir Tamutienė (2014) gilinasi į vaikus, kurie prarado tėvų globą, patirtį teikiant skirtingas vaikų globos formas, Vitkauskas (2010) ir Poviliūnas (2014) nagrinėjo vaikų globos problemas iš vaikų teisių apsaugos perspektyvos, Bobinienė ir Voitechovič (2012) bei Pūras (2012) aprašė galimas prevencines priemones siekiant išvengti vaikų institucionalizacijos ir stiprinti darbą su vaikų šeimomis, Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016) gilinasi į VGN deinstitucionalizacijos procesus Lietuvoje, Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2017) analizavo savarankiško gyvenimo

įgūdžių ugdymą tarp jaunų proto negalią turinčių vaikų, gyvenančių socialinės globos namuose vaikams su negalia, o Gudžinskienė (2010) tyrė socialinių darbuotojų, dirbančių VGN, bendrą įgūdžių savivertę, visgi yra pasigendama mokslinių tyrimų ir mokslininkų susidomėjimo Lietuvoje *socialinio darbuotojo vaidmeniu tenkinant BVGN vaikų poreikius bei pačiais vaikų poreikiais*. Taip pat, nėra atlikta tyrimų Lietuvoje, susijusių su socialinio darbo, socialinių darbuotojų vaidmens, darbo praktika bei BVGN vaikų poreikių pokyčiais COVID-19 pandemijos metu.

Darbo temos iširtumas. Socialinio darbuotojo vaidmens samprata ir reikšmė bei pats socialinis darbas su vaikais nėra visiškai nauja tema ir yra pakankamai dažnai analizuojama tiek užsienio (Teater, 2014; Higgins, 2015; Gilbert ir kt., 2011; Oliver, 2010; Stein, 2009; O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016), tiek ir Lietuvos (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019; Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017; Blažytė, 2008; Eidukevičiūtė ir Večkienė, 2014) autorių. Tik 2018 metais pradėdant įsteigti BVGN, Lietuvoje atlikta mažai mokslinių tyrimų būtent apie BVGN vaikų poreikius ir socialinių darbuotojų veiklą bei atitinkamą vaidmenį, o užsienio literatūroje yra dar sunkiau rasti mokslinių straipsnių, susijusių su būtent BVGN vaikų poreikiais ir socialinių darbuotojų vaidmeniu. Vis dėlto, mokslo bazėse galima aptikti kai kuriuos analizuojamos temos aspektus, kurie buvo nagrinėjami skirtingų mokslininkų tiek užsienyje, tiek ir Lietuvoje. Higgins (2015), Oliver (2010), Ragowski (2011) bei Burvytė ir Kocai (2017) analizuodami vaikų poreikius ir šeimų problemas socialinio darbo atžvilgiu nustatė, kad šiuolaikinė vaiko apsauga taiko siaurą požiūrį į vaiko gerovę ir socialinio darbo vaidmenį, vaikai nori ne tik būti išklaustyti, bet nori ir apčiuopiamų rezultatų, kurie patenkintų jų poreikius, o problemos, su kuriomis susiduria šeimos, turi būti sprendžiamos kartu, o vaikams yra labai svarbus ryšio palaikymas jų psichosocialiniam vystimuisi. Iš kitos pusės Burvytė ir Kocai (2017), Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018), Eidukevičiūtė ir Večkienė (2014) tirdami socialinio darbo ir socialinio darbuotojo vaidmens aspektus skirtingais vaikų rupybos atvejais išryškino socialinio darbuotojo vaidmens aspektus, susijusius su vaikų gerovės užtikrinimu, saugumu, poreikių tenkinimu bei pačių darbuotojų motyvacija ir žinių kūrimu. Nors atliktuose moksliniuose tyrimuose ir yra atskleidžiami tiriamos problemos kai kurie atskiri aspektai (socialinio darbuotojo vaidmuo ar vaikų poreikiai), visgi moksliniuose darbuose yra pasigendama socialinio darbuotojo vaidmens išryškino tenkinant BVGN vaikų poreikius kintančioje aplinkoje, ypač COVID-19 pandemijos metu.

Darbo temos mokslinė problema. Nuolat kintanti aplinka ir vaikų poreikiai, socialinių darbuotojų darbo specifika, įgūdžiai ir jų vaidmuo BVGN vaikams bei netikėti įvykiai, tokie kaip COVID-19 pandemija, sukelia vis daugiau iššūkių ne tik pačiam profesionalų (socialinių darbuotojų) darbui, bet ir vaikams, augantiems BVGN. Socialiniams darbuotojams būnant pagrindiniu gyvenimišku pavyzdžiu ir svarbiausiu vaikų gyvenimo profesionalu išryškėja socialinio darbuotojo vaidmuo tenkinant vaikų poreikius (Stein, 2009) ir atitinkamos problemos tenkinant tuos

poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių metu. Tinkamas socialinių darbuotojų pasirengimas nulemia teikiamų paslaugų kokybę ir pastovumą (Griciūnaitė ir Senkevičienė-Doviltė, 2018), kurie tenkina BVGN augančių vaikų poreikius. Dėl šių priežasčių **pagrindinė darbo problema** yra keliami klausimu – *kaip užtikrinti tinkamą BVGN vaikų poreikių patenkinimą ir sustiprinti socialinio darbuotojo vaidmenį šių poreikių patenkinime?*

Probleminiai klausimai. Stengiantis išspręsti mokslinę problemą, yra keliami šie probleminiai klausimai:

- Kokį vaidmenį atlieka socialinis darbuotojas tenkindamas BVGN vaikų poreikius X rajono įstaigoje?
- Kokie yra pagrindiniai BVGN augančių vaikų poreikiai X rajono įstaigoje?
- Kuo socialinis darbuotojas yra svarbus tenkinant BVGN vaikų poreikius X rajono įstaigoje?
- Kuo socialinio darbuotojo įsitraukimas yra svarbus tenkinant BVGN vaikų poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių metu X rajono įstaigoje?

Darbo objektas – socialinio darbuotojo vaidmuo, tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius.

Darbo tikslas – išnagrinėti socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti socialinio darbuotojo vaidmens sampratą.
2. Identifikuoti bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių charakteristikas ir jų sąsajas su socialinio darbuotojo vaidmeniu.
3. Išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmens svarbą tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius.

Darbo metodai:

1. *Sisteminė, loginė ir lyginamoji mokslinės literatūros, periodinių leidinių ir mokslinių straipsnių analizė*, kuria siekiama išsamiai išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmens sampratą, BVGN vaikų poreikių charakteristikas, socialinio darbuotojo vaidmens ir BVGN vaikų poreikių sąsajas bei socialinio darbuotojo vaidmens ir BVGN vaikų poreikių pokyčius COVID-19 pandemijos metu.
2. *Kokybinis tyrimas* – pusiau struktūruotas interviu su socialiniais darbuotojais, kuriuo siekiama gauti gilumines žinias apie socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant BVGN vaikų poreikius. Šis tyrimo metodas pasirinktas siekiant suvokti socialinių darbuotojų patirtį, sužinoti nuomonę ir vertinimus tiriamos problemos atžvilgiu.

Duomenų analizės metodas. Kokybinių duomenų analizei buvo pasirinktas *turinio analizės metodas*. Šio metodo pagalba buvo tinkamai reziumuojami ir apibendrinami gauti duomenys (Gheyle ir Jacobs, 2017) tyrimo metu sistemingai bei objektyviai nustatant tiriamos problemos specifines charakteristikas ir tinkamai išskiriant surinktų duomenų kategorijas bei subkategorijas, padedančias lengviau ir paprasčiau analizuoti duomenis. Turinio analizė padėjo suprasti tam tikrus tiriamos problemos aspektus bei bendrą informantų nuomonę tiriamos problemos klausimu (Gheyle ir Jacobs, 2017).

1. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socialinio darbuotojo vaidmens samprata

Socialinis darbas yra susijęs su veikla, kuri yra paremta darbu su asmenimis, šeimomis, grupėmis ir bendruomenėmis, siekiant skatinti žmogaus augimą ir vystymąsi bei socialinį teisingumą (Teater, 2014). Socialiniai darbuotojai dirbdami su skirtingomis žmonių grupėmis ar individualiai turi turėti reikalingas žinias bei įgūdžius ir labai stiprų psichologinį pasiruošimą, kad galėtų tinkamai tenkinti asmeninius, šeimų, grupių ir bendruomenių poreikius. Socialiniai darbuotojai dirba su labiausiai pažeidžiamais ir visuomenės atstumtais žmonėmis, skatindami jų teises, keldami nelygybės klausimus ir gerindami gyvenimo kokybę (Social Work Strategy, 2017). Nors socialiniai darbuotojai dirba skirtinguose sektoriuose ir įvairiose srityse bei atlieka įvairias pareigas, jie turi bendrą tikslą - pagerinti ir apsaugoti asmenų, šeimų ir bendruomenių socialinę gerovę. Socialiniai darbuotojai tai daro suteikdami asmenims galimybę tvarkyti savo gyvenimą skatinant jų savarankiškumą ir nepriklausomybę, įsitraukti į įvairias visuomenines bei socialines veiklas ir užtikrindami atitinkamą saugumo jausmą (Teater, 2014). Vis dėlto, yra labai svarbu atkreipti dėmesį, kad kiekvienas socialinis darbuotojas, nepaisant jo veiklos pobūdžio, turi remtis atitinkamais socialinio darbo principais (žr. 1 pav.).

1 lentelė. *Socialinio darbo principai*

Principai	Aprašymas
Žmogaus teisės ir žmogaus orumas	Socialinis darbas grindžiamas pagarba prigimtinėi visų žmonių vertei ir orumui. Socialinis darbas vertina kiekvieno žmogaus poreikius, pasirinkimus ir galimybes ir pasisako už žmogaus teises ir apsisprendimą per partnerystę ir įgalinimą. Socialinis darbas pirmiausia užtikrina pažeidžiamose situacijose esančių žmonių apsaugą, nepažeidžiant kitų teisių (The National Association of Social Workers (NASW), 2016)
Socialinis teisingumas	Socialinis darbas yra skirtas skatinti socialinį teisingumą, susijusį su jo paslaugų vartotojais ir visais visuomenės nariais. Socialinis teisingumas apima teisingą prieigą prie išteklių ir gydymą be išankstinių nuostatų ir diskriminacijos. Socialinis darbas ginčija piktnaudžiavimą valdžia ir neteisingą praktiką (The National Association of Social Workers (NASW), 2016)
Paslaugos	Socialinis darbas skatina tarnystę kitiems, pamirštant savo interesus. Socialinis darbas teikia paslaugas žmonių gerovei ir padeda žmonėms, kuriems reikia pagalbos, spręsti asmenines ir socialines problemas. Socialinis darbas teikia kokybiškas paslaugas išlaikydama kompetenciją ir siūlydama sąžiningą, patikimą ir konfidencialią praktiką (The National Association of Social Workers (NASW), 2016)
Žmonių santykių svarba	Socialiniai darbuotojai pripažįsta pagrindinę žmonių santykių svarbą. Socialiniai darbuotojai supranta, kad santykiai tarp žmonių yra svarbi pokyčių priemonė. Socialiniai darbuotojai įtraukia žmones kaip partnerius į pagalbos procesą. Socialiniai darbuotojai siekia stiprinti žmonių santykius, tikslingai siekdami skatinti, atkurti, palaikyti ir gerinti asmenų, šeimų, socialinių grupių, organizacijų ir bendruomenių gerovę (Malta Social Work Profession Board ir Maltese Association of Social Workers, 2018).

1 lentelės tęsinys. *Socialinio darbo principai*

Principai	Aprašymas
Integralumas/Sąžiningumas	Socialiniai darbuotojai elgiasi patikimai. Socialiniai darbuotojai nuolat žino profesijos misiją, vertybes, etikos principus ir etikos standartus bei praktikoja juos atitinkančiu būdu. Socialiniai darbuotojai elgiasi sąžiningai ir atsakingai bei skatina organizacijų, su kuriomis jie yra susiję, etinę praktiką (Malta Social Work Profession Board ir Maltese Association of Social Workers, 2018).
Kompetencija	Socialiniai darbuotojai praktikoja savo kompetencijos srityse ir plėtoja bei didina savo profesinę kompetenciją. Socialiniai darbuotojai nuolat stengiasi tobulinti savo profesines žinias ir įgūdžius bei juos pritaikyti praktikoje (The National Association of Social Workers (NASW), 2016)

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis The National Association of Social Workers (NASW) (2016) Malta Social Work Profession Board ir Maltese Association of Social Workers (2018)

Kaip matoma 1-oje lentelėje, socialinis darbas yra grindžiamas 6-iais pagrindiniais principais, kurie nustato tam tikrus socialinių darbuotojų idealus, kurių turėtų siekti kiekvienas savo darbui atsidavęs socialinis darbuotojas. Socialiniai darbuotojai turi atlikti ne tik savo, kaip socialinio darbuotojo funkcijas, bet ir nepamiršti, kad ypatingai dirbant su pažeidžiamomis žmonių grupėmis (įskaitant ir BVGN vaikus) yra labai svarbu būti teisingiems, integraliems ir sąžiningiems, kompetentingiems, pagarbiems ir empatiškiems, nes tik taip yra įgyvendinami socialinių darbuotojų tikslai ir pagerinamas pažeidžiamų grupių, tokių kaip vaikai, augantys institucijose, o ne šeimose, gerbūvis. Socialiniai darbuotojai, dirbdami su skirtingomis asmenų grupėmis ar individais atlieka labai daug ir skirtingų vaidmenų. Šiuos vaidmenis puikiai apibrėžė Moriarty ir kt. (2015) remdamiesi The College of Social Work (TCSW) (2014) duomenimis. Autoriai socialinio darbo vaidmenį apibrėžia, kaip (Moriarty ir kt., 2015):

- socialiniai darbuotojai naudojami skirtingomis teisinio ir socialinio darbo žiniomis ir įgūdžiais, kad padėtų žmonėms keisti savo gyvenimus ir gautų reikiamus rezultatus;
- socialiniai darbuotojai yra unikalūs kiekvieno individo poreikių ir siekių atžvilgiu, naudodami savo asmeninę patirtį ir teikiant praktinę ir emocinę paramą;
- tai profesija, kuri yra paremta partneryste su kitais specialistais ir grįsta pagalba vaikams, suaugusiems ir šeimoms siekiant pastarųjų tobulėjimo ir savarankiškumo kontroliuojant savo gyvenimą, kai jų saugumas ar galimybės dalyvauti bendruomenėje yra ribotos;
- socialiniams darbuotojams tenka pagrindinis vaidmuo apsaugant žmones, kurie yra socialiai atskirti, jiems gresia prievarta ar nepriežiūra, arba kurie tampa pažeidžiami dėl kitų priežasčių. Socialiniai darbuotojai kruopščiai, atsižvelgdami į konkrečius asmens ar šeimos poreikius ir siekius, subalansuoja atitinkamas priemones ir apsaugą teisinių vaidmenų ir struktūrų kontekste;
- socialiniai darbuotojai yra mokomi bendrauti su žmonėmis, kurių amžius, protinis darbingumas ar bloga sveikata riboja jų galimybes apsaugoti save ir kitus;

- suaugusiųjų socialinėje globoje socialiniai darbuotojai palaiko ir elgiasi laikydamiesi personalizavimo principų, užtikrindami, kad priežiūra ir parama būtų orientuota į konkretų asmenį;
- vaikų socialinėje priežiūroje socialiniai darbuotojai sutelkia dėmesį į vaiką, užtikrindami, vaiko saugumą ir gerbuvį bei tinkamą sveikatą, prireikus padėdami šeimoms keisti savo gyvenimo būdą siekiant teigiamų rezultatų.

Socialinis darbas su skirtingomis asmenų grupėmis yra pilnas iššūkių, o pats socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis. Vis dėlto, šioje srityje yra labai svarbus socialinės priežiūros ir atitinkamos kontrolės balansas, kuris dažnus atveju yra pats didžiausias iššūkis teikiant socialines paslaugas. Moriarity ir kt. (2015) pažymi, kad pusiausvyra tarp priežiūros ir kontrolės yra socialinio darbo bruožas, suteikiantis dinamišką įtampą ir darantis įtaką socialinių darbuotojų darbo krūviui, prioritetams ir bendram visuomenės suvokimui apie jų vaidmenį. Payne (2016, 2017) ir Dominelli (2009) socialinio darbuotojo vaidmenį grindžia trikampio principu, kur kiekvienas socialinio darbuotojo vaidmens aspektas jungiasi su kitu (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. *Socialinio darbo vaidmens tipologijos*

Socialinio darbuotojo vaidmuo	Vaidmens aprašymas	Autorius
Priežiūros/Aptarnavimo	Siekama pagerinti individualų funkcionavimą ar prisitaikymą prie aplinkos ir skirtingų situacijų. Pagalba teikiama remiantis aiškiai apibrėžtais kriterijais.	Dominelli (2009)
Terapinis/Gydomasis	Terapijos metu daugiausia dėmesio skiriama tam, ką asmuo gali padaryti, kad pagerintų savo gerbuvį profesionalios intervencijos metu.	
Emancipacijos	Tai siejama su radikaliu socialiniu darbu bei dabartinės visuomenės jėgų pusiausvyros ir išteklių paskirstymu. Veiksmai skirti padėti žmonėms siekiant struktūrinių pokyčių.	
Terapinis/Gydomasis	Socialinio darbuotojo ir „klientų“ sąveikos ir refleksyvumo procesas, dėl kurio klientai įgyja galią savo pačių jausmams ar gyvenimo būdai.	Payne (2016, 2017)
Transformacinis	Suteikiama galimybė nepalankioje padėtyje esantiems ir engiamiems žmonėms dalyvauti abipusio bendradarbiavimo ir mokymosi procese.	
Socialinės tvarkos	Individualių poreikių tenkinimas sunkiu metu, siekiant individų stabilumo atgavimo.	

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Payne (2016, 2017), Dominelli (2009)

Kaip matoma 2-oje lentelėje, socialinio darbuotojo vaidmuo yra susijęs ne tik su bendrine pagalba ir parama žmonėms, bet ir atlieka tam tikrą įgalinimo, tarpininkavimo, mokytojo ar konsultanto vaidmenį, kuris yra labai svarbus siekiant skirtingų asmenų grupių ar individų asmeninio tobulėjimo, savarankiškumo ir nepriklausomybės nuo kitų (įskaitant ir BVGN). Milkintaitė ir Marcinkevičienė (2013) remiantis Johnson (2001) socialinio darbuotojo vaidmenis ir tipologijas suskirstė į kur kas smulkesnes kategorijas, kurios apima net 13-a skirtingų socialinio darbuotojo vaidmenų:

- susisiekiančio darbuotojo (bendravimas ir bendradarbiavimas su klientais ir kitomis tarnybomis);
- tarpininko (pereinamasis asmuo tarp klientų ir kitų institucijų);
- gynėjo (atstovauja klientus tenkinant jų poreikius ir siekiant lygybės);
- vertintojo (problemų identifikavimas ir jų sprendimo būdų paieška);
- mokytojo (atitinkamų žinių suteikimas ir pagalba);
- elgesio keitėjo (nusistovėjusių neigiamų elgesio normų keitimas);
- mobilizuotojo (tinkamas išteklių panaudojimas bendraujant ir bendradarbiaujant su klientais ir kitomis institucijomis pagalbos procese);
- konsultanto (darbas su kitais specialistais);
- bendruomenės planuotojo (priemonių planavimas tenkinant bendruomeninius poreikius);
- paslaugų teikėjo (pagalba sprendžiant problemas);
- duomenų tvarkytojo (duomenų analizė sprendimų priėmimo procese);
- administratoriaus (paslaugų planavimas, organizavimas ir vykdymas bei jų atitinkamas kontroliavimas);
- koordinatoriaus (pagalbos procese dalyvaujančių asmenų kontrolė).

Atsižvelgiant į Dominelli (2009), Payne (2016, 2017), Milkintaitės ir Marcinkevičienės (2013) bei Moriarty ir kt. (2015) skiriamus vaidmenis yra puikiai pastebimas socialinio darbuotojo veiklos įvairialypiškumas ir sudėtingumas. Socialinis darbuotojas yra ne tik pagrindinių paslaugų teikėjas, bet daugeliu atveju ir konsultantas, administratorius, ypatingai gyvenimo koordinatorius ir teigiamas pavyzdys pažeidžiamoms grupėms ar asmenims (įskaitant ir vaikus, augančius BVGN). Vis dėlto, nepaisant skirtingų socialinio darbuotojo vaidmenų yra matyti, kad kiekvieno vaidmens pagrindinis tikslas yra socialinių problemų sprendimas, jų stebėseną ir kontrolę padedant ir normalizuojant skirtingų asmenų grupių ar individų socialinį funkcionalumą.

Siekiant normalizuoti skirtingų asmenų grupių ar individų socialinį funkcionalumą, socialiniai darbuotojai visgi turi turėti tam tikrus įgūdžius, kurie padėtų lengviau pasiekti keliamus veiklos rezultatus. Vienas iš pagrindinių socialinio darbo praktikos elementų yra bendravimo įgūdžiai (Gockel ir Burton, 2014; Karpetis, 2017), siejami su gebėjimu išklausti, empatija, aiškių minčių dėstymu, tikslų nustatymu ir neadekvataus elgesio šalinimu (Koprowska, 2014). Socialiniai darbuotojai taip pat turi turėti ir atitinkamus organizacinius ir tam tikrus advokatūros gebėjimus, kritinį mąstymą, gerą psichologinį pasiruošimą, sugebėjimą pasirūpinti savimi, kultūrinę kompetenciją, kantrybę, kartu būnant įsipareigojusiems (Karpetis, 2017). Konikovaitės (2014) teigimu, socialiniai darbuotojai teikdami socialines paslaugas ne tik turi turėti tinkamą profesinį

pasirengimą ir žinias, bet ir išmanyti įstatymus, kurie gali padėti sprendžiant tam tikras problemas. Tik turint tinkamus gebėjimus, žinias ir reikiamą įsipareigojimo jausmą galima pasiekti teigiamų rezultatų teikiant socialines paslaugas įvairioms socialinėms grupėms ar individams atskirai. Socialinių darbuotojų atsakomybės ir tam tikros užduotys, kaip ir pats socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis. The College of Social Work (2014) išskyrė 5-ias pagrindines socialinių darbuotojų atsakomybių ir užduočių grupes (žr. 3 lentelę). Socialinių darbuotojų atsakomybės ir užduotys vėlgi, yra susijusios su asmenų gerove, geresniu sprendimų priėmimu, asmenų lengvesne adaptacija ir nepriklausomybės skatinimu bei ankstyva intervencija siekiant užkirsti kelią ne tik mažoms problemoms, bet ir didesniems rūpesčiams, kurie gali dar labiau apsunkinti asmenų integraciją visuomenėje ir padidinti socialinę atskirtį, kuri yra ypač aktualiai vaikams, augantiems ne su savo šeima, t. y. augantiems globos namuose.

3 lentelė. *Socialinio darbuotojo atsakomybės ir užduotys*

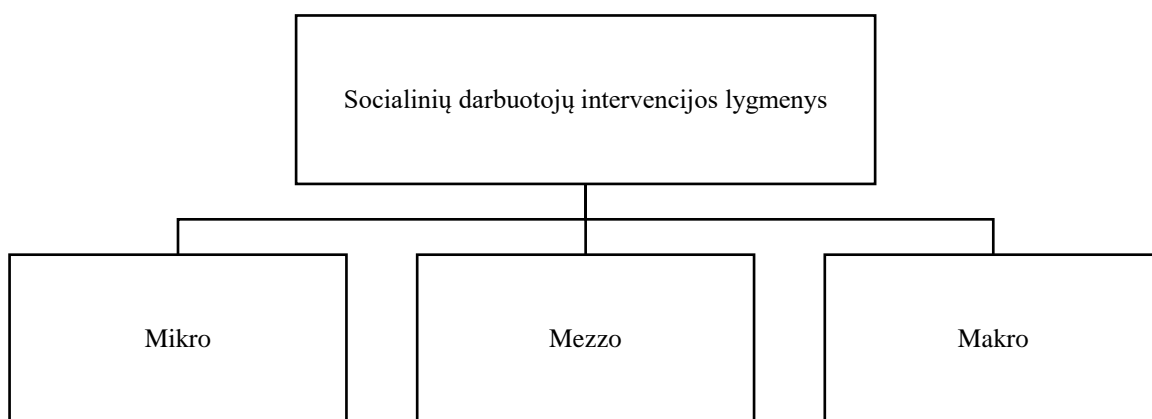
Atsakomybės ir užduotys	Aprašymas
Sudėtingų poreikių tenkinimas	Socialinis darbuotojas yra pagrindinis specialistas, kuris vertina peržiūri ir teikia pagalbą atsižvelgiant į skirtingus poreikius, skirtingoms asmenų grupėms ar individams. Socialinis darbuotojas yra specialistas, kuris įsikiša ir teikia pagalbą skirtingoms asmenų grupėms ar individams, kurių sudėtingi šeimos ar socialinės priežiūros poreikiai ar rizika rodo, kad jiems reikalinga nuolatinė profesinė pagalba, kurios jie paprastai nenori priimti.
Veiksminga apsauga ir rizikos valdymas	Socialinis darbuotojas atlieka pagrindinį vaidmenį vertinant ir ieškant sprendimo būdų, kad būtų išvengta prievartos, nepriežiūros ar išnaudojimo skirtingose socialinėse grupėse. Taip pat suteikia pagalbą gerinant skirtingą socialinių grupių gerbuvį, jų sprendimų priėmimo procesą ir pan.
Kova su sunkumais ir socialine atskirtimi	Socialiniai darbuotojai atlieka pagrindinį vaidmenį sprendžiant sudėtingas problemas (pvz.: neįgalumas). Socialiniai darbuotojai skatina skirtingų socialinių grupių ir individų savarankiškumą, geresnį sprendimų priėmimą ir socialinę gerovę.
Nepriklausomybės ir autonomijos skatinimas	Socialiniai darbuotojai atlieka svarbų vaidmenį formuojant skirtingų asmenų savarankiškumą, nepriklausomybę ir autonomiją atitinkamuose gyvenimo aspektuose. Socialinis darbuotojas taip pat įsikiša skatinant lygybės teises socialiai atskirtų asmenų ir grupių atžvilgiu, kad pastarieji būtų suinteresuoti tapti nepriklausomais.
Prevenција ir ankstyva intervencija	Organizuojant socialinį darbą, socialiniai darbuotojai yra suinteresuoti problemų prevencija ir ankstyva intervencija iš anksto planuojant problemų sprendimus ir alternatyvas, susijusias su socialinės grupės ar individų poreikiais, galimybėmis ir esama situacija.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis The College of Social Work (2014)

Socialiniai darbuotojai yra atsakingi už *sudėtingų poreikių tenkinimą*, kurie labai išryškėja probleminėse grupėse, tokiose kaip vaikai, augantys VGN ar BVGN, už *veiksmingą apsaugą ir rizikos valdymą*, kurie ypač svarbūs dirbant su vaikais ir šeimomis, *kovą su sunkumais ir socialine atskirtimi*, kuri pasižymi lėtesne adaptacija visuomenėje ir tam tikromis psichinėmis problemomis, sukuriančiomis barjerus ateityje. Socialinė atskirtis yra ypač reikšminga vaikams, augantiems globos namuose (įskaitant ir BVGN), nes pastarieji turi ne tik adaptotis naujoje aplinkoje, bet ir prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų, kurios yra svetimos. Šioje vietoje vėlgi yra labai svarbus socialinis darbuotojas, kuris *skatintų vaikų nepriklausomybę ir autonomiją*

bei užkirstų kelią bet kokioms galimoms problemoms (prevencija) ir rastų alternatyvas poreikių tenkinimui, prisitaikymui ir pan.

Socialiniai darbuotojai dirba su įvairaus pobūdžio klientais įvairioje aplinkoje: mokyklomis, prieglaudomis, įvaikinimo agentūromis, baudžiamosios justicijos sistema, ligoninėmis, reabilitacijos centrais, nevyriausybinėmis organizacijomis ir kt. (Ebue ir kt., 2017). Kaip jau buvo minėta anksčiau, socialiniai darbuotojai yra bendruomenės organizatoriai, patarėjai ir terapeutai, bylų nagrinėtojai, aktyvistai, tyrėjai, akademikai, žmogiškųjų paslaugų administratoriai ir kt. (Dominelli, 2009; Payne, 2016, 2017; Milkintaitės ir Marcinkevičienės, 2013; Moriarty ir kt., 2015). Kad ir kokia būtų socialinio darbuotojo padėtis, žmogaus gerovė yra svarbiausias tikslas. Būtent dėl šios priežasties yra svarbu aktualizuoti socialinių darbuotojų taikomas intervencijas ir praktikas, padedančias siekti žmonių gerovės. Norėdami maksimaliai išspręsti daugybę socialinių ir klinikinių problemų, keliančių iššūkį optimaliam visuomenės gyvenimui ir funkcionavimui, socialiniai darbuotojai, siekdami norimų rezultatų, naudojami įvairiais intervencijos būdais (Ebue ir kt., 2017), kuriuos apima trys pagrindiniai lygmenys (žr. 1 pav.).

1 pav. *Socialinių darbuotojų intervencijos lygmenys*
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Ebue ir kt. (2017)

Šių intervencijos lygmenų kategorijos yra atitinkamai siejamos su asmenimis (individais), grupėmis ir bendruomenėmis. Kitaip tariant, socialiniai darbuotojai turi susidurti su trimis klientų kategorijomis, kurios yra labai savitos, ir turėtų suprasti, kaip intervencijos vyksta kiekviename iš trijų lygmenų (mikro, mezzo ir makro). Socialinio darbo intervencijas paprastai galima apibūdinti kaip moksliskai patvirtintus procesus ir modelius, kuriuos socialiniai darbuotojai taiko asmenų, grupių ir bendruomenių atvejais (Ebue ir kt., 2017).

Nors socialinio darbo intervencijos mikrolygmeniu yra dažniausiai praktikuojamos ir vyksta tiesiogiai su individualiu klientu ar šeima dėl klinikinių priežasčių, mezzo socialinio darbo intervencija vyksta tarpiniu mastu, įtraukiant apylinkes, įstaigas ar kitas mažesnes grupes, o makrolygio intervencijos teikiamos plačiu mastu, turinčios įtakos visai bendruomenei ir labai

didelėms priežiūros sistemoms (Singer ir Sage, 2015). 4-oje lentelėje yra pateikiamas detalesnis kiekvieno intervencijos lygmens aprašymas.

4 lentelė. *Socialinio darbuotojo intervencijos lygmenų klasifikacija*

Intervencijos lygmuo	Aprašymas
Mikro	Mikro socialinis darbas yra labiausiai paplitusi socialinio darbo intervencija ir atliekama tiesiogiai su individualiu klientu ar socialine grupe (pvz.: šeima). Dauguma žmonių įsivaizduoja tokio lygio intervencijas kaip socialinio darbo paslaugų visumą. Vykdydamas socialinio darbo intervenciją, socialinis darbuotojas sprendžia problemas su asmenimis ar jų grupėmis. Tai apima klinikinį darbą su asmenimis, šeimomis ar labai mažomis grupėmis. Šio tipo intervencijos esmė yra tiesioginis ir gilus darbas siekiant palengvinti individualaus elgesio ar santykių pokyčius. Šio lygio pokyčiai orientuoti į pokyčius individų funkcionavime. Dažniausi šio intervencijos lygmens pavyzdžiai: pagalba žmonėms atrasti save, įveikti priklausomybes, išmokyti norimo elgesio, įveikti emocines traumas, apsaugoti skriaudžiamus asmenis, teikti psichinės sveikatos terapiją, rasti tinkamą būstą, sveikatos priežiūros bei socialinės paslaugos ir kt. Vieni populiariausių socialinio darbo metodų šiame lygmenyje yra atvejo analizė ir konsultavimas.
Makro	Makro lygmens intervencijos, teikiamos plačiu mastu, turinčios įtakos visai bendruomenei ir labai plačioms priežiūros sistemoms. Makro lygmens intervencija į socialinį darbą yra sukurta siekiant suplanuotų pokyčių bendruomenėse. Makro lygmens praktika apima darbą su rajonų, bendruomenių ir tam tikromis visuomenės grupėmis siekiant socialinių pokyčių ir vystymosi. Šis intervencijos lygis atspindi socialinio darbo socialinių reformų paveldą - socialinių pokyčių siekimą pagerinti gyvenimo kokybę. Makro lygmens intervencijos būdas apima žinias ir įgūdžius, susijusius su bendruomenės organizavimu, agentūrų/programų valdymu ir politikos praktika. Makro lygmens praktikai reikalingos žinios apie bendruomenės standartus, vertybes ir galimybes sutelkiant bendruomenę problemoms spręsti.
Mezzo	Mezzo socialinis darbas vyksta vidutiniu mastu, įtraukiant rajonus, institucijas ar įvairiasnes ir didesnes grupes. Šiame intervencijos lygmenyje socialinio darbo praktika susijusi su mažomis ir vidutinėmis grupėmis, tokiomis kaip rajonai, mokyklos, organizacijos/asociacijos. Mezzo socialinio darbo pavyzdžiai: vadovavimas mokyklų tėvų mokytojų asociacijai, mokyklos vadovybės ar studentų sąjungos vyriausybės sprendimų priėmimas, darbas su grupėmis bendruomenėse siekiant vystymosi, ginčų sprendimas grupėse ir pan. Paprastai socialinio darbo intervencijos mezzo lygmeniu reiškia darbą su oficialiomis grupėmis ir sudėtingomis organizacijomis. Su mezzo lygmens intervencija pokyčiai sutelkiami į pačias grupes ar organizacijas, o vienas pagrindinių socialinio darbo metodų – darbas su grupėmis. Socialinio darbuotojo tikslas mezzo lygmeniu yra suteikti žmonėms galimybę efektyviai veikti grupėse ir gauti maksimalų pasitenkinimą dalyvaujant grupinėje veikloje. Didžiausias dėmesys skiriamas grupės narių išsilavinimui, tobulėjimui, augimui ir brandai, taip pat plėtros ir socialinių prisitaikymo galimybėms.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Ebue ir kt. (2017), Ngozi ir kt. (2017), Singer ir Sage (2015)

Nepaisant skirtingo intervencijos lygmens socialiniai darbuotojai tuo pačiu metu nukreipia savo veiksmus į klientų socialinio funkcionavimo atkūrimą ir galimybių pertvarkymą reformuodami socialines sąlygas bei siekdami socialinės visuomenės gerovės. Socialiniai darbuotojai socialinį funkcionavimą vertina didesnės socialinės struktūros kontekste (Ebue ir kt., 2017). Socialinio darbo intervencijos būdai apima kelis žmonių sąveikos lygmenis: asmeninį, grupinį ir platesnį - bendruomeninį/visuomeninį (Ngozi ir kt., 2017). Kiekvienas iš šių trijų intervencijos lygmenų ir taikomų intervencijos praktikų/metodų juose yra saviti, tačiau kartu ir persipinantys to paties tikslo atžvilgiu – visuomenės gerovė.

Apibendrinant socialinio darbuotojo vaidmens sampratą galima teigti, kad pats socialinis darbas susijęs su veikla, kuri yra paremta darbu su asmenimis, šeimomis, grupėmis ir bendruomenėmis, siekiant skatinti žmogaus augimą ir vystymąsi bei socialinį teisingumą. Socialinis

darbas su skirtingomis asmenų grupėmis yra pilnas iššūkių, o pats socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis ir apima tokias sritis, kaip priežiūra/aptarnavimas, terapija/gydymas, socialinė tvarka ir kt. Vienas iš pagrindinių socialinio darbo praktikos elementų yra bendravimo įgūdžiai, siejami su gebėjimu išklausti, empatija, aiškiu minčių dėstymu, tikslų nustatymu ir neadekvataus elgesio šalinimu. Socialinio darbuotojo veiklą apima 5-ios pagrindinės atsakomybės ir uždutys: sudėtingų poreikių tenkinimas, veiksminga apsauga ir rizikos valdymas, kova su sunkumais ir socialine atskirtimi, nepriklausomybės ir autonomijos skatinimas bei prevencija ir anksstyva intervencija, o pastaroji gali būti vykdoma trimis lygmenimis – mikro, mezo ir makro. Šių intervencijos lygmenų kategorijos yra atitinkamai siejamos su asmenimis (individais), grupėmis ir bendruomenėmis. Vis dėlto, nepaisant skirtingo intervencijos lygmens socialiniai darbuotojai tuo pačiu metu nukreipia savo veiksmus į klientų socialinio funkcionavimo atkūrimą ir galimybių pertvarkymą reformuodami socialines sąlygas bei siekdami socialinės visuomenės gerovės.

1.2. Bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių tenkinimo charakteristikos

Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga (Higgins, 2015). Vaikų saugumas yra pagrindinis šiuolaikinės visuomenės komponentas ir tikslas, kuris nepaisant aplinkos pokyčių turi būti nuolatos įgyvendinamas (Gilbert ir kt., 2011). BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Vis dėlto, nepaisant socialinio darbuotojo veiklos pobūdžio ir įsitraukimo į BVGN vaikų gyvenimus, yra svarbu nepamiršti ir pačių vaikų požiūrio į socialinio darbo praktiką (Oliver, 2010). Stein (2009) teigimu dauguma vaikų savo socialinį darbuotoją suvokia kaip svarbiausią savo gyvenimo profesionalą, todėl siekiant veiksmingų rezultatų dirbant su vaikais socialiniai darbuotojai privalo turėti tinkamus įgūdžius, kurie padėtų lengviau patenkinti jų socialinius, psichologinius, edukacinius ar kitokio pobūdžio poreikius. Socialinis darbas su vaikais tenkinant jų poreikius ir užtikrinant jų saugumą (įskaitant ir BVGN) yra viena iš sudėtingiausių, daugiausiai kvalifikacijos ir įgūdžių reikalaujanti, tačiau tuo pačiu metu daugiausiai naudos duodanti socialinio darbo praktikos sričių (O’Loughlin ir O’Loughlin, 2016). Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėti ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). BVGN vaikai auga kitokioje aplinkoje, nei tie, kurie auga savo šeimose, todėl socialiniai darbuotojai ne tik atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant šių vaikų saugumą ir pagrindinių poreikių patenkinimą (pvz.: fiziologinių, saugumo, meilės, pagarbos,

savirealizacijos), bet ir padeda atkurti bei tobulinti socialinius įgūdžius kitokioje aplinkoje (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017).

Žmonės yra motyvuoti tenkinti pagrindinius fizinius ir psichologinius poreikius (maisto, pastogės poreikiai, pagarbos poreikis ir kt.), kurie yra patenkinami atitinkamais veiksmais ir elgesiu (Marshall ir kt., 2020). Poreikio samprata yra labai įvairialypė ir nagrinėjama skirtingose srityse skirtingų mokslininkų (Kragulj, 2016). Vis dėlto, nors žmogaus poreikių, konfliktų ir taikos sampratos yra tarpusavyje susijusios ir daro įtaką visiems žmogaus gyvenimo aspektams, akademikai ir praktikai dažniausiai jas sprendžia gana fragmentiškai. Danesh (2011) pažymi, kad žmogaus poreikių teorijos teigia, kad visi žmonės turi tam tikrus pagrindinius visuotinius poreikius ir, kai šie poreikiai nėra patenkinami – kyla konfliktai. Vienas populiariausių poreikių modelių visame pasaulyje yra „Žmogaus poreikių piramidė“, kuri buvo pristatyta Abraham Maslow 1973 metais (Kopsov, 2019). Ši piramidė buvo suformuota iš 5-ių pagrindinių sudedamųjų dalių (žr. 2 pav.).

2 pav. Maslow poreikių piramidė
Šaltinis: Vveinhardt ir Gulbovaitė (2013)

Abraham Maslow pasiūlė poreikių piramidę, pradedant maisto, vandens ir pastogės poreikiu (fiziologiniai poreikiai), po kurių reikia saugumo ir apsaugos, tada priklausymo ar meilės, savigarbos/savęs vertinimo ir galiausiai savirealizacijos (Kopsov, 2019). John Burton (1990) taip pat yra nurodęs tam tikrų poreikių universalų rinkinį, tačiau priešingai nei Maslow (1973) piramidė – Burton (1990) poreikiai nėra paremti hierarchija, o poreikių sąrašą sudaro paskirstomasis teisingumas, saugumas ir apsauga, priklausomybė, savivertė, asmeninis pasitenkinimas, tapatumas, kultūrinis saugumas ir laisvė. (Danesh, 2011). Be Maslow ir Burton skiriamų biologinių,

psichologinių ir socialinių poreikių, kiti autoriai (pvz.: Marshal Rosenberg, Maks Neef, Simon Hertnon ir kt.) taip pat pažymėjo ir identifiko tam tikrus psicho-dvasinius (meilės vientisumas, dvasinė bendrystė ir pan.), kūrybos, išgyvenimo ir tobulėjimo poreikius (Danesh, 2011). Vis dėlto, nepaisant skirtingos žmonių poreikių klasifikacijos yra puikiai matyti, kad pati žmogaus poreikių samprata ir žmonių poreikiai yra nuolat kintantys ir labai įvairialypiai, tačiau siekiant tam tikro pasitenkinimo ir egzistencijos pirmiausiai reikia patenkinti fiziologinius žmonių poreikius. Kai fiziniai poreikiai patenkinami, tuomet yra sutelkiamas dėmesys į saugumo, priklausomybės, pagarbos ir galiausiai savęs aktualizavimo poreikius (Marshall ir kt., 2020).

Vaikų poreikių tenkinimas yra kur kas kompleksiškesnis ir reikalaujantis daugiau dėmesio, nes pastarieji daugeliu atveju yra priklausomi nuo kitų (daugiausiai tėvų ar artimųjų), todėl ir jų poreikių tenkinimas yra grįstas kitų įsitraukimu. Vaikai dar tik mokosi pažinti pasaulį, jie yra nekalti, labai pažeidžiami ir priklausomi, tuo pat metu rodo savo smalsumą, aktyvumą ir yra kupini vilties (Serey ir kt., 2011). Našlaičiais tapę ir pažeidžiami vaikai susiduria su daugybe iššūkių savo gyvenime, nes labai dažnu atveju (ypatingai skurdžiose šalyse) jie turi pasirūpinti savimi, todėl meta mokyklą, pradeda dirbti ankstyvame amžiuje, kad užsidirbtų pinigų maistui, drabužiams, pastogei ir galimybei naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis (Ojo ir Olayinka, 2019). Šios dvi vaikų grupės vis dėlto, yra šiek tiek skirtingos. Našlaitis yra vaikas, netekęs vieno ar abiejų tėvų dėl mirties aplinkybių ir yra jaunesnis nei 18 metų, o „pažeidžiamas vaikas“ yra vaikas, kuriam reikalinga priežiūra ir apsauga dėl tėvų nesugebėjimo jais rūpintis (pragyvenimo galimybių stokos, ligų ir moralinių problemų) (Serey ir kt., 2011). Abiem atvejais, vaikai dažniausiai yra institucionalizuojami, t.y. jie atsiduria vaikų globos namuose.

Vaikai atsidūrę globos namuose (įskaitant ir BVGN) yra dar labiau pažeidžiamesni, nes susiduriama ne tik su poreikių patenkinimo stoka, bet ir su visiškai nauja aplinka, kuri yra svetima ir nepažįstama (Ojo ir Olayinka, 2019). Apskaičiuota, kad visame pasaulyje institucinėje globoje gyvena maždaug 2.7 milijono vaikų iki 18 metų (Petrowski ir kt., 2017). Lietuvoje 2020 m. buvo registruoti 3008 vaikai iki 18 metų vaikų globos įstaigose (Lietuvos statistikos departamentas, 2022) Bunkers ir kt. (2014) teigimu, daugelis institucionalizuotų vaikų nėra našlaičiai – nuo 50 ir 90 procentų vaikų vis dar turi bent vieną iš tėvų. Dauguma globojamų vaikų BVGN yra apgyvendinami ne kaip našlaičiai, o dėl labai įvairių priežasčių, susijusių su šeimų problemomis (Bunkers ir kt., 2014):

- skurdo;
- tėvų nesugebėjimo suteikti tinkamos priežiūros;
- kai kuriais atvejais dėl prastos sveikatos dėl ŽIV ir AIDS ar kitų lėtinių ligų;
- vaikų neįgalumo;

- tėvų ar kitų globėjų piktnaudžiavimo (smurtas, seksualinis išnaudojimas ir pan.) ir chroniškos nepriežiūros, kylančios dėl alkoholizmo ar kitų priklausomybių;
- stichinių nelaimių metu būnant atskirtiems nuo šeimos.

Yra laikomasi įsitikinimo, kad įstaigoje bus teikiama geresnė priežiūra ir vaikų švietimas, todėl vaikų globos namų (įskaitant ir BVGN) poreikis šiais laikais yra nuolat augantis (Browne, 2017). Vis dėlto, daugelis globos namų yra nereguliuojami, o tai reiškia, kad darbuotojai yra menkai apmokyti, įdarbinti neatlikus reikalingų patikrinimų ir dažnu atveju nėra atsakingi, o vaikai, kurie yra skriaudžiami, apleisti ar patiria smurtą, neturi teisinės ar civilinės žalos atlyginimo (Van Doore, 2016), todėl labai neretu atveju vaikai, augantys globos namuose susiduria su institucionalizavimo neigiamu poveikiu (žr. 3 pav.).

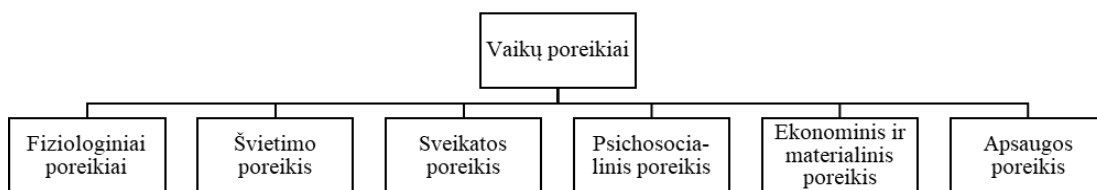
3 pav. *Neigiamas poveikis, kurį patiria vaikai, augantys globos namuose*
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Browne (2017)

Kaip matoma 3-iame paveiksle, vaikai, augantys globos namuose, dažnai susiduria su pakankamai reikšmingu neigiamu poveikiu, kuris turi didelės įtakos jų vytimuisi, gyvenimo gerovei, elgesiui, įgūdžiams, socializacijai ir pan. Browne (2017) teigimu, vaikų institucionalizavimas turėtų būti paskutinis šaltinis siekiant geresnių gyvenimo sąlygų. Dėl šios priežasties prasidėjo institucinės globos namų pertvarka, kuri yra grįsta BVGN steigimu (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). BVGN yra paremti vaikų poreikių tenkinimu, mažesniu vaikų skaičiumi ir jaukia aplinka, padedančia lengviau integruotis (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Globojant vaikus, atsidūrusius globos namuose (įskaitant ir BVGN), ir siekiant išvengti neigiamo poveikio vaikams yra būtina laikytis 8-ių pagrindinių vaikų, augančių globos namuose, globos principų (Crown, 2015):

- vaikai, gyvenantys vaikų globos namuose, turėtų būti mylimi, laimingi, sveiki, saugūs nuo žalos ir galėtų tobulėti, klestėti ir išnaudoti savo galimybes;
- kiekvienas vaikas turi būti vertinamas kaip asmenybė, turinti gabumų, stipriųjų pusių ir galimybių, kurios gali išsivystyti bėgant laikui;
- vaiko priežiūra turėtų skatinti teigiamus santykius, skatinti tvirtus ryšius tarp vaikų ir darbuotojų globos namuose, remiantis bendrai vykdoma veikla, bendru kasdieniu gyvenimu, buitine ir ne buitine tvarka bei nustatytais priimtino elgesio ribomis;
- vaikų globa turėtų būti ambicinga, ugdant vaikų mokymąsi ir skatinant didelius ateities siekius;
- vaiko priežiūra turėtų būti dėmesinga vaikų poreikių atžvilgiu, tenkinant emocinius, psichinės ir fizinės sveikatos poreikius, bei skatinant draugystę;
- vaikų priežiūra taip pat turėtų būti nukreipta į išorę, dirbant su platesne kiekvieno vaiko specialistų sistema ir su vaikų šeimomis (jei įmanoma) bei bendruomenėmis, siekiant palaikyti ryšius ir suprasti praeities problemas;
- globos namų darbuotojai turi būti atsidavę savo darbui, geri sprendimų priėmėjai ir veiklos vadovai. Palaikydami tai, vaikų globos namai turėtų užtikrinti, kad visi darbuotojai ir vadovai nuolat mokytųsi apie savo vaidmenį ir vaikus bei šeimas, su kuriomis dirba;
- vaikų priežiūra turėtų užtikrinti saugią ir stimuliuojančią aplinką aukštos kokybės gyvenamojoje erdvėje, kur būtų užtikrinamas tiek vaikų privatumas, tiek ir bendrų erdvių „aktyvumas“.

Vaikai yra asmenybės, kurios auga ir vystosi palaipsniui, todėl net ir augant skirtingoje aplinkoje, nei šeima, jiems yra reikalinga meilė, apsauga, dėmesingumas, teigiamų santykių vystymas ir pan. Vaikai, augantys globos namuose, turi būti skatinami teigiama veikla, o visas ugdymas turi būti grindžiamas vaikų saviraiška, savarankiškumo stiprinimu bei ambicingumo skatinimu. Atsižvelgiant į tai, kad visame pasaulyje institucinėje globoje gyvena maždaug 2.7 milijono vaikų iki 18 metų (Petrowski ir kt., 2017) yra svarbu identifikuoti, kokius poreikius turi vaikai, gyvenantys BVGN. Vaikų, gyvenančių BVGN, poreikiai skiriasi priklausomai nuo amžiaus, lyties, socialinės ir ekonominės padėties bei geografijos (Ojo ir Olayinka, 2019). Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje (Kainja, 2012; Ojo ir Olayinka, 2019; Browne, 2017; Bunkers ir kt., 2014) pateikiamą informaciją galima išskirti 6-ias pagrindines vaikų, augančių BVGN, poreikių grupes (žr. 4 pav.).

4 pav. *Vaikų, augančių globos namuose, poreikiai*

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Browne (2017), Kainja (2012), Ojo ir Olayinka (2019), Bunkers ir kt. (2014)

Tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius yra svarbu atsižvelgti ne tik į fiziologinius poreikius, bet ir su vaikų gerove bei puoselėjimu susijusius poreikius (Kainja, 2012), kurie dažnai yra siejami su saugumu, meile, vertinimu ir pan. Atsižvelgiant į 4-ame paveiksle išskirtus vaikų, augančių BVGN, poreikius 5-oje lentelėje yra pateikiama detalesnė informacija, susijusi su kiekvienu poreikiu atskirai.

5 lentelė. *Vaikų, augančių globos namuose, poreikių detalizacija*

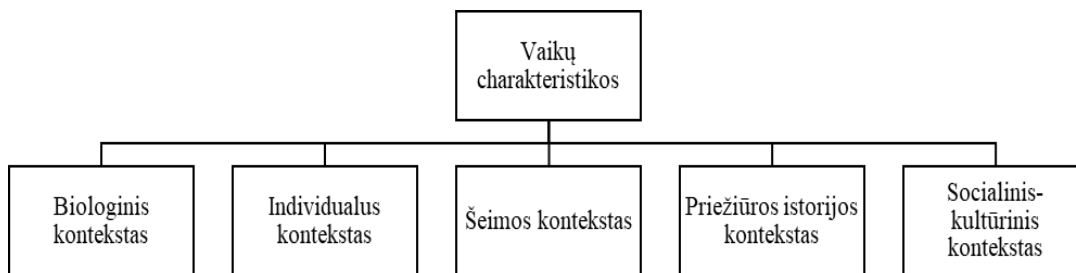
Poreikiai	Poreikių aprašymas
Fiziologiniai poreikiai	Fiziologiniai vaikų poreikiai yra vieni iš pagrindinių poreikių, būtinų jų egzistencijai. Nepriteklius ir prasto gyvenimo sąlygos yra dažna vaikų atsiradimo vaikų globos namuose priežastis. Maistas, vanduo, namai, drabužiai yra pirminiai vaikų prioritetai užtikrinantys jų gerbūvį ir teigiamą emocinę bei fizinę būseną.
Švietimo poreikis	Švietimas vaikams yra būtinas ne tik dėl bendro įvairių aspektų supratimo, bet ir siekiant atitinkamų svajonių išsipildymo. Vaikų švietimas iš esmės padidina geresnės ateities tikimybę. Taip yra todėl, kad vaikai, mokantys skaityti, rašyti ir įgyti daug įgūdžių, turi tvirtą pagrindą tęsti mokymąsi visą gyvenimą ir išnaudoti savo galimybes.
Sveikatos poreikis	Vaikai, atsidūrę vaikų globos namuose, neretu atveju yra susidūrę su nepriežiūra, kuri turi įtakos ir jų sveikatai, todėl gera sveikatos būklė yra vienas iš poreikių, kurio reikia vaikams. Gera sveikata užtikrina teigiamą emocinę būseną, padeda efektyviau ir našiau išnaudoti savo laiką bei siekti užsibrėžtų tikslų ir atlikti kasdienes užduotis. Tinkamas sveikatos palaikymas yra svarbus vaikų gerovės veiksnys.
Psichosocialinis poreikis	Psichosocialiniai vaikų poreikiai yra siejami su psichiniu, socialiniu, kultūriniu, dvasiniu ir raidos gerbūviu. Šie poreikiai dažnai siejami su vaikų saviraiška, pripažinimu, gaunama meile ir rūpesčiu, pagarba, kurie yra svarbūs jų tolimesniai psichologiniam vystymuisi.
Ekonominis ir materialinis poreikis	Vaikai, atsidūrę globos namuose ir juose augantys, dažnai susiduria su materialių daiktų nepriteklumi (žaislai, drabužiai, batai ir pan.). Neretai kai kuriais materialiais dalykais reikia dalytis su kitais vaikais. Vis dėlto, šių poreikių tenkinimas yra svarbus siekiant ne tik užtikrinti vaikų gerbūvį ir pagrindinių poreikių tenkinimą, bet ir prisidėti prie geresnės vaikų finansinės ir materialios ateities bei išvengiant neigiamo poveikio, susijusio su įsitraukimu į nelegalią veiklą, priklausomybėmis ir pan.
Apsaugos poreikis	Kiekvienas vaikas nori jaustis saugiai. Vis dėlto, neretu atveju yra susiduriama su tam tikru smurtu, seksualiniu išnaudojimu ir pan. Vaikai, atsidūrę globos namuose dėl smurto, seksualinės prievartos ar kitokio neigiamo fizinio ar psichologinio poveikio šeimoje, nori jaustis saugūs, todėl yra labai svarbu užtikrinti saugią ir pilnavertę aplinką, kurioje vaikai jaustųsi mylimi, vertinami ir neskriaudžiami.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Browne (2017), Kainja (2012), Ojo ir Olayinka (2019), Bunkers ir kt. (2014)

Kaip matoma 5-oje lentelėje, vaikų, augančių BVGN, poreikiai yra glaudžiai susiję su anksčiau pateikta Maslow poreikių piramidė, kur pirmiausiai yra svarbu patenkinti pagrindinius fiziologinius poreikius, o tuomet užtikrinti vaikų švietimo, sveikatos, psichosocialinius,

materialinius ir saugumo poreikius. Vis dėlto, vaikų poreikių tenkinimas yra paremtas priklausomybe nuo suaugusiųjų (dažniausiai tėvų ar globėjų) ir jų gebėjimo rūpintis kitais (šiuo atveju vaikais), todėl vaikų poreikių patenkinimas yra kur kas kompleksiškesnis ir reikalaujantis daugiau dėmesio, kad būtų užtikrintas kiekvieno vaiko, augančio vaikų globos namuose, gerbūvis.

Tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius yra svarbu atkreipti dėmesį ir yra pačių vaikų charakteristikas, nes labai dažnu atveju poreikių svarba ir prioritetai skirtingiems aspektams priklauso nuo skirtingų vaikų charakteristikų. Leloux-Opmeer ir kt. (2016) vaikus, augančius BVGN, charakterizuoja atsižvelgdami į 5-is pagrindinius kontekstus (žr. 5 pav.).

5 pav. *Vaikų, augančių BVGN, charakteristikos*
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Leloux-Opmeer ir kt. (2016)

Biologinis kontekstas susideda iš vaikų lyties, amžiaus, kuriame jie atsiduria BVGN, ir sveikatos problemų. *Individualus kontekstas* apima emocines, elgesio, prieraišumo, pažinimo ir galimų vaistų vartojimo problemas. *Šeimos kontekstas* yra susijęs su vaikų tėvų esama padėtimi (pvz.: išsiskyre, mirę ir pan.), fiziniu ar emociniu smurtu bei nepriežiūra, seksualine prievarta, smurtu šeimoje, tėvų psichinėmis ligomis, priklausomybėmis, o kartais net įkalinimu. *Priežiūros istorijos kontekstas* apima ankstesnės globos vietas ir jų skaičių, priėmimą ir gyvenimą globos namuose nuo gimimo bei vaikų apsaugos tarnybų globą. *Socialiniame-kultūriniame kontekste* yra susiduriama su bendraamžių, tautinės kilmės ir skurdo ar nepritekliaus problemomis. Atsižvelgiant į šiuos 5-is kontekstus Leloux-Opmeer ir kt. (2016) identifikavo, kad BVGN visgi dažnu atveju atsiduria vaikai, kurie susiduria su šeimos konteksto problemomis, tokiomis kaip tėvų priklausomybės, fizinis ir emocinis smurtas šeimoje, nepriežiūra, seksualinė prievarta ir kt.

Apibendrinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių tenkinimo charakteristikas galima teigti, kad vaikų poreikių tenkinimas yra grįstas priklausomybe nuo suaugusiųjų. Vaikai dar tik mokosi pažinti pasaulį, jie yra nekalti, labai pažeidžiami ir priklausomi, tuo pat metu rodo savo smalsumą, aktyvumą ir yra kupini vilties. Dauguma globojamų vaikų BVGN yra apgyvendinami ne kaip našlaičiai, o dėl tokių priežasčių, kaip skurdas, tėvų negebėjimas suteikti tinkamą priežiūrą, prasta sveikata, vaikų neįgalumas, tėvų ar kitų globėjų piktnaudžiavimas (smurtas, seksualinis išnaudojimas ir pan.) ir chroniška nepriežiūra, kylanti dėl alkoholizmo ir kitų priklausomybių. BVGN atsiradimas yra paremtas geresniu vaikų poreikių tenkinimu, mažesniu

vaikų skaičiumi ir jaukia aplinka, padedančia lengviau integruotis. Tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius yra svarbu atsižvelgti ne tik į fiziologinius poreikius, bet ir su vaikų gerove bei puoselėjimu susijusius poreikius, kurie dažnai yra siejami su saugumu, meile, vertinimu ir pan., bei atkreipti dėmesį ir į pačių vaikų charakteristikas, nes labai dažnu atveju poreikių svarba ir prioritetai skirtingiems aspektams priklauso nuo skirtingų vaikų charakteristikų, kurios apima 5-is skirtingus kontekstus – biologinį, individualų, šeimos, priežiūros istorijos ir socialinį-kultūrinį.

1.3. Socialinio darbuotojo vaidmuo ir bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių sąsajos

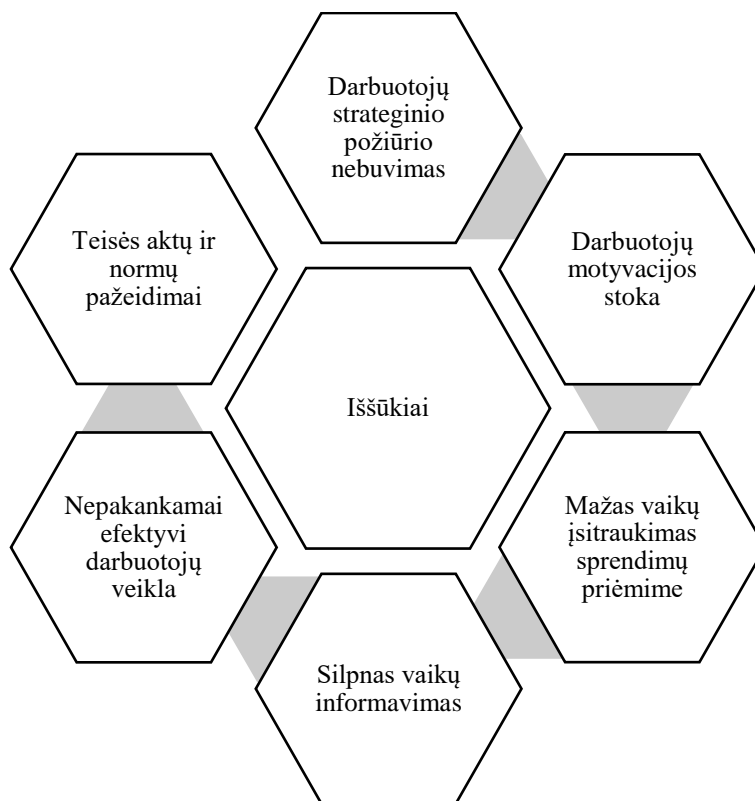
Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga (Higgins, 2015). Vaikų saugumas yra pagrindinis šiuolaikinės visuomenės komponentas ir tikslas, kuris nepaisant aplinkos pokyčių turi būti nuolatos įgyvendinamas (Gilbert ir kt., 2011). BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Vis dėlto, nepaisant socialinio darbuotojo veiklos pobūdžio ir įsitraukimo į BVGN vaikų gyvenimus, yra svarbu nepamiršti ir pačių vaikų požiūrio į socialinio darbo praktiką (Oliver, 2010).

Stein (2009) teigimu dauguma vaikų socialinį darbuotoją suvokia kaip svarbiausią savo gyvenimo profesionalą, todėl siekiant veiksmingų rezultatų dirbant su vaikais socialiniai darbuotojai privalo turėti tinkamus įgūdžius, kurie padėtų lengviau patenkinti jų socialinius, psichologinius, edukacinius ar kitokio pobūdžio poreikius. Socialinis darbas su vaikais tenkinant jų poreikius ir užtikrinant jų saugumą (įskaitant ir BVGN) yra viena iš sudėtingiausių, daugiausiai kvalifikacijos ir įgūdžių reikalaujanti, tačiau tuo pačiu metu daugiausiai naudos duodanti, socialinio darbo praktikos sričių (O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016). Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėti ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019).

BVGN vaikai auga kitokioje aplinkoje, nei tie, kurie auga savo šeimose, todėl socialiniai darbuotojai ne tik atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant šių vaikų saugumą ir pagrindinių poreikių patenkinimą (pvz.: fiziologinių, saugumo, meilės, pagarbos, savirealizacijos), bet ir padeda atkurti bei tobulinti socialinius įgūdžius kitokioje aplinkoje (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Socialiniai darbuotojai dirbdami su vaikais, augančiais BVGN, pirmiausiai atlieka atitinkamą profesionalo vaidmenį - apsaugoti ir skatinti vaikų teises ir gerovę bei teikti priežiūrą ir paramą, kad vaikai galėtų išnaudoti visas savo galimybes (Social Care Wales, 2018). Naudodamasis žmogaus elgesio,

vaiko raidos ir socialinių sistemų teorijomis, darbuotojas įsikiša ir rūpinasi vaikais, kuriems reikia priežiūros trumpam ar ilgesniam laikui.

Socialinių darbuotojų ir vaikų, augančių BVGN, ryšys ir santykiai yra neatsiejami, nes pastarieji yra vieni nuo kitų priklausomi (O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016). Socialiniai darbuotojai siekia užtikrinti vaikų saugumą, jų poreikių tenkinimą ir bendrą gerbūvį, o vaikai yra priklausomi nuo socialinių darbuotojų veiksmų ir jų įgyvendinimo. Vis dėlto, labai dažnu atveju teikiant socialines paslaugas vaikams, augantiems BVGN, ir stengiantis patenkinti jų poreikius yra susiduriama su įvairaus pobūdžio problemomis (žr. 6 pav.).

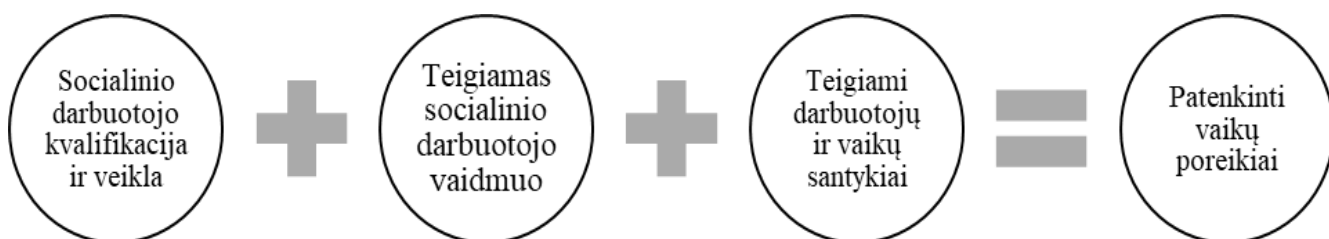
6 pav. Iššūkių, su kuriais susiduriama, tenkinant BVGN vaikų poreikius

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Dominelli (2017), Bardauskienė (2016), Stabler ir kt. (2019), Smith (2017), Gričiūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018)

Nors socialiniai darbuotojai ir vaidina labai svarbų vaidmenį padedant vaikams, augantiems BVGN (Smith, 2017), vis dėlto, darbo metu nėra apsieinama be tam tikrų iššūkių. Kaip matoma 6-ame paveiksle, socialinis darbas, susijęs su vaikais, augančiais BVGN, yra kupinas įvairių iššūkių, kurie apsunkina ne tik paslaugų teikimą ir vykdymą, bet ir vaikų gerbūvį bei tinkamą poreikių patenkinimą. Siekiant aukštos paslaugų kokybės ir vaikų poreikių patenkinimo yra svarbu, kad darbuotojai būtų motyvuoti (Bardauskienė, 2016) ir turėtų tam tikrą strateginį požiūrį (Dominelli, 2017), taip pat svarbu įtraukti vaikus į sprendimų priėmimo procesus (Stabler ir kt., 2019) ir tinkamai juos informuoti (Smith, 2017) bei laikytis visų būtinų teisės normų ir stengtis efektyviai vykdyti veiklą. Gudžinskienė (2010) yra pažymėjusi, kad vaikų poreikių patenkinimas ir paslaugų kokybė VGN priklauso nuo darbuotojų kvalifikacijos, kūrybiškumo ir darbštumo.

Vaikai, atsidūrę BVGN, dažniausiai yra patyrę tam tikrą nepriežiūrą, fizinį ir psichologinį smurtą, piktnaudžiavimą alkoholinėmis ar narkotinėmis medžiagomis namuose, o aplinka, kurioje gyveno buvo nesaugi ir visiškai nepritaikyta tenkinti bent pagrindinius vaikų poreikius (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016), todėl neretu atveju vaikai papuolę į BVGN turi tam tikrų elgesio ir bendravimo sutrikimų, kuriuos reikia tobulinti siekiant užtikrinti ne tik kokybiškas socialinio darbuotojo paslaugas, bet ir sukurti tinkamas gyvenimo sąlygas vaikams. Vaikai dažnu atveju yra praradę pasitikėjimą, todėl integracija naujoje aplinkoje turi būti kaip įmanoma paprastesnė ir lengvesnė, o tam yra labai svarbus bendravimas, kurio metu ne tik galima išsiaiškinti vaikų poreikius, bet ir sužinoti vaikų nuomonę bei požiūrį į pačius socialinius darbuotojus ir jų vaidmenį vaikų gyvenime. Socialinio darbuotojo ir globojamų vaikų santykių kokybė yra labai svarbi siekiant sukurti tinkamas ir jaukias gyvenamo sąlygas vaikams, kurie jaustųsi saugūs, mylimi, vertinami ir suprasti (Social Care Wales, 2018). Kitaip tariant, yra būtina sukurti jaukią, šiltą, malonią, draugišką ir neklinikinę aplinką, grįstą saugumo ir pasitikėjimo socialiniais darbuotojais pojūčiu.

Viena iš prioritetinių socialinio darbuotojo užduočių yra padėti vaikams, gyvenantiems BVGN, ugdyti ir stiprinti savarankiško gyvenimo įgūdžius (Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė, 2017). Savarankiško gyvenimo įgūdžių turėjimas sustiprina vaikų galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, dalyvauti visuomenės gyvenime bei įveikti socialinę atskirtį ir siekti savo svajonių (Fleming ir kt., 2016). Būtent dėl šios priežasties yra labai svarbu užtikrinti teigiamus socialinių darbuotojų ir vaikų santykius. Winter (2009) teigia, kad nors labai dažnu atveju vaikai, atsidūrę globoje, dėl savo neigiamos patirties užsisklendžia ir nenori užmegzti artimų santykių su nepažįstamais žmonėmis (socialiniais darbuotojais), visgi socialiniai darbuotojai yra jų gyvenimo profesionalai ir kai kurie vaikai geba užmegzti prasmingus ir gerus santykius su savo socialiniais darbuotojais, kurie veda jų poreikių patenkinimo link (žr. 7 pav.).

7 pav. *Vaikų poreikių patenkinimo formulė*

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Winter (2009), Stabler ir kt. (2019), O'Loughlin ir O'Loughlin (2016)

Teigiami ir prasmingi santykiai, socialinių darbuotojų kvalifikacija, tinkami veiklos procesai ir teigiamas socialinio darbuotojo vaidmuo vaikų atžvilgiu padeda lengviau tenkinti vaikų poreikius, išsiaiškinti jų lūkesčius ir tuo pačiu identifikuoti paslaugų teikimo trūkumus. Svarbiausia yra nepamiršti, kad vaikai yra labai pažeidžiami ir priklausomi (O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016), o jų apgyvendinimas BVGN prideda papildomų sunkumų nepažįstamos aplinkos atžvilgiu, todėl

socialinio darbuotojo vaidmuo vaikų gyvenimuose ypatingai sustiprėja tenkinant jų fiziologinius ir kitus poreikius, kurie dažniausiu atveju buvo ignoruojami prieš atsiduriant BVGN. Siekiant teigiamų veiklos rezultatų yra svarbu užtikrinti vaikų saugumo pojūtį, meilę, supratimą ir pagarbą bei įgauti pasitikėjimą, kuris yra būtinas jų poreikių tenkinimo procese.

Apibendrinant socialinio darbuotojo vaidmens ir bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių sąsajas galima teigti, kad socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga. BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Dauguma vaikų savo socialinį darbuotoją suvokia kaip svarbiausią savo gyvenimo profesionalą, todėl siekiant veiksmingų rezultatų dirbant su vaikais, socialiniai darbuotojai privalo turėti tinkamus įgūdžius, kurie padėtų lengviau patenkinti jų socialinius, psichologinius, edukacinius ar kitokio pobūdžio poreikius. Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėti ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti. Socialinių darbuotojų ir vaikų, augančių BVGN, ryšys ir santykiai yra neatsiejami, nes pastarieji yra vieni nuo kitų priklausomi. Socialiniai darbuotojai siekia užtikrinti vaikų saugumą, jų poreikių tenkinimą ir bendrą gerbūvį, o vaikai yra priklausomi nuo socialinių darbuotojų veiksmų ir jų įgyvendinimo.

1.4. Socialinio darbuotojo vaidmens, tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius, pokyčiai COVID-19 pandemijos metu

2019 metų pabaigoje visą pasaulį ištikusi COVID-19 pandemijos krizė dar labiau ap sunkino socialinį darbą ir įnešė papildomų iššūkių tenkinant BVGN vaikų poreikius. Redondo-Sama ir kt. (2020) teigimu socialinis darbas COVID-19 krizės metu susidūrė su sudėtingiausiais iššūkiais, kai per neapibrėžtą laiką reikia patenkinti skubius socialinius poreikius, tačiau socialinio darbo veikla yra apribota papildomais suvaržymais ir taisyklėmis bei reikalavimais. COVID-19 pandemija sukėlė papildomų problemų ne tik patiems socialiniams darbuotojams, kurie laikydami socialinio darbo pagrindinių vertybių ir principų turėjo užtikrinti vaikų poreikių patenkinimą ir savo pačių sveikatos gerovę sparčiai kintančioje aplinkoje (Farkas ir Romaniuk, 2020), bet ir vaikams, augantiems BVGN, kurie ne tik augo skirtingoje aplinkoje, bet papildomai susidūrė su atitinkama socialine atskirtimi, kai socialinių darbuotojų tiesioginis kontaktas buvo apribotas, o kasdieninė veikla pritaikyta pandeminei situacijai.

COVID-19 pandemija lėmė daugybę pokyčių žmonių gyvenimuose, tačiau du svarbiausi buvo - fizinis ir psichinis atsakas į grėsmės suvokimą, bei taikomi socialiniai ir aplinkos apribojimai

(Marshall ir kt., 2020). COVID-19 pandemijos metu iškilė grėsmė ne tik žmonių fizinei sveikatai, bet ir jų psichinei bei socialinei gerovei. Būtent dėl šios priežasties ypatingai išaugo socialinių darbuotojų (įskaitant ir BVGN) veiklos ir egzistencijos svarba (Ahmed, 2021), siekiant sumažinti ir taip didelę rizikos grupių atskirtį bei užtikrinti kokybiškas paslaugas ir poreikių tenkinimą. Vis dėlto, COVID-19 pandemija privertė socialinius darbuotojus ieškoti naujų paslaugų teikimo būdų ir įrankių, kad būtų užtikrintas abiejų pusių saugumas, o pats socialinio darbuotojo vaidmuo įgavo dar kitokį „atspalvį“ (Malcolm ir Margaret, 2020). UNICEF (2020) išskyrė 3-is pagrindines socialinio darbuotojo vaidmens funkcijas, kurios yra būtinos teikiant socialines paslaugas (įskaitant ir BVGN) COVID-19 pandemijos metu (žr. 8 pav.).

8 pav. Pagrindinės socialinių darbuotojų vaidmens funkcijos COVID-19 pandemijos metu
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis UNICEF (2020)

COVID-19 pandemijos metu socialiniai darbuotojai turėjo atlikti skatinimo, prevencijos ir reagavimo funkcijas, kurias apėmė labai daug ir skirtingų vaidmenų, padedančių tenkinti pagrindinius, o labai neretu atveju - pakitusius skirtingų socialinių grupių (įskaitant ir BVGN vaikus) poreikius. 6-oje lentelėje yra pateikiama socialinių darbuotojų vaidmenų COVID-19 pandemijos metu detalizacija.

6 lentelė. Socialinių darbuotojų vaidmenys COVID-19 pandemijos metu

Socialinių darbuotojų funkcijos	Socialinių darbuotojų vaidmenys	Aprašas
Skatinimo funkcija	Gynėjas/Advokatas	Viena pagrindinių funkcijų COVID-19 pandemijos metu.
	Koordinatorius	Darbo koordinavimas tarpžinybiniuose ir tarpdisciplininiuose tinkluose, siekiant nustatyti ir skatinti socialinių paslaugų praktiką ir aukštus paslaugų standartus pandemijos metu.
	Auklėtojas	Intelektualių, moralinių ir socialinių nurodymų davimas.
	Mokytojas	Nuotolinio mokymo ir konsultavimo teikimas.
	Tvarkytojas/Valdytojas	Palaikomosios priežiūros užtikrinimas ir adaptuotų paslaugų teikimas.
	Kontrolierius	Nuolatinis informacijos davimas ir atnaujinimas pandemijos metu. Įvykių ir elgesio nukreipimas tinkama linkme.

6 lentelės tęsinys. *Socialinių darbuotojų vaidmenys COVID-19 pandemijos metu*

Socialinių darbuotojų funkcijos	Socialinių darbuotojų vaidmenys	Aprašas
Prevenicinė funkcija	Išaugusio pažeidžiamumo nustatymas	Gebėjimas nustatyti naujai kilusias problemas ir jas laiku pašalinti.
	Darbas su bendruomenių lyderiais	Bendradarbiavimas reikalingas siekiant patenkinti poreikius.
	Nuotolinės psichosocialinės paramos teikimas	Galimybė teikti paslaugas ir naudojant technologijas (jei neįmanomas tiesioginis kontaktas).
	Paslaugų kokybės užtikrinimas	Naujų poreikių identifikavimas, trūkumų šalinimas.
Reaguojanti funkcija	Apsaugos ir pagalbos teikimas	Apsaugos ir pagalbos garantija vaikams, patyrusiems smurtą, nepriežiūrą ir išnaudojimą šeimoje.
	Skubios alternatyvios pagalbos nustatymas	Skubios alternatyvios pagalbos vaikams, kurie yra skriaudžiami, atskirti, našlaičiai ir (arba) pereina iš globos įstaigų ar sulaikymo centrų, galimybių nustatymas.
	Atvejo valdymo procesų vykdymas	Vertinimas, planavimas, vykdymas, kontrolė ir t.t.
	Psichosocialinės paramos teikimas ir priežiūra	Nuolatinis psichosocialinės pagalbos teikimas bet kuriuo metu.
	Materialinės pagalbos teikimas	Pagrindinių poreikių tenkinimas (maistas, drabužiai ir kt.).
	Konsultavimas	Nuolatinis konsultavimas bet kokiais gyvenimo klausimais. Stengiamasi nukreipti tinkama linkme.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis UNICEF (2020)

COVID-19 pandemijos metu socialiniai darbuotojai turėjo reaguoti į precedento neturinčias situacijas sugebant greitai ir efektyviai prisitaikyti prie sveikatos, socialinių ir ekonominių krizės aspektų ir pokyčių (BASW, 2020), o jų vaidmuo visuomenės gyvenime sustiprėjo, nes jie yra vienas iš pagrindinių kontaktų socialinės atskirties ir izoliacijos metu (Moreno ir kt., 2020). COVID-19 pandemijos metu socialiniai darbuotojai ne tik susidūrė su savo, kaip profesionalo pagrindinėmis užduotimis ir paslaugų teikimu, bet ir papildomai turėjo užtikrinti savo ir kitų (įskaitant ir BVGN vaikus) sveikatos gerbūvį, dažniau teikti psichosocialinę pagalbą ir užtikrinti papildomą saugumo pojūtį skirtingoms asmenų grupėms.

Kokybiškas socialinis darbas yra būtinas siekiant sušvelninti žalingą COVID-19 pandemijos poveikį skirtingoms asmenų grupėms (įskaitant ir vaikus, augančius BVGN). Vis dėlto, COVID-19 pandemijos protrūkis daugelyje šalių buvo staigus ir netikėtas (Moreno ir kt., 2020), o socialinių paslaugų teikimas susidūrė su daug ir įvairių iššūkių. Socialiniai darbuotojai stengėsi toliau dirbti savo darbą, tačiau turėjo prisitaikyti prie naujos aplinkos ir taikyti tam tikras paslaugų teikimo naujoves, kad atitiktų naujus poreikius, tuo pat metu išskiriant svarbiausius socialinio darbuotojo vaidmenis (Banks ir kt., 2020). UNICEF (2020) identifikavo 5-is pagrindinius iššūkius, su kuriais teko susidurti socialiniams darbuotojams teikiant socialines paslaugas (įskaitant ir vaikus, augančius BVGN) COVID-19 pandemijos metu:

- dėl daugelyje šalių įvestų suvaržymų socialiniai darbuotojai buvo priversti pritaikyti naudojamą praktiką taikant naujoviškus sprendimus, dėl ko atsirado nuotolinio darbo poreikis;
- tiesioginio kontakto metu (jei tai yra neišvengiama) padidėjo tikimybė užsikrėsti/užkrėsti virusu, dėl ko išaugo tam tikras baimės lygis tarp darbuotojų, o kartu ir papildomų apsaugos priemonių (kaukės, pirštinės, dezinfekcinis skystis ir kt.) poreikis;
- socialiniai darbuotojai gali susidurti su stigma dėl baimės, kad jie virusą įneš į tam tikras bendruomenes (pvz.: BVGN);
- yra patiriamas stresas ir padidėjusi psichosocialinių problemų tikimybė dėl pandemijos sukeltų suvaržymų ir kur kas ribotesnių galimybių gauti paslaugas, išteklius ar kitokio pobūdžio paramą bei užsiimti kasdiene veikla. Socialiniams darbuotojams šiuos rūpesčius sustiprina darbo krūvio padidėjimas, egzistuojantis dėl papildomų apsaugos priemonių taikymo, iššūkiai, susiję su pačių paslaugų teikimu (ribojimais), prieštaringa informacija, poreikis per trumpą laiką pritaikyti savo praktiką ir procedūras bei jas adaptuoti pandeminei situacijai;
- pandemijos metu padidėjęs atvejų, susijusių su vaikais, skaičius. Dėl pandemijos sukulto streso ir pokyčių skirtingose šalyse siekiant kontroliuoti virusą, susiduriama su daugiau atvejų, kurie apima vaikų saugumo incidentus, o tai turi įtakos jų apgyvendinimui VGN bei padidėjusiam socialinių darbuotojų krūviui.

Socialinio darbo intervencijos su skirtingomis asmenų grupėmis (įskaitant ir vaikus, augančius BVGN) COVID-19 pandemijos metu pakito dėl privalomo atstumo laikymosi, apsaugos priemonių naudojimo, o neretu atveju darbas persikėlė į nuotolinę erdvę ir daugiau paslaugų pradėjo būti teikiamos nuotoliniu būdu (pvz. konsultacijos telefonu) (Banks ir kt., 2020). Vis dėlto, vaikams būnant priklausomiems nuo suaugusiųjų (šiuo atveju – socialinių darbuotojų) tiesioginis kontaktas buvo neišvengiamas, todėl didžiausi pokyčiai socialinių darbuotojų intervencijų metu buvo apsaugos priemonių naudojimas (pirštinės, kaukės, dezinfekcinis skystis ir kt.), atitinkamo atstumo laikymasis (jei įmanoma), temperatūros patikros, o vėliau ir dažnesnis testavimas, siekiant sumažinti galimas rizikas iki minimumo (Moreno ir kt., 2020).

COVID-19 pandemijai pakeitus socialinio darbuotojo vaidmens „atspalvį“, intervencijų pobūdį ir bendrai teikiamas paslaugas, pakito ir vaikų (įskaitant ir BVGN augančius vaikus) gyvenimai ir kai kurie prioritetai jų poreikiams. Nors medicininis požiūris vaikai nėra laikomi pavojinga kategorija, visgi COVID-19 pandemija turėjo didelės įtakos jų kasdieniam gyvenimui, mokymosi procesui ir vystymuisi (OECD, 2020). COVID-19 pandemija tiesiogiai paveikė formalią globos tvarką bei švietimo ir laisvalaikio paslaugų teikimą, ko rezultatas – nepilnai patenkinami

vaikų psichosocialiniai poreikiai. Arantes de Araujo ir kt. (2020) pažymėjo, kad epidemijos ir pandemijos, tokios kaip COVID-19, padidina rizikos tikimybę vaikų vystimuisi ir jų psichosocialinei gerovei ne tik dėl pačios ligos, bet ir išorinių veiksnių tokių, kaip izoliacija ir įvairūs suvaržymai.

United Nations (2020) išskyrė 3-is pagrindinius kanalus, kuriais remiantis buvo paveikti vaikai (įskaitant ir BVGN augančius vaikus) COVID-19 pandemijos metu:

- pati infekcija ir jos poveikis;
- tiesioginis, socialinis ir ekonominis priemonių, skirtų sustabdyti viruso perdavimą ir pandemijos nutraukimą, poveikis;
- galimas ilgalaikis pavėluoto tvaraus vystymosi tikslų įgyvendinimo poveikis.

Atsižvelgiant į šiuos tris kanalus, COVID-19 pandemijos poveikis vaikams gali būti labai įvairus, tačiau galima išskirti 4-ias pagrindines rizikas, su kuriomis susidūrė būtent vaikai COVID-19 pandemijos metu (žr. 9 pav.).

9 pav. *Pagrindinės rizikos, su kuriomis susidūrė vaikai COVID-19 pandemijos metu*
Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis United Nations (2020)

Siekiant sumažinti šias rizikas vaikams, augantiems BVGN, sustiprėjo socialinio darbuotojo vaidmuo, o teikiamos paslaugos turėjo užtikrinti minimalią rizikų tikimybę, kad būtų tinkamai patenkinti vaikų poreikiai, kurie pandemijos metu šiek tiek pakito. Dėl daugiau laiko praleidžiamo BVGN (uždarytos mokyklos, nuotolinis mokymas, suvaržymai šalies mastu) išaugo informacinių technologijų poreikis, nes vaikams ne tik reikėjo kažkaip praleisti savo dieną, bet ir mokytis nuotoliniu būdu, todėl kompiuteriai ar kitos išmaniosios technologijos bei prieiga prie interneto buvo vienas iš didesnių poreikių (OECD, 2020), kurį reikėjo užtikrinti ir patenkinti socialiniams darbuotojams. Dėl izoliacijos ir suvaržymų, kurie turėjo įtakos vaikų socializacijai, padidėjo poreikis užtikrinti vaikų psichinės sveikatos gerbūvį. COVID-19 pandemijos padariniai palietė ir šalių ekonomiką, o to pasekoje sumažėjo ir finansavimas atitinkamoms sritims arba paprasčiausiai sumažėjo įvairių produktų tiekimas (OECD, 2020), todėl pandemijos metu buvo svarbu užtikrinti ir tinkamą pagrindinių fiziologinių (maisto, drabužių ir kt.) poreikių patenkinimą, kad būtų garantuotas vaikų, augančių BVGN, gerbūvis.

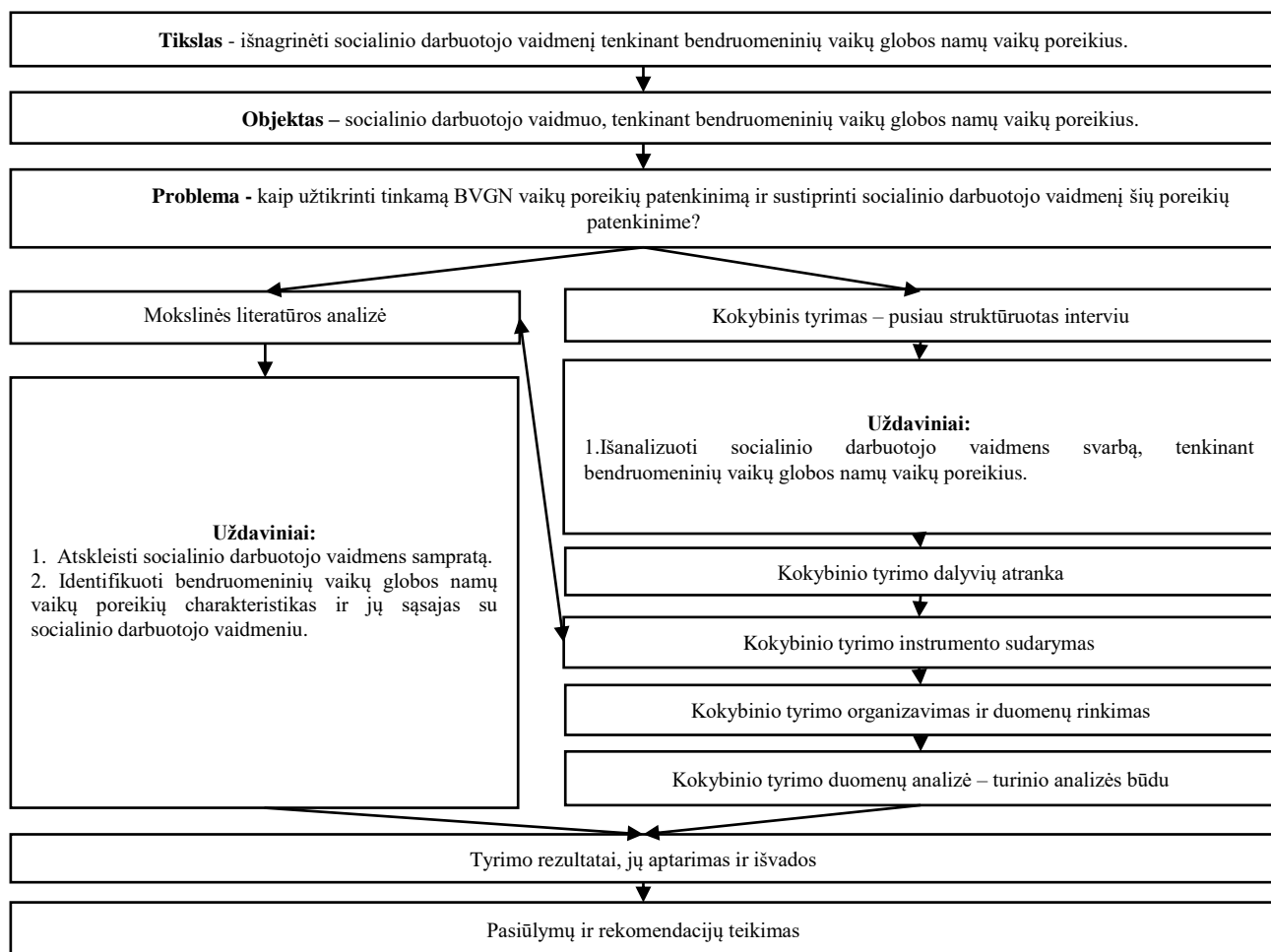
Apibendrinant socialinio darbuotojo vaidmens pokyčius COVID-19 pandemijos metu tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius, galima teigti, kad COVID-19

pandemijos metu ypatingai išaugo socialinių darbuotojų (įskaitant ir BVGN) veiklos ir egzistencijos svarba. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susidūrė socialiniai darbuotojai, buvo susiję su įvestais suvaržymais, naujovėmis paslaugų teikime ir papildomų apsaugos priemonių įvedimu, padidėjusia tikimybe užsikrėsti pavojinga liga ir dėl to išaugusia baime, išaugusiu stresu ir psichosocialinių problemų tikimybe bei padidėjusiu atveju, susijusių su vaikų nepriežiūra ir kitokio pobūdžio neigiamais padariniais, skaičiumi pandemijos metu. Vaikams būnant priklausomiems nuo suaugusiųjų (šiuo atveju – socialinių darbuotojų) tiesioginis kontaktas buvo neišvengiamas, todėl didžiausi pokyčiai socialinių darbuotojų intervencijų metu buvo apsaugos priemonių naudojimas (pirštinės, kaukės, dezinfekcinis skystis ir kt.), atitinkamo atstumo laikymasis (jei įmanoma), temperatūros patikros, o vėliau ir dažnesnis testavimas, siekiant sumažinti galimas rizikas iki minimumo. Siekiant sumažinti šias rizikas vaikams, augantiems BVGN, sustiprėjo socialinio darbuotojo vaidmuo, o teikiamos paslaugos turėjo užtikrinti minimalią riziką tikimybę, kad būtų tinkamai patenkinti vaikų poreikiai, kurie pandemijos metu šiek tiek pakito – išaugo informacinių technologijų poreikis, nes vaikams ne tik reikėjo kažkaip praleisti savo dieną, bet ir mokytis nuotoliniu būdu. Taip pat padidėjo poreikis užtikrinti vaikų psichinės sveikatos gerbūvį bei tinkamą pagrindinių fiziologinių (maisto, drabužių ir kt) poreikių patenkinimą.

2. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO METODOLOGIJA

Siekiant išnagrinėti socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant BVGN vaikų poreikius buvo pasirinktas *kokybinis tyrimas pusiau struktūruoto interviu* būdu. Kadangi analizuojama tema yra specifinė ir reikalaujanti tam tikrų žinių bei praktikos, o tiriamai problemai spręsti reikia giluminių žinių, pagrįstų kokybiškais duomenimis (Punch, 2013), ši tyrimo strategija yra tinkamiausia. Giluminės žinios gautos iš tiriamųjų yra pirminė informacija, kuri leidžia išsamiai išanalizuoti tyrimo objektą.

Kiekvienas tyrimas susideda iš dviejų pagrindinių dalių – teorinės ir praktinės, kurios papildo viena kitą ir padeda išnagrinėti tiriamą problemą. Vis dėlto, yra labai svarbu tinkamai identifikuoti atskiras tiriamąsias dalis, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai, todėl šiame darbe buvo vadovaujamosi 10-ame paveiksle pateikiama tyrimo vykdymo schema.

10 pav. Tyrimo vykdymo schema
Šaltinis: sudaryta autoriaus (2021)

Tyrimo metodas. Tyrimo atlikimui buvo pasirinkta *kokybinio* tyrimo strategija, kuri leidžia ne tik pažinti, suprasti ir apibūdinti mažai tyrinėtus socialinius reiškinius, bet ir atskleisti tam tikras žmonių patirtis, socialines realiose aplinkose vykstančias sąveikas bei nustatyti tam tikrus sąveikų bruožus, asmenų elgesio ypatumus ir strategijas, išgyvenimus, patirtis ir kt. (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Būtent dėl BVGN vaikų poreikių ypatumų ir socialinio darbuotojo vaidmens svarbos bei išskirtinumo buvo pasirinkta tokia tyrimo strategija, kuri padėtų ne tik geriau suprasti egzistuojančias problemas, bet ir ieškoti geriausių sprendimo galimybių. Kokybinio tyrimo pasirinkimui įtakos taip pat turėjo ir atlikti mokslininkų darbai, kurių metu buvo tiriamos panašios problemos ar tiriamos problemos aspektai būtent taikant kokybinio tyrimo metodus, konkrečiau – interviu. Vieni iš pagrindinių tyrimų, kurie ir turėjo įtakos pasirenkant tyrimo metodą buvo:

- Burvytės ir Kocai (2017) atliktas tyrimas, kuriame buvo analizuojamas socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. Siekdamas išanalizuoti socialinių darbuotojų požiūrį į globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais, autorės taikė *interview metodą* su socialiniais darbuotojais;
- Gričiūtės ir Senkevičiūtės-Dovilytės (2018) atliktas tyrimas, kuriame buvo vertinama darbuotojų, dirbančių Lietuvos socialinės globos įstaigose, dalyvaujančiose pertvarkos procese, motyvacija. Siekiant įvertinti darbuotojų motyvacijos dalyvauti pokyčių procese lygį, autorės taikė *interview metodą* su socialinėse įstaigose dirbančiais darbuotojais.
- Adomaitienės ir Balčiūnienės (2017) atliktas tyrimas, kuriame buvo tiriamos asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. Siekiant teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti socialinių paslaugų teikėjų veiklai svarbias kompetencijas ir jų tobulinimo galimybes autorės taikė *interview metodą* su socialinių paslaugų teikėjais.
- Bardauskienės (2016) atliktas tyrimas, kurio metu buvo aiškinamasis socialinio darbuotojo veiklos efektyvumas ir jį ribojantys veiksniai. Siekiant atskleisti, kas trukdo socialiniam darbuotojui efektyviai atlikti veiklą teikiant socialines paslaugas šeimoms, kurių vaikams nustatyta laikinoji globa autorė taikė *interview metodą* su socialiniais darbuotojais.
- Smith (2017) atliktame tyrime, kuriame buvo analizuojami istoriniai vaikų, augančių globos institucijose, psichinės sveikatos poreikiai, buvo taikomas *interview metodas*.

Tiriant socialinių darbuotojų vaidmenį tenkinant BVGN vaikų poreikius buvo pasirinktas *pusiau struktūruotas interviu*, kurio pagalba buvo galima gauti ne tik gilumines žinias apie tiriamą problemą (Aspers ir Corte, 2019), bet ir interviu metu užduodamus klausimus pateikti nenuoseklia

tvarka bei papildomai užduoti kylančius klausimus interviu proceso eigoje (Blandford, 2013). King ir Horrocks (2010), interviu apibūdina kaip šių laikų visuomenės svarbų ir atsiejamą gyvenimo aspektą, kuris naudojamas kasdieniniame gyvenime. Būtent dėl *pusiau struktūruoto interviu* lankstumo ir galimybės papildomai pateikti kylančius klausimus bei tiriamos problemos specifiškumo ir buvo pasirinktas šis kokybinio tyrimo būdas. Šis kokybinio tyrimo būdas leido išskirti atitinkamas klausimų kategorijas, kurios vėliau buvo subkategorizuojamos ir tuomet formuluojami atitinkami klausimai tiriamai problemai spręsti.

Tyrimo instrumentas. Sudarytant pusiau struktūruoto interviu *instrumentą* (klausimyną) buvo remiamasi mokslinės literatūros analize ir joje išskiriamais aspektais, susijusiais su tiriamą problema (žr. 1 priedą). Formuojant klausimus, susijusius su socialinio darbuotojo vaidmens samprata buvo remiamasi skirtingų autorių atliktais tyrimais ir juose išskirtomis ypatybėmis, kurios reikšmingos tiriamai problemai (žr. 7 lentelę). Interviu klausimynas susidėjo iš 4-ių vertinamų klausimų kategorijų, susijusių su tiriamą problema (23 klausimai).

Pirma buvo siekiama identifikuoti, ar informantai yra tinkami dalyvauti tyrime ir atskleisti jų demografines charakteristikas bei gauti oficialų sutikimą dalyvauti tyrime. Klausimų dalis, kurią sudarė 4-ios grupės, atitinkamai buvo skirta specifiškai tiriamai problemai spręsti. Buvo aptarta socialinio darbuotojo vaidmens samprata, BVGN vaikų poreikių charakteristikos, socialinio darbuotojo vaidmens ir BVGN vaikų poreikių sąsajos bei socialinio darbuotojo vaidmens ir vaikų poreikių pokyčiai COVID-19 pandemijos metu. 7-oje lentelėje yra pateikiamas detalesnis klausimų kategorijų aprašymas bei teorinis pagrindimas kiekvienai klausimų grupei.

7 lentelė. *Interviu klausimyno struktūra ir pagrindimas*

Klausimų kategorija	Klausimų numeris	Sudaryta, remiantis:
Socialinio darbuotojo vaidmens samprata	1-6 klausimai	Teater (2014), Moriarty ir kt. (2015), Payne (2016, 2017), Dominelli (2009), Milkintaitė ir Marcinkevičienė (2013), Gockel ir Burton (2014), Karpetis (2017), Koprowska (2014), The College of Social Work (2014), Ebue ir kt. (2017), Singer ir Sage (2015), Ngozi ir kt. (2015)
Bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių charakteristikos	7-13 klausimai	Marshall ir kt (2020), Kragulj (2016), Danesh (2011), Kopsov (2019), Serey ir kt. (2011), Ojo ir Olayinka (2019), Petrowski ir kt. (2017), Bunkers ir kt. (2014), Browne (2017), Van Doore (2016), Crown (2015), Kainja (2012), Leloux-Opmeer ir kt. (2016)
Socialinio darbuotojo vaidmens ir bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių sąsajos	14-17 klausimai	Higgins (2015), Gilbert ir kt. (2011), Oliver (2010), Stein (2009), O'Loughlin ir O'Loughlin (2016), Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019), Adomaitienė ir Balčiūnienė (2017), Dominelli (2017), Bardauskienė (2016), Stabler ir kt. (2019), Smith (2017), Griciūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė (2018), Smith (2017), Gudžinskienė (2010), Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016), Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2017), Fleming ir kt. (2016), Winter (2009)

7 lentelės tęsinys. *Interviu klausimyno struktūra ir pagrindimas*

Klausimų kategorija	Klausimų numeris	Sudaryta, remiantis:
Socialinio darbuotojo vaidmens, tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius, pokyčiai COVID-19 pandemijos metu	18-23 klausimai	Redondo-Sama ir kt. (2020), Farkas ir Romaniuk (2020), Marshall ir kt. (2020), Ahmed (2021), UNICEF (2020), Malcolm ir Margaret (2020), Moreno ir kt. (2020), Banks ir kt. (2020), Arantes de Araujo ir kt. (2020)

Šaltinis: sudaryta autoriaus (2021)

Tyrimo patikimumas ir validumas. Tyrimo patikimumas ir validumas buvo grįstas kokybiniais duomenimis (Girdauskienė, 2012). Kokybinių tyrimų kokybė priklauso nuo patikimumo ir validumo užtikrinimo (Rupšienė, 2018). Priešingai nei kiekybiniuose tyrimuose, kokybiniuose tyrimuose atsižvelgiant į tyrimo prielaidas ir paties proceso savitumą, tyrimo kokybės užtikrinimas yra procesas, kuris trunka viso tyrimo metu (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Kitaip tariant, kokybė turi būti užtikrinta tyrimo pradžioje keliant tyrimo tikslus, eigoje renkant ir apdorojant duomenis bei pačioje tyrimo pabaigoje pateikiant apibendrintus rezultatus ir išvadas. Rupšienės (2018) teigimu kokybiniuose tyrimuose instrumentu yra laikomas tyrėjas, o validumas siejamas su aplinka, kurioje atliekamas tyrimas ir fiksuojami ne tik tyrimo dalyvių atsakymai įvairiomis įrašymo priemonėmis, bet ir stebima jų reakcija, kūno kalba ir kt. Iš kitos pusės, patikimumas kokybiniuose tyrimuose yra užtikrinamas per pakartotinį procesą (pvz.: interviu vykdymas su kitais dalyviais) kitokiomis sąlygomis (pvz.: pakitusi aplinka interviu vykdymui) (Rupšienė, 2018). Atliekant tyrimą tyrimo kokybė (validumas ir patikimumas) buvo užtikrinamas viso tyrimo metu per aiškiai išsikeltus uždavinius ir tikslus, duomenų rinkimo ir apdorojimo metu, kur buvo atliekami interviu su skirtingais tyrimo dalyviais fiksuojant jų atsakymus įrašymo priemonėmis bei vėliau juos transkribuojant bei apibendrinant visus tyrimo rezultatus ir teikiant išvadas, kurios buvo paremtos konkrečiais tyrimo dalyvių atsakymais.

Informantų kontingentas. Kokybinio tyrimo imtis ir jos nustatymas yra kur kas sudėtingesnis, nei kiekybinio pobūdžio tyrimais, kur imtį galima paprasčiausiai apskaičiuoti remiantis generalinės visumos dydžiu. Siekiant kokybiškų duomenų reikia apklausti ne tik tinkamą skaičių informantų, bet ir užtikrinti pačių informantų tinkamumą (Aleksnevičienė ir kt., 2020). Dažniausiai interviu metu yra rekomenduojama apklausti 8-12 informantų (Aleksnevičienė ir kt., 2020) arba 75 procentus tinkamos generalinės visumos (Kardelis, 2017). Vis dėlto, išskirtiniais atvejais, analizuojant specifines problemas (šiuo atveju socialinių darbuotojų vaidmenį X rajono įstaigoje) arba remiantis prisotinimo principu (kai informantų atsakymai pradeda kartotis, galima nutraukti tyrimo vykdymą grindžiant gautos informacijos pakankamumu) gali užtekti ir 4-ių ar 8-ių informantų (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Remiantis mokslininkų rekomendacijomis ir tiriamos problemos specifiškumu bei įstaigos, kurioje atliekamas tyrimas, dydžiu, viso tyrimo metu

buvo apklausti 9 socialiniai darbuotojai (tyrimo metu taip pat buvo taikomas prisotinimo principas, nes po 9-ojo interviu buvo pastebėti atsakymų pasikartojimai, todėl buvo nuspręsta, kad daugiau tyrimo dalyvių nereikia apklausti), o patys informantai buvo laikomi tinkamais atliekamam tyrimui, jei:

- turėjo aukštąjį išsilavinimą;
- turėjo bent 3 metus patirties dirbant su vaikais;
- turėjo bent 3 metus patirties socialinio darbuotojo pareigose;
- įstaigoje dirbo bent 5 metus.

Buvo nustatyta, kad apklausti socialiniai darbuotojai visus aukščiau nurodytus kriterijus atitiko.

Tyrimo etika. Atliekant tyrimą buvo laikomasi atitinkamų etikos principų, kurie užtikrintų informantų privatumą, teises bei tyrėjo atsakomybes (Aleksnevičienė ir kt., 2020). Tyrimo metu įstaigai pareiškus pageidavimą neatskleisti jos tapatybės, visame darbe (jei reikėjo) pavadinimas buvo koduojamas ir įstaiga buvo minima kaip *X rajono BGVN*. Tiriamieji buvo informuoti, kad jų tapatybė nebus viešinama, o interviu metu gauti duomenys apibendrinami ir laikantis konfidencialumo. Interviu dalyvavusių socialinių darbuotojų tapatybės buvo neatskleidžiamos, todėl analizuojant tyrimo rezultatus ir vertinant informantų atsakymus jų tapatybė buvo koduojama. Toliau laikantis tęstinumo koduojant. Nuo I1 iki I9:

- I1 – socialinis darbuotojas;
- I2 – socialinis darbuotojas...

Atliekant tyrimą, buvo laikomasi 4-ių pagrindinių etikos principų, kurie yra pateikiami 8-oje lentelėje.

8 lentelė. *Tyrimo taikyti etikos principai*

Principai	Trumpas aprašymas
Geranoriškumo	Tyrimo dalyviai supažindinami su tyrimo tikslu ir jo nauda. Pateikiama informacija yra aiškiai suprantama. Bendravimas yra nuoširdus, nesukeliantis neigiamų emocijų ir tarpusavio įtampos. Klausimai pateikiami neįžeidžiant ir nežeminant tyrimo dalyvių.
Pagarbos asmenų orumui	Tyrimo dalyviai turi laisvą pasirinkimą dalyvauti tyrime. Kiekvienas tyrimo dalyvis žodiškai patvirtina savo sutikimą dalyvauti atliekamame tyrime. Klausimai pateikiami suprantamai, o nesupratus – perfrazuojami ir pateikiami aiškiau.
Teisingumo	Tyrimo dalyvių anonimiškumas yra užtikrinamas. Konfidenciali informacija yra koduojama. Nedaroma jokia žala tyrimo dalyviams.
Teisės gauti tikslią informaciją	Tyrimo dalyviai supažindinami trumpai su tyrimo esme ir jų teisėmis bei viso tyrimo konfidencialumu. Tyrimo dalyviai yra informuojami, kad dalyvavimas tyrime neturi jokios įtakos jų darbinei veiklai, o tyrimo metu surinkti duomenys naudojami tik moksliniais tikslais.

Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis Žydzūnaitė (2011, p. 72)

Atliekant tyrimą, tyrimo dalyviai buvo trumpai supažindinti su tyrimo tikslu, jų teisėmis ir tyrimo vykdytojo atsakomybėmis. Dalyviams nebuvo padaryta jokia fizinė ar psichologinė žala, o

jų dalyvavimas buvo paremtas savanoriškumo principu. Kilus abejonėms interviu metu (jei tokių buvo) dėl pačių klausimų nediskretiškumo buvo pereinama prie kitų klausimų. Tyrimo metu buvo stengiamasi išlikti kiek įmanoma neutraliam, nevertinti tyrimo dalyvio, valdyti ir skatinti interviu (Gaižauskienė ir Valančienė, 2016, p. 56).

Tyrimo organizavimas. Tyrimas buvo atliekamas 2021 m. spalio – lapkričio mėnesiais su *X rajono BVGN* socialiniais darbuotojais. Prieš atliekant interviu su kiekvienu socialiniu darbuotoju atskirai buvo gautas raštiškas *X rajono BVGN* sutikimas atlikti tyrimą (žr. 2 priedą). Interviu laikas ir pobūdis (tiesioginis ar nuotolinis) buvo derinamas atskirai su kiekvienu informantu. Vidutinė kiekvieno interviu trukmė buvo apie 1 valandą.

Tyrimo ribotumas. Atliekamas tyrimas buvo orientuotas tik į *X rajono BVGN* ir joje egzistuojančias problemas, socialinių darbuotojų vaidmenį ir vaikų poreikius. Tyrimo metu nėra lyginamos skirtingos institucijos ir galimi skirtumai skirtingame kontekste, o analizuojami aspektai yra priskiriami tik vienai įstaigai. Toks požiūris neleidžia daryti bendrinio požiūrio apibendrinimų ir išvadų, skirtų visiems Lietuvos BVGN.

Tyrimo duomenų analizė ir pateikimas. Surinkta medžiaga interviu metu buvo įrašoma, o po kiekvieno atskiro interviu ši medžiaga buvo transkribuojama. Interviu duomenims aprašyti buvo pasitelkta turinio analizė, kuri padėjo suprasti tam tikrus tiriamos problemos aspektus bei bendrą informantų nuomonę tiriamos problemos klausimu (Gheyle ir Jacobs, 2017). Surinktų duomenų aiškiam pateikimui buvo naudojamos lentelės, kuriose buvo išskiriamos klausimų kategorijos (remiantis interviu klausimynu) ir subkategorijos (suformuotos remiantis tyrimo dalyvių atsakymais) bei atitinkami ir koduoti informantų teiginiai (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. *Interviu atsakymų pateikimo pavyzdys*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
SOCIALINIO DARBUOTOJO SAMPRATA	Pagalbos teikėjas	I1: „<...>“ I2: „<...>“....
	Reikalingų žinių būtinumas	I4: „<...>“...

Šaltinis: sudaryta autoriaus (2021)

3. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO REZULTATAI

Tyrimo rezultatai buvo surinkti interviu metodu. Tyrimo dalyvių pasisakymuose vyravo panašių atsakymų, o tai leidžia daryti prielaidą, kad dominuoja gretimas supratimas tam tikrais klausimais.

Tyrimo rezultatams turėjo įtakos interviu dalyvių darbo patirtis, jų įsitraukimas į darbą, emocinis priklausymas nuo darbo. Kai kuriuose klausimuose interviu dalyviai pateikė nepilnus atsakymus arba atsakymai buvo itin paviršutiniški bei neišsamūs. Tai turėjo įtakos tyrimo kokybei.

Kalbant apie temos aktualumą, darbe buvo minėta, kad visoje Europos Sąjungoje gyvena šimtai tūkstančių pažeidžiamų ir paliktų vaikų, kurie auga didelėse atskirose globos institucijose. Pagrindiniai poreikiai šio tipo institucijose yra užtikrinami. Tai yra suteikiama pastogė, globa ir maistas. Bet čia iškyla itin didelė problema – šios institucijos „negali užtikrinti į asmenį orientuotų paslaugų ir tinkamos paramos, kurios reikia siekiant visapusės įtraukties“ (EC EUROPA, 2021). Šios situacijos įtakotos, Europos Sąjungos šalys pradėjo deinstitutionalizacijos procesus, t.y. kurti vaikams artimesnę šeimai aplinką (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Vaikų globos namų deinstitutionalizacija yra laikoma viena iš esminių ir prioritetinių Lietuvos socialinės politikos sričių.

Deinstitutionalizacija Lietuvoje pradėta daugiau nei prieš dešimtmetį, tačiau turi pakankamai lėtą ir neefektyvią proceso eigą, nes tam labai daug įtakos turi politinės valios stoka ir pačių globos namų nenoras keisti ir perorganizuoti savo veiklą (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016).

Šio tyrimo eigoje bus aiškinamasi, kaip apskritai atrodo socialinio darbuotojo darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose, kaip darbuotojai vertina savo galias ir vaikų poreikių tenkinimo, užtikrinimo galimybes. Taip pat tyrimo metu siekiama išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria tiek bendruomeniniai vaikų globos namai kaip institucija, socialiniai ir kiti darbuotojai dirbantys kartu bei vaikai, kurių poreikiai prioriteto tvarka turėtų būti tenkinami.

Tyrimo pradžioje buvo siekiama išanalizuoti, kokia yra socialinio darbuotojo vaidmens samprata pačių socialinių darbuotojų, kurie dirba X įstaigoje. Todėl pirmuoju interviu klausimu tyrimo dalyvių teirautasi, „*Kokios savybės yra būtinos socialiniam darbui šioje įstaigoje?*“. Šiame klausime interviu dalyviai dažniausiai išsakė, kad socialiniams darbuotojams reikalingos savybės, dirbant X rajono BVGN, yra: empatiškumas, dėmesingumas, geranoriškumas, supratingumas bei sąžiningumas ir atsakingumas (žr. 10 lentelę). Taip pat išryškėjo tokios savybės kaip kantrumas, komunikabilumas, taktiškumas bei humoro jausmas.

10 lentelė. Socialiniui darbuotojui reikalingos savybės, dirbant su BVGN augančiais vaikais

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
SOCIALINIUI DARBUOTOJUI REIKALINGOS SAVYBĖS	Empatiškumas ir dėmesingumas	<p>11:., Dirbant su vaikais, reikalingos tokios savybės: turi būti dėmesingas, empatiškas...“</p> <p>12:., Manau, kad svarbu būti nuoširdžiam, komunikabiliam, empatiškam, sąžiningam ir pereigingam.”</p> <p>13:., Socialinis darbuotojas turi būti: empatiškas, taktiškas, draugiškas. “</p> <p>15:., Na, socialinis darbuotojas (nesvarbu kur dirba) turi būti empatiškas <...> “</p> <p>16:., Žmogus pasirinkęs tokią specialybą turi būti <...>, empatiškas. “</p> <p>18:., Empatiškas, išklausantis, atjaučiantis...“</p> <p>19:., Svarbu būti <...> empatišku. “</p>
	Sąžiningumas ir atsakingumas	<p>11:., Dirbant su vaikais, <...> turi būti kantrus, atsakingas ir sąžiningas. “</p> <p>12:., Manau, kad svarbu būti <...> sąžiningam ir pereigingam. “</p> <p>14:., Tai <...> atsakingumas, pakantumas, sąžiningumas <...> “</p> <p>15:., Na, socialinis darbuotojas (nesvarbu kur dirba) turi būti <...> atviras, atsakingas ir <...> “</p>
	Geranoriškumas ir supratingumas	<p>11:., Manau, kad svarbu būti supratingam, nuoširdžiam...“</p> <p>13:., Socialinis darbuotojas turi būti <...> taktiškas, draugiškas. “</p> <p>14:., Tai nuoširdumas, supratingumas <...> atsidavimas...“</p> <p>15:., Na, socialinis darbuotojas (nesvarbu kur dirba) turi būti <...> nuoširdus <...> “</p> <p>16:., Žmogus, pasirinkęs tokią specialybę, turi būti nuoširdus, geranoriškas <...> “</p> <p>17:., Išskirčiau tokias savybes, kaip nuoširdumas, supratingumas...“</p> <p>18:., <...> supratingas, geranoriškas. “</p> <p>19:., Svarbu būti <...> draugišku, geranorišku <...> “</p>
	Kantrumas	<p>11:., Dirbant su vaikais, reikalingos tokios savybės: turi būti <...> kantrus <...> “</p> <p>14:., Tai <...>, ištvermė <...> “</p>
	Humoro jausmas	<p>11:., Dirbant su vaikais, reikalingos tokios savybės: turi būti <...>, turėti gerą humoro jausmą <...> “</p> <p>18:., <...> linksmas, mėgstantis humorą <...> “</p>
	Komunikabilumas	<p>14:., Tai <...>, komunikabilumas. “</p> <p>15:., Na, socialinis darbuotojas (nesvarbu kur dirba) turi būti <...> ir komunikabilus. “</p>
	Taktiškumas	<p>11:., Dirbant su vaikais, reikalingos tokios savybės <...> gebėti dirbti komandoje, užmegzti kontaktus. “</p> <p>18:., <...> paslaugus, prisitaikantis. “</p> <p>19:., Svarbu būti taktišku, aktyviu <...> “</p>

Aktualu pastebėti, kad tyrimo dalyvis I5 marginalizavo socialinio darbuotojo darbą teigdamas: „Na, socialinis darbuotojas (nesvarbu, kur dirba) turi būti empatiškas, nuoširdus, veiklus, atviras, atsakingas ir komunikabilus.“. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, kad tyrimo dalyvis I2 išsiskyrė ir pabrėžė įstaigos sąsają su asmeninėmis savybėmis: „<...> dirbant tokioje įstaigoje atsiskleidžia kūrybiškumas, pagarba, drąsa, ryžtas bei šiluma.“. Tai indikuoja, kad

socialinis darbas ne tik reikalauja tokių asmeninių savybių kaip empatija, sąžiningumas, geranoriškumas ir pan., bet kartu padeda ugdyti asmens kūrybiškumą, ryžtą bei pagarbą kitiems. Remiantis tokiais rezultatais, galima teigti, kad socialiniams darbuotojams, dirbant su BVGN vaikais ir siekiant pagerinti jų gerbūvį, svarbu būti empatiškiems, geranoriškiems, sąžiningiems, supratingiems, kompetentingiems, taktiškiems ir kantriems.

Siekiant giliau iširti asmenines socialinio darbuotojo savybes, tyrimo dalyvių buvo klausama: „Kokios savybės yra reikalingos socialiniam darbuotojui tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?“. Nors dauguma tyrimo dalyvių šį klausimą suprato kaip ankstesnįjį ir nurodė tokias pat savybes, dalis jų pridėjo daugiau įžvalgų (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Socialiniui darbuotojui reikalingos savybės, tenkinant BVGN vaikų poreikius

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
SOCIALINIUI DARBUOTOJUI REIKALINGOS SAVYBĖS	Kūrybingumas ir lankstumas	12: „Mano atsakymas būtų tas pats, tai yra <...> tai kūrybingumas <...>“ 13: „Mokėjimas prieiti prie vaiko <...> mokėjimas su meile ruošti globotinį savarankiškam gyvenimui.“ 15: „Turi būti <...> lankstumas, gebėjimas nusistatyti prioritetus, mokėti planuoti ir organizuoti.“ 16: „Aš atskirčiau šias savybes, tai: lankstumas <...>“
	Pareigingumas	12: „Mano atsakymas būtų tas pats, tai yra <...> pareigingumas <...>“ 19: „Dirbant su vaikais, nepamiršti atsakingumo, tvarkingumo, taupumo.“
	Ryžtingumas	12: „Mano atsakymas būtų tas pats, tai yra <...> ryžtas ir drąsa <...>“ 16: „Ryžtingumas <...>“
	Valdingumas	13: „<...> kontrolė (bet tokia, kurios vaikas netraktuotų kaip kontrolę).“ 17: „Šalia išvardintų: valdingumas <...>“
	Komunikabilumas	15: „Turi būti reakcija, bendravimo įgūdžiai <...>“ 16: „Aš išskirčiau šias savybes, tai <...>, ir komunikabilumas.“ 17: „Šalia mano išvardintų: <...>, komunikabilumas.“

Kalbėdami apie socialiniui darbuotojui reikalingas savybes, tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius, tyrimo dalyviai daugiausiai akcentavo kūrybingumą, lankstumą ir komunikabilumą. Vadinas, dirbant su BVGN vaikais ir siekiant jų poreikių tenkinimo, socialinis darbuotojas turi mokėti tinkamai bendrauti, būti kūrybingas, pareigingas, lankstus, gebėti kritiškai mąstyti. Ne mažiau svarbios ir tokios savybės kaip ryžtingumas bei valdingumas, tačiau kaip akcentavo tyrimo dalyvis I3, yra svarbu, kad darbuotojas taikytų tokią kontrolę, kurią vaikas netraktuotų kaip kontrolę, o tai vėlgi reikalauja darbuotojo kūrybingumo ir lankstumo.

Šioje dalyje buvo galima pastebėti tyrimo dalyvių atsakymų panašumą į teorinėje darbo dalyje esančią informaciją, randamą mokslinėje literatūroje. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti Crown (2015) išskirti principai, kuriais privaloma vadovautis dirbant su vaikais, augančiais globos

namuose. Autorius teigia: „vaiko priežiūra turėtų skatinti teigiamus santykius, tvirtus ryšius tarp vaikų ir darbuotojų globos namuose“. Apie tai kalbėjo ir interviu dalyviai: „Mokėjimas priėti prie vaiko, pasitikėjimas, vaiko poreikių užtikrinimas <...> mokėjimas su meile ruošti globotinį savarankiškam gyvenimui.“ (I3); „Turi būti reakcija, bendravimo įgūdžiai...“ (I5).

Toliau nagrinėjant socialinio darbuotojo vaidmenis bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tyrimo dalyvių klausama: „Socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis. Kokį (-ius) vaidmenį (-is) atliekate kaip socialinis darbuotojas bendruomeniniuose globos namuose? Papasakokite plačiau.“ Gauti tyrimo duomenys pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė. Socialinio darbuotojo atliekamas vaidmuo bendruomeniniuose globos namuose

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
SOCIALINIO DARBUOTOJO ATLIEKAMAS VAIDMUO	Mokytojas	<p>I1: „Socialinis darbuotojas dirbantis su vaikais atlieka daug vaidmenų. Jis turi būti kaip ir mokytojas <...>“</p> <p>I2: „Socialinio darbuotojo vaidmenys priklauso nuo situacijos. Galim būti <...>, mokytojais <...>“</p> <p>I3: „Bendruomeniniuose namuose labiausiai jaučiuosi kaip <...>, esu mokytoja, virėja, skalbėja <...>“</p> <p>I4: „Vaidmuo: mamos, draugės, sesers, darbuotojos <...>“</p> <p>I5: „Vaidmenys yra įvairūs, nuo draugės iki mamos. Bet pagrindinis tikslas yra rūpintis ir stengtis užtikrinti vaiko gerovę. Ruošiam vaikus savarankiškam gyvenimui“</p> <p>I6: „Pagrindinis tikslas yra gerinti vaiko gyvenimo kokybę bei mokyti, ruošti jį savarankiškam gyvenimui“</p> <p>I7: „<...> Ruošiu savarankiško gyvenimo įgūdžius“</p> <p>I8: „Atlieku visus vaidmenis, kokie tik yra. Tai yra <...>, mama, mokytojas, auklėtojas <...>“</p> <p>I9: „Išskirčiau tris pagrindines, tai: <...>, mokytojas, nes suteikiame įvairių žinių ir įgūdžių“</p>
	Duomenų tvarkytojas	<p>I1: „Socialinis darbuotojas dirbantis su vaikais atlieka daug vaidmenų. <...> ir vadybininkas, nes mes turim daug popierinių reikalų tvarkyti...“</p> <p>I2: „Socialinio darbuotojo vaidmenys priklauso nuo situacijos. Galim būti <...> duomenų tvarkytojais <...>“</p> <p>I4: „<...> prie šio vaidmens: dokumentacija, tvarkymas.“</p>
	Konsultantas	<p>I1: „Socialinis darbuotojas dirbantis su vaikais atlieka daug vaidmenų. <...> taip pat konsultantas, mokėti paaiškinti ir pakonsultuoti vaiką...“</p> <p>I2: „Socialinio darbuotojo vaidmenys priklauso nuo situacijos. <...> galim būti konsultantais...“</p>
	Vertintojas	<p>I1: „Socialinis darbuotojas dirbantis su vaikais atlieka daug vaidmenų. <...> vertintojas, nes mes vertiname vaiko poreikius <...>“</p> <p>I2: „Socialinio darbuotojo vaidmenys priklauso nuo situacijos. Galim būti <...> vertintojais <...>“</p> <p>I9: „Išskirčiau tris pagrindinius, tai: vertintojas, nes renkame informaciją, įvertiname problemą <...>“</p>
	Gynėjas	<p>I2: „Socialinis darbuotojas yra asmuo, kuris sudaro visas sąlygas vaikui dvasiškai ir fiziškai augti. Atstovauja ir gina globojamo vaiko interesus.“</p> <p>I9: „<...> gynėjas, sprendžiant įvairias problemas <...>“</p>
	Tarpininkas	<p>I2: „Socialinio darbuotojo vaidmenys priklauso nuo situacijos. Galim būti <...>, tarpininkais <...>“</p> <p>I3: „<...> Pavyzdžiui: esu <...> tarpininkė tarp vaiko ir įvairių institucijų <...>“</p> <p>I9: „Išskirčiau tris pagrindines, tai: <...>, tarpininkas, nes bendradarbiaujame sprendžiant problemą, siekiant bendro tikslo <...>“</p>

Kaip matyti iš 12 lentelėje pateiktų rezultatų, tyrimo dalyviai įvardijo labai daug vaidmenų, pareigų ir atsakomybių, kurias atlieka dirbant socialiniu darbuotoju bendruomeniniuose vaikų globos namuose, tačiau pagrindinis vaidmuo, kurį išskyrė visi informantai – tai mokytojas. Kaip argumentavo informantas I6: „*Pagrindinis tikslas yra gerinti vaiko gyvenimo kokybę bei mokyti, ruošti jį savarankiškam gyvenimui*“. Pastebėtina, kad dalis tyrimo dalyvių savo pareigas sugretino su mamos pareigomis šeimoje: „*Bendruomeniniuose namuose labiausiai jaučiuosi kaip mama...*“ (I3); „*Vaidmuo: mamos...*“ (I4) „*Vaidmenys yra įvairūs nuo draugės iki mamos.*“ (I5) „*Mamos vaidmuo kaip ir kiekvienuose namuose.*“ (I6). Tai rodo savo pareigų suvokimo svarbą, įtaką vaikams ir glaudaus tarpusavio santykio kūrimą. Remiantis tyrimo duomenimis, matyti, kad kai kurie informantai savo vaidmenį sugretino su pareigomis. Jie kalbėjo apie svarbius organizavimo įgūdžius, vertintojo, gynėjo, tarpininko vaidmenis bei neatsiejamą dalį darbe – dokumentų rengimą. Tokie rezultatai patvirtina Milkintaitės ir Marcinkevičiūtės (2013) tyrinėjimus, kad socialinio darbuotojo vaidmuo yra įvairialypis, nes socialinis darbuotojas yra ne tik pagrindinių socialinių paslaugų teikėjas, bet ir vaikų, augančių BVGN, gyvenimo koordinatorius, t.y. mokytojas, gynėjas, tarpininkas, konsultantas, vertintojas, duomenų tvarkytojas.

Siekiant detaliau išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmenis, svarbą bei svorį, toliau interviu dalyvių buvo klausama: „*Kaip galvojate, kokią įtaką turi socialinio darbuotojo veikla tenkinant vaikų poreikius?*“. Atsakymuose po šiuo klausimu turėtų atsispindėti socialinių darbuotojų savirefleksija apie jų pačių atliekamą darbą ir įtaką vaikams.

Susisteminius rezultatus, pastebėta, kad daugelis interviu dalyvių pasisakė, kad socialinio darbuotojo veikla turi skatinti sklandų vaikų įsitraukimą į visuomenę. Vieni apie tai kalbėjo su atjauta, išryškėjo globėjiškas požiūris į vaikus, kiti, kaip ir ankstesniuose pasisakymuose, buvo labiau konkretūs. Svarbu tai, kad tiek vieni, tiek kiti patvirtino reikšmingą savo įtaką vaikų gerbūviui. Remiantis interviu duomenimis, matyti, kad informantai akcentuoja:

- Rūpinimasis vaikais: „*Mūsų vaidmuo, mūsų įtaka vaikams yra didžiulė, nes mes rūpinamės jais, mokom, kaip finansinius reikalus tvarkyti, kaip pasirūpinti savimi, kaip išmokti valgyt gaminti ir higienos įgūdžių <...> tai turim didžiulę įtaką vaikams*“ (I1);
- Vaikų įsitraukimo į visuomenę skatinimą: „*Na, tenkinant vaikų poreikius socialinis darbuotojas stengiasi užtikrinti vaikų įsitraukimą į visuomenę...*“ (I2).
- Vaikų gyvenimo kokybės gerinimą: „*<...> bei pagerinti gyvenimo kokybę. Vaikai įgyja socialinių įgūdžių pagrindus, savarankiškumo bei gyvenimiškos patirties. Vaikai yra mokomi prisitaikyti prie visuomenės gyvenimo normų, taisyklių ir elgesio.*“ (I2).
- Vaikų poreikių tenkinimą: „*Socialinis darbuotojas yra tas asmuo, kuris kartu su vaiku sudaro vaiko poreikių planą ir po to dirba pagal jį <...> mūsų veikla turi labai didelę įtaką vaiko poreikių tenkinime.*“ (I3); „*Poreikių tenkinimas, tai svarbus žingsnis*

aiškinantis ir suvokiant vaiko problemas.“ (I5); „<...> atsižvelgiama į vaiko poreikius. Kuo veikla efektyvesnė, tuo vaiko poreikiai labiau patenkinti“ (I6).

Šalia šio klausimo atsiskleidė interviu dalyvių suvokimas, kad socialinis darbuotojas turi kurti santykį su vaiku, norint jį įtakoti. Tai patvirtina šie teiginiai: *„Tiesioginė įtaka, nes vaikai dažnai kopijuoja darbuotojus. Viskas priklauso nuo tarpusavio supratimo, susikalbėjimo, pagarbos vienas kitam.“ (I4); „Vaikui yra svarbi darbuotojo nuomonė, jo požiūris. Taip atsiranda vaiko pasitikėjimas...“ (I6) „Vaikai darbuotojais pasitiki, todėl jiems svarbi mūsų nuomonė, padedant tenkinti jų poreikius.“ (I7); „Vaikai stebi, klauso, atlieka įvairias veiklas ir stebi darbuotojo veiklas bei elgseną.“ (I8).*

Tokie rezultatai leidžia teigti, kad socialinio darbuotojo veikla turi teigiamą įtaką BVGN augantiems vaikams, nes atlikdami savo funkcijas, socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimą, gyvenimo kokybės gerinimą, taip pat skatina jų įsitraukimą į visuomenę. Tačiau tam svarbu socialinio darbuotojo santykių kūrimas su vaiku. Tokie tyrimo rezultatai patvirtina socialinio darbuotojo ir globojamų vaikų tarpusavio santykių kokybės svarbą (Social Care Wales, 2018).

Sekantis klausimas buvo skirtas išsiaiškinti komandinio darbo svarbą, todėl interviu dalyvių buvo klausama: *„Kaip komandinis darbas atsispindi socialinio darbuotojo veikloje, vaikų poreikių tenkinimo procese?“*. Šioje dalyje interviu dalyviai komandinį darbą apžvelgė iš įvairių pusių: vieni įvardijo, kas būtent sudaro tą komandą, kiti labiau įžvelgė komandinio darbo naudą sau, kaip specialistui, tretieji matė naudą vaikų poreikių tenkinimui. Tačiau tapo aišku viena – komandinis darbas išties svarbus, nes turi teigiamos įtakos socialinio darbuotojo veiklai, tenkinant vaikų poreikius ir tai atspindi 13 lentelėje susisteminti rezultatai.

13 lentelė. Komandinio darbo svarba socialinio darbuotojo veikloje, tenkinant vaikų poreikius

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
KOMANDINIO DARBO SVARBA SOCIALINIO DARBUOTOJO VEIKLOJE	Skatinamas bendruomeniškumas	<i>I1: „Kai sudarinėjame individualius planus, tai į komandą įeina ir psichologas, slaugytoja, vaikų teisių atstovai ir mokyklos atstovai, socialiniai darbuotojai ir administracija <...> mes turim bendrą darbą atlikti.“ I6: „Šioje veikloje labai svarbus komandinis darbas. Turi būti periodišką darbų tęstinumas, kitų specialistų įtraukimas į darbą (pavyzdžiui, psichologas).“ I8: „<...> įtraukiama visa komanda...“</i>
	Gerinama veiklos kokybė ir vaikų poreikių tenkinimas	<i>I2: „Man, kaip socialiniam darbuotojui, komandinis darbas pagerina veiklos kokybę. Dirbant komandoje išmokstu suprasti, išklaudyti kitus, lanksčiai vertinti situacijas...“ I3: „Tik dirbdami komandoje galime patenkinti visus ar bent jau daugumą globotinių poreikių.“ I4: „<...> norint patenkinti vaiko poreikius, be komandinio darbo neįmanoma.“ I5: „Darbų, veiksmų pasiskirstymas duoda greitesnį ir efektyvesnį poreikių tenkinimą.“ I7: „Tik kartu galima pasiekti daug didesnių rezultatų.“</i>

13 lentelės tęsinys. Komandinio darbo svarba socialinio darbuotojo veikloje, tenkinant vaikų poreikius

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
KOMANDINIO DARBO SVARBA SOCIALINIO DARBUOTOJO VEIKLOJE	Skatinamas bendradarbiavimas ir keitimasis informacija	12: „<...> be to, dirbant kartu, atsiranda naujų idėjų, minčių ir naujų sprendimo būdų.“ 14: „Kiekvienas darbuotojas atlieka tam tikrą funkciją, tačiau visada vyksta bendradarbiavimas su kolegomis...“ 19: „Turime bendrą tikslą, kurio siekiame visi drauge. Kiekvienas atnešame kažką naudingą ir svarbaus.“

Kaip matyti iš 13 lentelėje pateiktų duomenų, užtikrinant komandinį darbą socialinio darbuotojo veikloje, yra skatinamas bendruomeniškumas, gerinama veiklos kokybė ir vaikų poreikių tenkinimas bei skatinamas bendradarbiavimas ir keitimasis informacija. Aktualu pažymėti, kad informantas I8 taip pat įvardijo, iš kur vis tik kyla tas bendruomeniškumas ir komandinis darbas: „Visą toną darbui duoda įstaigos vadovas, visada skatinamas komandinis darbas. Kaip sako „vienas lauke ne karys“. Rašomi individualius socialiniai globos planai. Numatoma pagalba ir veikla. Įtraukiama visa komanda. Kas pusę metų vyksta peržiūra, kurios metu diskutuojama, kas pavyko, kas ne, ką reikėtų keisti.“ (I8). Šis informanto pasisakymas patvirtina, jog komandinis darbas yra neatsiejama socialinio darbuotojo ir kitų kolektyvo narių darbo dalis. Apibendrinant tokius rezultatus, galima teigti, kad socialinis darbas nėra individualus darbas, tai komandinis darbas. Daugiadisciplininis komandinis darbas yra tikrai reikalingas, todėl socialiniai darbuotojai turi būti pasirengę dirbti su kitais asmenimis, mokytis vieni iš kitų ir glaudžiai tarpusavyje bendradarbiauti, nes visa tai padeda užtikrinti vaikų interesus ir jų poreikių tenkinimą.

Pirmojoje tyrimo dalyje didesnis dėmesys buvo skiriamas socialiniam darbuotojui dirbant bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Antrojoje tyrimo dalyje interviu dalyvių klausimai susiję su jų darbo objektu, t.y. vaiku, kuriam reikalingas socialinis darbuotojas, tenkinant būtent jų poreikius. Todėl sekantis interviu klausimų blokas buvo skirtas išanalizuoti bendruomeninių globos namų vaikų poreikių charakteristikas.

Natūralu, kad kiekvienas socialinis darbuotojas savo darbo objektą mato skirtingai, dėl to išsiskiria ir darbo metodai. Suvokiant vaiko svarbą socialinio darbuotojo darbe, informantų pirmiausia buvo klausama, kaip jie apibūdintų vaikus, augančius bendruomeniniuose globos namuose. Buvo prašoma juos charakterizuoti. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 14 lentelėje.

Kaip galima pastebėti iš 14 lentelėje pateiktų duomenų, informantų pasisakymai nebuvo vienodi, bet tam tikrų panašumų vis tik buvo galima išžvelgti ir atsakymus sugrupuoti. Vieni parodė daugiau empatijos, apibūdinant šiuos vaikus, kiti šį klausimą atsakė iš profesinės pusės, įvardindami pastebimus vaikų sutrikimus. Empatiškai ir nuoširdžiai pasisakė du interviu dalyviai, kurie bendruomeninių globos namų vaikus sugretino su įprastais vaikais ar šeimoje augančiais vaikais:

„Nemanau, kad labai skiriasi mūsų vaikai nuo kitų vaikų...“ (I1); „Toks pat kaip ir augantis šeimoje: su savais džiaugsmiais ir rūpesčiais.“ (I9).

14 lentelė. Vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, charakteristika

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ, AUGANČIŲ BVGN, CHARAKTERISTIKA	NEIGIAMOS CHARAKTERISTIKOS	
	Prieraišumo problemos	I1: „Daugiausia iš jų turi sutrikusį prieraišumą, kuris daro įtaką tolimesniam gyvenimui, santykių užmezgimui.“ I2: „<...> meilės ir kur negalėjo pasitikėti suaugusiais.“
	Elgesio ir emociniai sutrikimai	I2: „Vaikai turi elgesio ir emocinių sutrikimų, susiduria su mokymosi motyvacijos problemomis, nepasitiki savimi, stokoja socialinių įgūdžių ir savarankiškumo“ I3: „<...> kita vaikų dalis: užsisklendę savyje, besistengiantys elgtis taip, kaip iš jų tikimasi.“ I4: „Šie vaikai kartais turi nepasitikėjimo jausmą ne tik savimi, bet ir suaugusiais...“ I5: „Dažniausiai tai vaikai, turintys elgesio ir emocijų sutrikimus...“ I8: „Tai vaikystės traumų turintis vaikas.“
	Raidos ir mokymosi sutrikimai	I4: „<...> kai kurie (dauguma) turi raidos sutrikimų, mokosi pagal specialias poreikių programas.“ I5: „<...> turintys mokymosi sunkumų, raidos sutrikimų...“
	TEIGIAMOS CHARAKTERISTIKOS	
	Draugiški ir mandagūs	I5: „<...> tai jie yra draugiški, kartais gudurūs...“ I6: „Vaikas – mandagus, draugiškas, kažkiek nedrąsus...“ I7: „Kartais nedrąsus, mandagus...“
	Smalsūs ir žingeidūs	I5: „<...> smalsūs ir žingeidūs.“
	Tvarkingi	I6: „Vaikas – <...> tvarkingas <...>“ I7: „Kartais <...> bet tvarkingas.“

Apibendrinant informantų išsakytas mintis apie bendruomeninių vaikų globos namų vaikus, vieningos charakteristikos nebūtų galima įvardinti. Kaip buvo minėta anksčiau, kiekvienas asmuo mato skirtingai. Labiausiai išryškėjusios teigiamos vaikų charakteristikos buvo draugiškumas, mandagumas tvarkingumas, tuo tarpu neigiamos: emociniai ir elgesio sutrikimai, nepasitikėjimas savimi, savarankiškumo ir pareigingumo stoka, raidos ir mokymosi sutrikimai. Pastebėtina, jog tokie rezultatai sutampa su autorių Gvaldaitės ir Šimkonytės (2016) tyrinėjimais, kad neretai vaikai, augantys BVGN turi tam tikrų elgesio, raidos ir bendravimo sutrikimų.

Siekiant labiau atpažinti bendruomeninių vaikų globos namų vaikų charakteristiką, sekančiu interviu klausimu buvo siekiama vaikus sugretinti, tad informantų teirautasi: „Kaip bendruomeninių globos namų vaikų poreikiai skiriasi nuo bendros populiacijos vaikų poreikių?“

Kaip ir ankstesniame, taip ir šiame interviu klausime keli dalyviai nurodė, kad bendruomeninių globos namų vaikų poreikiai ne itin skiriasi nuo bendros populiacijos vaikų poreikių: „Nemanau, kad mūsų vaikų poreikiai labai jau skiriasi nuo kitos populiacijos vaikų, nes visi jie nori ir gražiai rengtis, pavalgyt ir saugiai jaustis namuose, ir turėt draugų, mylimą žmogų.“

(I1); „Manau, kad poreikiai nesiskiria. Skiriasi poreikių tenkinimo būdai ir laikas.“ (I2); „Einant gatvėje niekuo. Kol neįsigilini į situaciją ir nepabendrauji su tuo vaiku. Net ir normaliose šeimose gyvenantys vaikai turi neigiamų patirčių ir išgyvenimų...“ (I8). Kiti tyrimo dalyviai visgi įvardijo pagrindinius skirtumus, kurie pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė. BVGN vaikų poreikių skirtumai nuo bendros populiacijos vaikų

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIAI	Šeimos turėjimo poreikis	I1: „Pagal mane, pagrindinis poreikis, kurį sunku įgyvendinti vaikui gyvenant bendruomeniniuose globos namuose yra šeimos turėjimas bei po to naujos sukūrimas išėjus savarankiškai gyventi.“ I2: „Vaikai neturi šeimos, yra atskirti nuo tėvų, giminaičių. Neturi susiformavusio saugaus prierašumo.“ I3: „Pagrindė yra saugumo poreikis gyventi šeimoje.“
	Savarankiškumo ir atsakomybės ugdymo poreikis	I6: „Bendruomeniniuose namuose gyvenantys vaikai turi būti savarankiškesni, atsakingesni už save pačius.“ I7: „Vaikai gyvenantys, bendruomeniniuose globos namuose, yra mokomi daugiau savarankiškumo, o bendros populiacijos vaikų poreikiais dažniausiai rūpinasi tėvai.“

Kaip matyti iš 15 lentelėje susistemintų duomenų, dalis interviu dalyvių įvardijo, kad artimo ryšio kūrimas su kitu suaugusiuoju yra labai svarbus poreikis vaikams, augantiems bendruomeniniuose globos namuose. Šį poreikį ne taip sudėtinga įgyvendinti gyvenant šeimoje, tačiau bendruomeniniuose globos namuose tai komplikuojasi. Taip pat matyti, kad vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose namuose, turi didesnę savarankiškumo ir atsakomybės ugdymo poreikį nei bendros populiacijos vaikai. Aktualu pastebėti, kad kaip įvardijo informantas I6, šių vaikų poreikiai skiriasi ir dėl sudėtingesnio problemų sprendimo: „Bendruomeninių globos namų vaikų poreikiai – kartais gali būti sudėtingiau išsprendžiami, ilgesnis sprendimų kelias, atsižvelgiant į situaciją, pavyzdžiui: finansiniai ištekliai.“

Iš ankstesnių informantų pasisakymų galima daryti prielaidą, kad tam tikrų emocijų, elgesio, psichologinių problemų pas vaikus, augančius BVGN, vis tik yra. Dėl šios priežasties, toliau interviu dalyvių klausama: „Kokie yra bendruomeninių globos namų vaikų prioritetiniai poreikiai, kuriuos reikėtų spręsti pirmiausia?“

Teorinėje darbo dalyje kalbėta apie Maslow piramidėje išdėstytus poreikius. Žemiau pateiktoje 16-oje lentelėje matyti, kaip interviu dalyviai išskiria vaikų poreikių prioritetus. Šiame etape pastebėta, kad moksliniuose šaltiniuose randama informacija didžiąja dalimi sutapo su interviu dalyvių praktika. Tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai įvardijo 1.2. poskyryje aptartus Maslow piramidės pagrindu esančius pagrindinius žmogaus prioritetus.

16 lentelė. Bendruomeninių globos namų vaikų prioritetiniai poreikiai

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ PRIORITETINIAI POREIKIAI	Saugi aplinka	<p>I2: „Bendruomeninių globos namų vaikų didžiausias poreikis yra augti šeimoje, jausti tėvų/globėjų meilę. Socialinis darbuotojas turi užtikrinti saugią aplinką...“</p> <p>I3: „Tai yra saugumo užtikrinimas, saugaus prieraišumo stiprinimas, sveikatos priežiūros užtikrinimas...“</p> <p>I5: „Tai poreikiai, kurie lemia išgyvenimo galimybę (maistas, drabužiai ir pan.), kurie suteikia saugumo jausmą. Ir tie, kurie skatina tobulėti kaip asmenybei...“</p>
	Raidos sutrikimų nustatymas	<p>I4: „...Raidos sutrikimų nustatymas (jei tokie yra), bandyti atkurti saugų ryšį, pasitikėjimą suaugusiais.“</p> <p>I2: „<...> raidos poreikių tenkinimas.“</p>
	Higienos ir pirminių poreikių užtikrinimas	<p>I8: „Pirmiausia saugios aplinkos sukūrimas, higiena (utėlėti ir nesiprausę ilgą laiką). Po to eity emocinė sveikata (pvz.: psichologas), maistas, drabužiai, socialinė aplinka.“</p> <p>I9: „Visų vaikų, ne tik BVGD, pirmiausia reikia patenkinti fiziologinius poreikius.“</p>
	Sutrikusios socializacijos atstatymas	<p>I6: „Pasitikėjimo stoka. Įsiliejimas, adaptacija visuomeniniame gyvenime, socializacija.“</p> <p>I7: „Pirmiausia turbūt socializacija, buvimas tarp įvairių žmonių, pagalbos prašymas pačiam vaikui.“</p>
	Santykių su aplinka atkūrimas	<p>I1: „<...> tai sutrikęs prieraišumas, reikia labiau dirbti su tuo. Kad dirbtų psichologas, kad atstatytų, mokėtų santykius užmezti, pasakyti „ne“, mokėti išsirinkti žmones.“</p> <p>I2: „<...> poreikis augti šeimoje <...> nuosekliai, intensyviai bendrauti su vaiku, juo rūpintis ir padėti įveikti nesaugumo jausmą.“</p>

Tęsiant mintį apie vaikų prioritetinių poreikių tenkinimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose, būtina suprasti, kad tai nėra vienkartinis įvykis ir šis procesas vyksta nuolatos. Siekiant geriau atskleisti, kokie veiksmai yra atliekami ir kaip vyksta visas tas procesas, interviu dalyvių klausama: „Kaip pavyksta įstaigoje užtikrinti vaikų poreikių tenkinimo testinumą, keičiantis socialinių darbuotojų pamainai? Detalizuokite, atsižvelgiant į pačių vaikų poreikius ir jų norą dalytis informacija/kalbėtis su pvz.: atitinkamais darbuotojais?“

Šioje dalyje išryškėjo socialinių darbuotojų darbo metodai ir informacijos sklaidos svarba. Vieni tyrimo dalyviai pasidalijo techniniais dalykais, ką, kada ir kaip daro siekiant užtikrinti darbo testinumą, kiti į šį klausimą sureagavo ir plačiau išdėstė savo mintis. Naujosios technologijos ir informacijos fiksavimas žurnaluose buvo vienas iš populiariausių atsakymų. Remiantis interviu duomenimis, matyti, kad informantai akcentuoja:

- Keitimasi informacija: „Mes rašome individualius planus vaikams, peržiūrime juos. Tada yra mėnesiniai planai, yra pamainų perdavimo žurnalas. Priduodant pamainą visada dalinamės...“ (I1); „<...> mes svarbiausią informaciją surašome pamainos priėmimo – perdavimo žurnale, o kitą informaciją apsitariame telefonu. Žinoma, kad dalijimasis nutikusiomis problemomis ar kitais svarbiais su vaiku susijusiais dalykais, kas padeda tenkinti vaikų poreikius net ir keičiantis pamainoms.“ (I3); „Informacija

perduodama žodžiu pamainų keitimosi metu. Tai fiksuojama dienoraščiuose...“ (I5); „<...> socialinis darbuotojas turi „Informacijos perdavimo sąsiuvinį“, kuriame keičiasi informacija, tęstiniais darbais ir pan.“ (I6); „Dažnai bendraujame su kolegėmis, pasikeisdamos informacija „susirašinėjimų žurnale“ (I7).

- Tarpusavio bendradarbiavimą: „Bendradarbiaujame tarpusavyje.“ (I1); „Vyksta bendradarbiavimas, pokalbiai, skambučiai, turime sukurtą socialiniuose tinkluose grupę...“ (I4).
- Tęstinius pokalbius su vaikais: „kiekvienas vaikas turi „savo“ asmenį, su kuriuo gali kalbėtis.“ (I4); „<...> vyksta pokalbiai su vaikais, parodant, kad jo poreikiai yra žinomi, bus į tai reaguota.“ (I6).

Apie socialinio darbuotojo buitį, užtikrinant prioritetinius vaiko poreikius bei darbų tęstinumą pasakojo kiti trys interviu dalyviai. Jie akcentavo, kad vaikai gali pasitikėti kiekvienu dirbančiu asmeniu bendruomeniniuose vaikų globos namuose, bet esant poreikiui darbas vyksta ir nedarbo metu: „<...> kiekvienas vaikas turi „savo asmenį“. Vyksta pokalbiai su socialiniu darbuotoju. Skiriamas vaikui individualus laikas. Per šį laiką užsiimame vaikui patinkančia veikla.“ (I2); „Puikiai. Vieni darbuotojai griežtai žiūri darbo valandų, aš ne. Yra tam tikri niuansai, vaikai nemėgsta tų darbuotojų, kurie yra griežtesni. Tie, kurie nuolaidžiauja, yra labiau mėgiami...“ (I8); „Darbuotojų nėra daug, tad su kiekvienu galima užmegzti tvirtą ryšį. Vaikas gali pasitikėti, nebijo atsiverti.“ (I9).

Remiantis tokiais duomenimis, galima teigti, kad X rajono BVGN užtikrinamas vaikų poreikių tenkinimo tęstinumas socialiniams darbuotojams keičiantis informacija, bendradarbiaujant tarpusavyje ir palaikant pokalbius su vaikais. Tam padeda informacijos fiksavimas žurnaluose ir naujosios medijos (grupės, pokalbiai socialiniuose tinkluose). Tyrimo duomenys taip pat rodo, kad BVGN augantys vaikai gali pasitikėti socialiniais darbuotojais, užmegzti artimą tarpusavio ryšį.

Apie sveiką emocinį ryšį tarp socialinių darbuotojų ir vaikų kalbama tolimesnėje šio tyrimo dalyje. Ryšys, poreikių tenkinimo tęstinumas yra vienas iš svarbiausių tikslų dirbant su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tad interviu dalyvių toliau buvo klausama: „Kokiais būdais įstaigoje yra užtikrinamas emocinis vaikų ryšys su darbuotojais, esant jų kaitai (pvz.: nuolatinis darbuotojas atostogauja)?“. Gauti tyrimo duomenys susisteminti 17 lentelėje.

17 lentelė. Vaikų emocinio ryšio su darbuotojais užtikrinimo būdai, esant jų kaitai

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ EMOCINIO RYŠIO SU DARBOTOJais UŽTIKRI	Įgalintas darbuotojų pasiekiamumas ne darbo metu vaiko iniciatyva	I1: „<...> jei ir mes išeiname atostogų, visada galima su vaikais susirašinėti per socialinius tinklus ir taip pasimatyti.“ I6: „Atsiradus poreikiui, galima bendrauti socialiniuose tinkluose.“ I7: „Bendraujama socialiniais tinklais.“

17 lentelės tęsinys. *Vaikų emocinio ryšio su darbuotojais užtikrinimo būdai, esant jų kaitai*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ EMOCINIO RYŠIO SU DARBUOTOJAIS UŽTIKRINIMAS	Įgalintas darbuotojų pasiekiamumas ne darbo metu vaiko iniciatyva	<i>18: „<...> jaunesnio amžiaus vaikai neseka grafiku, o vyresni stebi, jiems rūpi. Jaunesnis vaikas nesulaukė darbuotojo (išieginė), jam poreikis yra ir skambina arba socialiniuose tinkluose suranda.“ 19: „Vaikas žino ir supranta, kad laisvadieniai, atostogos yra privalomos ir reikalingos. Žino, jog darbuotojas grįš po atostogų, nebijo jų metu parašyti – visada gaus atsakymą.“</i>
	Įgalintas darbuotojų pasiekiamumas ne darbo metu darbuotojo iniciatyva	<i>11: „<...> visada galima su vaikais susirašinėti per socialinius tinklus ir taip pasimatyti <...>“. 13: „Vaikai patys pasirenka ar nori palaikyti ryšį (kol mūsų nėra) ar ne. Darbuotojai patys rašo ar skambina vaikams ir vaikai pasirenka atsiliiepti/atrašyti ar ne. Manau, kad dirbtinai emocinio ryšio sukurti neįmanoma. Jei vaikui rūpi, šiuo metu nedirbantis darbuotojas, tai jie ir klausinėja kitų darbuotojų: kada jie grįš ir kodėl jie ne darbe.“</i>
	Darbų tęstinumu rūpinasi kitas darbuotojas	<i>12: „Kiekvieną dieną su vaikais būna darbuotojai: socialinis darbuotojas ir jo padėjėjas. Darbuotojai skiria vaikams daug dėmesio, padeda įveikti įvairius išgyvenimus, kuria šeimai artimą aplinką. Tai skatina vaiką formuotis psichologiškai ir fiziškai.“ 14: „Padeda: pokalbiai, filmų žiūrėjimas, stalo žaidimai, išvykos su darbuotojais, maisto gamyba ir kita bendra veikla su vaiku...“ 15: „Visada yra pavaduojantis darbuotojas arba padėjėjas.“</i>

Apibendrinant šios dalies atsakymus, galima daryti prielaidą, kad darbų tęstinumas nėra pilnai išpildytas ir vaikai laisvai kreipiasi į sau artimus socialinius ar kitus darbuotojus net ir jų atostogų metu. Būtina suprasti, kad vaikai dažnu atveju taip elgiasi ne dėl to, kad taip yra smagu daryti, o dėl to, kad nori artimo ryšio, saugumo. Ne retu atveju į socialinius darbuotojus vaikai kreipiasi esant sudėtingoms patirtims ir norui kuo greičiau atsikratyti slegiančių minčių, emocijų. Dėl šios priežasties toliau interviu dalyvių klausama: „*Kokiais būdais įstaigoje stengiamasi patenkinti vaikų poreikius, susijusius su neigiama (traumuojančia) praeities patirtimi?*“.

Praktiškai visi interviu dalyviai įvardijo, jog sudėtingoms situacijoms spręsti visuomet pasitelkia ir kitų specialistų pagalbą. Tai rodo, kad darbuotojai ieško geriausio sprendimo būdo, nežiūri į situacijas lengvabūdiškai ar neatsakingai. Tai patvirtina tokie interviu dalyvių pasisakymai: „*Jei vaikas turi neigiamą praeities patirtį, tai mes prašome prisijungti prie pagalbos psichologą.*“ (I1); „*Bendraujama su psichologais, darbuotojai užtikrina informacijos konfidencialumą.*“ (I7) Kaip pažymėjo interviu dalyviai, kitų specialistų įtraukimas vyksta ne iškart. Pirmiausiai svarbu įdėmiai išklausyti ir bandyti suprasti vaiką: „*Svarbu skirti individualų laiką vaikui, pokalbiai, buvimas kartu, asmeniniai pavyzdžiai, teikiama kitų specialistų pagalba. Padeda vaikams pasijausti saugiams. Padeda vaikui suprasti jo gyvenimo istoriją.*“ (I2); „*Iš pradžių kalbamės su vaiku ir renkame informaciją apie tai, kokia tiksliai tai yra trauma ir jos susidarymo aplinkybės. Po to, priklausomai nuo traumos sunkumo ir pobūdžio, kreipiamės į kitus specialistus bei stebime situaciją.*“ (I3) „*<...> pirmiausia turi mokėti klausyti ir išklausyti ką vaikas pasakoja. Atsižvelgiame į poreikius, vežame ir bendraujame su psichologais.*“ (I8). Natūralu, kad daugiau iš

vaiko galima išgirsti jam jaučiantis saugiam, o tai išryškėjo ir tyrimo metu: „*Siekiama kurti kuo artimesnę šeimai aplinką.*“ (I9).

Kiti interviu dalyviai išskyrė, kad savos patirties pasidalijimas su vaikais taip pat labai padeda dirbant su neigiamom ir traumuojančiom jų patirtim: „*Neigiamų patirčių išsiaiškinimas, jų šeimos narių nemenkinimas, kaltės jausmo nuėmimas/mažinimas, pasitikėjimo savimi stiprinimas, gerosios patirties sklaida. Specialistų pagalba esant poreikiui. Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis.*“ (I4); „*Vaikai lanko psichologo konsultacijas, prireikus ir psichiatro. Pokalbiai su „savuoju asmeniu“.*“ (I5); „*Psichologo pagalba, pokalbiai su „savu asmeniu“, socialiniu darbuotoju, užtikrinant pasitikėjimą, konfidencialumą, nesmerkiant ir pan.*“ (I6). Tokie rezultatai indikuoja, kad X rajono BVGN yra glaudus socialinių darbuotojų bendradarbiavimas su kitais specialistais. Matyti, kad socialiniai darbuotojai skiria daug dėmesio vaikų individualių problemų išsiaiškinimui, jas analizuoja ir ieško kryptingos pagalbos.

Šioje tyrimo dalyje akcentuojamas vaikų poreikių tenkinimas, todėl buvo siekiama iš visų pusių suvokti, kaip užtikrinami vaikų poreikiai, kaip tai daroma ir kokiais metodais naudojamosi. Tad natūralu, jog toliau interviu dalyvių teirautasi, kaip jie patys vertina tų poreikių tenkinimą. Susisteminius rezultatus nustatyta, kad dauguma tyrimo dalyvių teigiamai vertina vaikų poreikių tenkinimą įstaigoje:

- Vieni informantai kalbėjo apie tai, kad išklausymas ir atsižvelgimas į vaikų norus parodo, jog socialiniai darbuotojai BVGN dirba sėkmingai vaikų poreikių patenkinimo atžvilgiu: „*Pirmiausia, mes visada išklausome vaiką. Klausime, ko jis nori? Tai liečia maistą, aprangą. Ką jis nori apsirengti, ką jis nori pavalgyti. Domimės dėl pramogų, dėl bendravimo su giminaičiais, artimaisiais.*“ (I1); „*Visada stengiamasi atsižvelgti į vaikų norus, poreikius, interesus. Pagal galimybes juos tenkiname. Operatyviai reaguojame, tariamės su pačiu vaiku, ieškome kompromisų, susitarimų ir pan.*“ (I5);
- Kiti tyrimo dalyviai minėjo, kad labai svarbi greita reakcija į atsiradusią problemą: „*Manau, kad ganėtinai sėkmingai, nes vos tik atsiradus kažkokiai problemai ar vaiko norui, mes stengiamės kuo greičiau jam padėti.*“ (I3); „*Išreiškus vaikui norą ar nusiskundimą, iškart imamasi visų reikiamų priemonių vaiko poreikių tenkinimui.*“ (I4).

Buvo ir tokių interviu dalyvių, kurie išreiškė, kad būtent vaikų refleksija ir parodo, kaip gerai ar blogai jie atlieka savo darbą: „*Tikrai sėkmingai, tai rodo ankstesnė apklausa. Vaikas teigia, jog jam čia gerai, saugu, jaučiasi mylimas, aprūpintas, pasitikintis.*“ (I6); „*Taip, vaikai įstaigoje jaučiasi laimingi, saugūs. Pasitiki darbuotojais.*“ (I7). Visgi galima pastebėti, kad du informantai buvo labiau kritiški ir vaikų poreikių tenkinimo sėkmę vertino atsargiai bei įvardijo tam tikras sąlygas, kuriomis sėkmingai užtikrinamas poreikių tenkinimas. „*Pakankamai gerai, kiek įmanoma*

stengiamės vaikų poreikius patenkinti. Vaikai bendrauja ir pasitiki darbuotojais. Darbuotojai yra geri ir nuoširdūs.“ (I8); „*Pozityvaus santykio su vaiku metu.*“ (I9).

Apibendrinant antrąją interviu dalį, galima išskirti keletą išvadų, kurios išryškėjo apklausiant interviu dalyvius. Objektas šioje dalyje buvo bendruomeninių vaikų globos namų vaikas: charakteristika, poreikių skirtumai, patirtys ir poreikių išpildymas. Paaiškėjo, kad šioje įstaigoje esantis vaikas vis tik nedaug kuo skiriasi nuo kitoje aplinkoje augančio vaiko. Tiek vieni, tiek kiti gali turėti labai panašių gyvenimo patirčių. Tik vieni turi stipresnius socialinius santykius su aplinka, kiti tokių gebėjimų neturi. Kita išvada, kurią galima įžvelgti, yra tai, kad socialiniai darbuotojai bei kartu dirbantys kolegos yra suinteresuoti kuo greičiau bei efektyviau padėti pagalbos prašančiam vaikui. Kitaip tariant, net esant sudėtingai situacijai, socialiniai darbuotojai kreipiasi pagalbos į kitus specialistus, norint pasiekti tikslą ir patenkinti vaiko poreikius. Atsidavimas ir interesas šiuo klausimu buvo matyti atsakymuose dėl pakeičiamumo ir informacijos perdavimo nebuvimo darbe atveju.

Trečioji tyrimo dalis buvo skirta socialinio darbuotojo vaidmens ir bendruomeninių globos namų poreikių sąsajų nagrinėjimui. Dar ankstesniame klausimų bloke interviu dalyviai galėjo pagalvoti apie savo atliekamo darbo kokybę, reflektuoti patys sau. Tad interviu dalyvių tos minties seka toliau klausama: „*Kuo socialinio darbuotojo veikla yra svarbi tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?*“.

Interviu dalyviai šį klausimą suprato labai panašiai, kaip ankstesnįjį: „*Kaip galvojate, kokios įtakos turi socialinio darbuotojo veikla tenkinant vaikų poreikius?*“. Dėl šios priežasties atsakymai buvo labai panašūs. Prisimintas „mamos“ vaidmuo, atstovavimas ir rengimas savarankiškam gyvenimui. Tikslinga išskirti tris interviu dalyvių pasisakymus, kuriuose akcentuojamas:

- Vaikų poreikių atliepimas: „*Rūpinimasis vaiku visapusiškai ir bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis bei tarpininkavimas tarp vaiko ir institucijos yra svarbiausi dalykai norint atliepti jo poreikius. Tai ir daro socialinis darbuotojas.*“ (I3); „*Socialinis darbuotojas įvertina vaiko poreikius, rengia individualius socialinės globos planus, padeda vaikui išsikelti tikslus ir jų tikslingai siekti, gerinant vaiko poreikius.*“ (I6).
- Vaikų integravimas į visuomenę: „*Socialinis darbuotojas ruošia vaikus savarankiškam gyvenimui. Sudaro galimybes kiekvienam vaikui dalyvauti priimanč svarbius sprendimus, turinčius įtakos jo gyvenimui ir ateičiai...*“ (I2); „*Savo vykdoma veikla socialinis darbuotojas padeda vaikui integruotis visuomenėje, teikia pagalbą.*“ (I5).

Aktualu pastebėti, kad tokie rezultatai sutampa su Raudeliūnaitės ir Gudžinskienės (2017) tyrinėjimais, kurie atskleidė, kad viena iš pagrindinių socialinio darbuotojo, dirbančio BVGN, užduočių yra padėti vaikams atliepti jų poreikius, ugdyti bei stiprinti jų savarankiško gyvenimo

įgūdžius. Šiuo klausimu dar kartą patvirtinta socialinio darbuotojo veiklos svarba tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų prioritetinius poreikius.

Suprantant, kad socialinio darbuotojo darbas bendruomeniniuose vaikų globos namuose reikalauja tam tikrų iššūkių ir nėra lengvas siekiant pagrindinių darbo tikslų, interviu dalyvių teiraujatosi: „*Kokius bendruomeninių globos namų vaikų poreikius pavyksta patenkinti?*“.

Vieni interviu dalyviai šį klausimą suprato labai konkrečiai bei įvardijo tuos poreikius. „*Užtikrinama vaikui saugi aplinka, skatinama teigiama vaiko savivertė, skatinama mokymosi motyvacija, fizinę ir psichinę sveikatos priežiūrą, raidos poreikį.*“ (I2); „*Saugumas, sveikatos priežiūra, ugdymasis (mokyklinis ir visuomeninis), maitinimasis, nuomonės išklausymas, aprūpinimas reikiamomis priemonėmis (drabužiai, higienos prekės, mokymosi priemonės ir kita), ruošimas savarankiškam gyvenimui, saugaus prierašumo ugdymas.*“ (I3); „*Geriausiai, tai emocinius ir fizinius.*“ (I6); „*Pavyksta patenkinti vaikų saugumo poreikį.*“ (I7); „*Tai fiziologinius, socialinius, emocinius, sveikatos.*“ (I9). Kiti informantai išplėtė savo pasisakymą, pagrįsdami, kodėl būtent šie patenkinti poreikiai yra svarbūs: „*Mes tenkiname visus poreikius – fiziologinius, socialinius, emocinius. Fiziologinius, tai čia rūpinamės sveikata, maistu ir miegu, saugia aplinka ir emocinė gerove. Vaikams labai svarbi jų išvaizda, gražiai ir tvarkingai atrodyti, ir kad būtų geri santykiai šeimoje, santykiai su draugais. Rūpinamės socialine gerove. Vaikai mokosi mokykloje, lanko būrelius, važiuoja į miestą lankyti būrelius ir turiningai praleidžia laisvalaikį.*“ (I1); „*Pirma, pagrindiniai poreikiai. Saviraiškos poreikis, tai yra būreliai (pvz.: dviračiai, dailės studija, muzikos mokykla), kuriuos jie gali lankyti. Sudaromos tam sąlygos.*“ (I8). Treti išreiškė labai abstrakčią savo nuomonę bei konkretumo buvo išvengta. „*Beveik visus, išskyrus gyvenimą biologinėje šeimoje.*“ (I4); „*Tai savarankiškumo, aktyviau atsižvelgiame į jų pageidavimus.*“ (I5).

Tokie rezultatai rodo, kad socialiniams darbuotojams pavyksta patenkinti bendruomeninių globos namų vaikų fiziologinius, socialinius, emocinius ir sveikatos poreikius. Tačiau nors bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų tikslas yra kuo efektyviau ir geriau patenkinti vaikų poreikius, vis tik neatmetama rizika, kad ne visi poreikiai yra patenkinami taip, kaip jie turėtų būti patenkinti. Todėl pačių interviu dalyvių klausama: „*Kaip galvojate, kokių vaikų poreikių negali patenkinti institucinė globa?*“. Visi tyrimo dalyviai vienareikšmiškai išreiškė, kad šeimos poreikio patenkinimas šioje institucijoje yra sunkiai įgyvendinamas: „*Ką mes tikrai jau negalime patenkinti, tai čia atstoti tikrus tėvus. Tą mažą šeimą, kur yra tėvas ir mama.*“ (I1). Čia išryškėja tarsi tokia priešara, kai vaikas nori augti šeimoje, tačiau vis tik pats yra atskirtas nuo jį žalojančios tos pačios šeimos. Kitas informantas teigė, kad „*Didžiausias čia gyvenančių vaikų noras yra gyventi biologinėje šeimoje. Deja šis noras dažniausiai yra neįgyvendinamas dėl situacijos šeimoje (neatitinka vaiko poreikių).*“ (I3). Likusių informantų atsakymai buvo labai panašūs: „*Vaiko poreikį augti biologinėje šeimoje, jausti tėvų šilumą ir meilę.*“ (I2); „*Gyvenimas biologinėje šeimoje.*“ (I4);

„Atstoti tikros šeimos modelio – tėvas, mama. Nors yra daug nepilnų šeimų, noro bendrauti.“ (I6); „Negaline užtikrinti šeimos, jaukumo jausmo.“ (I7); „Nepakeisime šeimos poreikio.“ (I8); „Vaiko santykių su biologine šeima. Ne visi artimieji siekia bendravimo.“ (I9).

Taip pat būtina paminėti, kad šiame klausime buvo išsakyta prieštaringa nuomonė, kuri galėtų būti labai diskutuotina dėl savo nepagrįstumo. Vienas iš interviu dalyvių pasidalijo mintimis, kad vis tik daugiau poreikių institucinė globa negali patenkinti: „Prastesnė gyvenimo kokybė, šeimos aplinkos stoka. Negali patenkinti meilės, kartais supratingumo, laisvės ir savarankiškumo poreikių.“ (I5). Šis pasisakymas vertinamas prieštaringai, kadangi anksčiau tyrimo duomenų analizės metu išsiaiškinta, kad vienas pagrindinių socialinio darbo tikslų – gerinti vaiko gyvenimo kokybę bei mokyti, ruošti jį savarankiškam gyvenimui, tenkinant jo poreikius.

Natūralu, kad ne visi vaikų poreikiai yra patenkinami taip, kaip norėtusi. Kaip minėta anksčiau, dėl nutrūkusių santykių yra negalimas šeimos poreikio užtikrinimas ir pan. Čia kyla klausimas – gal yra tokių poreikių tenkinimo užtikrinimo problemų, kurias galėtų išspręsti papildomi ištekliai? Dėl galimo finansinio trūkumo prielaidos, interviu dalyvių teirautasi: „Kokiems vaikų poreikiams reikia papildomų išteklių?“. Tyrimo duomenys pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė. BVGN gyvenančių vaikų poreikiai, kurių tenkinimui reikia papildomų išteklių

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ POREIKIAI, KURIEMS REIKALINGI PAPILDOMI IŠTEKLIAI	Psichosocialinis poreikis	11: „Gal norėtusi daugiau finansavimo išvykoms...“ 15: „Kaip visada psichologiniams...“ 18: „Norėtume finansavimo kelionėms...“
	Ekonominis ir materialinis poreikis	11: „<...> labai skurdus finansavimas yra vaikų rūbams...“ 16: „Reikia papildomų išteklių aprangai, avalynei...“ 17: „Reikalingos papildomoės lėšos rūbams.“ 18: „<...> vaikų aprangai ir pan.“
	Fiziologiniai poreikiai	12: „Papildomų išteklių reikia tenkinant fizinius...“ 19: „Papildomų išteklių reikėtų fiziologiniams poreikiams.“
	Sveikatos poreikis	12: „<...> sveikatos...“ 13: „Daugiausiai turbūt sveikatos priežiūrai. Vaikai turi daug problemų, susijusių su rega ir dantimis. Tam reikalingi rėmėjai.“ 14: „Vaikų įgimtų/įgytų sveikatos problemų likvidavimui.“ 15: „<...> ir fiziniams (kas susiję su sveikata).“
	Švietimo poreikis	13: „<...> ir švietimo poreikius.“ 16: „<...> neformalaus užimtumo priemonėms.“

Kaip matyti iš 18 lentelėje susistemintų duomenų, vieni tyrimo dalyviai akcentavo, kad papildomų išteklių reikia sveikatos, fiziologiniams poreikiams tenkinti. Kiti išsakė nuomonę, kad reikia turiningesnio laisvalaikio ugdymo, rūbų, kurie padėtų neišsiskirti iš aplinkos. Tokie rezultatai rodo papildomų išteklių poreikį X rajono BVGN.

Paskutinioji tyrimo dalis buvo skirta išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmenį pandemijos kontekste. Svarbu atpažinti pokyčius, įtaką socialiniams darbuotojams ir vaikams, gyvenantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose. 2019 metų pabaigoje visą pasaulį ištikusi COVID-19

pandemija turėjo reikšmingos įtakos daugeliui gyvenimo sričių, ne išimtis ir socialinių paslaugų teikimas. COVID-19 pandemijos krizė ap sunkino socialinį darbą ir įnešė papildomų iššūkių tenkinant BVGN vaikų poreikius ir tai atspindi 19 lentelėje susisteminti duomenys.

19 lentelė. *BVGN gyvenančių vaikų poreikių pasikeitimas COVID-19 pandemijos metu*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ POREIKIŲ PASIKEITIMAS PANDEMIJOS METU	Išaugo gyvo bendravimo poreikis	<p>11: „Manau, kaip ir visiems, kas turėjo izoliuotis. Mūsų vaikai kelis kartus buvo izoliuoti. Nelankė mokyklos, t.y. vyko nuotolinis mokymasis. Visiems vaikams labai trūko to gyvo bendravimo.“</p> <p>12: „Pakito bendravimo poreikis. Vaikai mokėsi nuotoliniu būdu <...> nutrūko ryšys su bendramoksliais.“</p> <p>14: „Atsirado atskirtis nuo draugų/šeimoms narių...“</p> <p>16: „Nukentėjo socialinė gerovė: gyvas bendravimas...“</p> <p>17: „Nutrūko emocinis ryšys, draugų ryšiai.“</p> <p>18: „Pandemijos laikotarpis yra baisus. Vaikų poreikiai buvo suvaržyti susidariusios situacijos. <...> „gyvų“ socialinių ryšių buvimas.“</p>
	Padidėjo nerimas ir išaugo psichologinės ar kito sveikatos sutrikimo pagalbos poreikis	<p>12: „<...> negalėjo patenkinti sveikatos poreikių, sustiprėjo nerimo jausmas.“</p> <p>13: „Padaugėjo sveikatos problemų, elgesio problemų, dėmesio koncentravimo bėdos...“</p> <p>14: „<...> kai kuriems atsirado psichologinių problemų.“</p> <p>15: „Buvo ribotas sveikatos poreikių tenkinimas. Bet kartu ir ieškoma įvairių sprendimų, kad vaikai kuo mažiau patirtų streso.“</p> <p>16: „Nukentėjo socialinė gerovė: <...> bei emocinė gerovė (tapo irzlūs, abejingi, tingūs).“</p>
	Sumažėjo mokymosi motyvacija ir rezultatai	<p>13: „<...> smuko mokymosi motyvacija.“</p> <p>14: „<...> pablogėjo mokymosi rezultatai...“</p> <p>16: „Nukentėjo socialinė gerovė: <...>, mokslai mokykloje <...>“</p> <p>18: „Pažangumas beveik visų suprastėjo <...> liko kartoti kurso.“</p> <p>19: „Mokslo atžvilgiu vaikai labiau atsipalaidavo, skyrė mažiau dėmesio.“</p>

Kaip matyti iš 19 lentelėje subendrintų duomenų, pandemijos metu išaugo gyvo bendravimo poreikis, padidėjo nerimas ir išaugo psichologinės ar kito sveikatos sutrikimo pagalbos poreikis. Pastebėta daugelio vaikų sumažėjus mokymosi motyvacija ir suprastę rezultatai. Tokie tyrimo duomenys patvirtino United Nations (2020) duomenis, kad pagrindinės rizikos, su kuriomis susidūrė vaikai COVID-19 pandemijos metu: mokymosi krizės paūmėjimas, grėsmės vaikų išgyvenimui, sveikatai ir saugumui.

Šio klausimo dalyje išryškėjo, kad bendruomeniniuose globos namuose pandemijos laikotarpiu buvo susiduriama su iššūkiais. Vieni poreikiai išaugo, kiti sumažėjo. Tad toliau interviu dalyvių klausama „*Kaip pavyko patenkinti, vaikų gyvenančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikius COVID-19 pandemijos metu?*“. Tyrimo duomenys pateikiami 20 lentelėje.

Kaip matyti iš 20 lentelėje subendrintų duomenų, dalis tyrime dalyvavusių socialinių darbuotojų išreiškė nuomonę, kad tenkinant vaikų poreikius padėjo gerai nustatyti prioritetai, komandinis darbas, lankstumas, darbuotojų požiūris. Galima teigti, kad socialiniams darbuotojams

pakankamai sėkmingai pavyko patenkinti vaikų poreikius pandemijos metu. Vis dėlto, galima pastebėti su sveikatos paslaugomis susijusią problematiką – du informantai kalbėjo apie sunkesnę medicinos paslaugų pasiekiamumą (įskaitant psichologus, psichiatrus), tačiau tai tiesiogiai nuo socialinių darbuotojų nepriklausė.

20 lentelė. *Vaikų, gyvenančių BVGN, poreikių tenkinimas COVID-19 pandemijos metu*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ POREIKIŲ TENKINIMAS PANDEMIJOS METU	Maksimalus poreikių patenkinimo užtikrinimas	<p>11:.,<i>Dauguma darbuotojų buvo paskiepyti. Kas nebuvo skiepytas, nuolat testavosi. Stengiamasi, kad kuo mažiau vaikams būtų taikoma izoliacija, kad vaikai galėtų bendrauti su kitais.</i>“</p> <p>12:.,<i>Vaikų poreikiai buvo tenkinami tiek, kiek leido susidariusios sąlygos.</i>“</p> <p>15:.,<i>Manau, dėka lankstumo ir komandinio darbo, kiek leido karantino sąlygos vaikų poreikiai buvo tenkinami.</i>“</p> <p>18:.,<i>Nors buvome varžomi karantino, tačiau vaikų pagrindiniai poreikiai buvo patenkinti. Trūko gyvo bendravimo, socialinių ryšių. Buvo susitelkusi komanda, bendraujama daugiau su psichologu.</i>“</p>
	Sumažėjęs medicinos paslaugų pasiekiamumas	<p>13:.,<i>Prireikė daugiau konsultacijų su psichologais, ilgiau reikėjo laukti „neskubių“ vizitų pas gydytojus. Stengėmės daryti viską, kad padėti vaikams.</i>“</p> <p>14:.,<i>Iš dalies pavyko patenkinti, tačiau kliūtis buvo priėjimas prie medicinos paslaugų/ psichologų/ psichiatrų.</i>“</p>
	Nestandartiniai sprendimai	<p>16:.,<i>Tam tikra prasme pamažėjo kai kurių poreikių tenkinimo reikalingumas, pvz.: būnant tik namuose nereikėjo atsinaujinti aprangos, planuoti išvykų ir pan., dėl karantino ribojimų. Daugiau laiko galėjome bendrauti su vaikais, skirti jiems laiko ir dėmesio, grupės užsiėmimų.</i>“</p> <p>17:.,<i>Užtikrinama namų atmosfera, buvimas šeimoje.</i>“</p> <p>19:.,<i>Isigijome papildomą kompiuterį, praplatinome wifi ryšį.</i>“</p>

Esant COVID-19 pandemijai, visame pasaulyje išryškėjo tam tikros šios ligos pasekmės žmonėms. Vieni daugiau, kiti mažiau patyrė psichologinius, fiziologinius pokyčius. Vaikai nėra išimtis, nors dažnai literatūroje akcentuojama, kad vaikai greičiau prisitaiko prie pokyčių. Siekiant iširti, kokios pasekmės jaučiamos dabar, interviu dalyvių klausama: „*Kokias COVID-19 pasekmes jūs jaučiate jau dabar bendruomeninių globos namų vaikams?*“.

Nors šis klausimas ir labai panašus į ankstesnįjį, tačiau labiau konkretizuotas ir atskleidžiantis daugiau informacijos apie vaikų būsenas pandemijos metu. 21 lentelėje subendrinti duomenys vėlgi patvirtina, kad pagrindinės jaučiamos COVID-19 pandemijos pasekmės bendruomeninių globos namų vaikams: mokymosi kokybės ir rezultatų supratėjimas, psichologinės savijautos pablogėjimas ir bendras vaikų, augančių BVGN, aktyvumo sumažėjimas pandemijos metu.

21 lentelė. COVID-19 pandemijos pasekmės bendruomeninių globos namų vaikams

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
COVID-19 PANDEMIJOS PASEKMĖS BVGN GYVENANTIEMS VAIKAMS	Mokymosi kokybės ir rezultatų suprastėjimas	11: „Manau, kad tai palietė daugumą. Daugiau susiję su mokykla. Labai suprastėjo mokymosi motyvacija, vaikai tingėjo mokytis. Labai nukentėjo mokymosi kokybė.“ 12: „Suprastėjo mokymosi motyvacija <...>“ 18: „Prastas mokymosi lygis, silpna motyvacija, dalis liko kartoti kurso<...>“ 19: „Prarasti vieni mokslo metai: mažiau žinių, pamiršo atsakingą mokymąsi. Nenaudingos nuotolinės pamokos.“
	Psichologinės savijautos pablogėjimas	12: „<...> išaugo emocinio ir elgesio problemos“ 13: „Kaip ir minėjau atsakydama į 22 klausimą, <...> iškilo psichinės ir fizinės sveikatos problemos“ 14: „Suprastėjusi vaikų psichologinė savijauta.“ 18: „<...> emocinės problemos.“
	Aktyvumo sumažėjimas	11: „<...> nenoras dalyvauti bendruomenės veiklose...“ 15: „Vaikai tapo mažiau aktyvesni. Daugiau priklausomi virtualiai aplinkai (mobilūs telefonai)“ 16: „Bendravimo trūkumas su draugais, globėjais, svečiais.“

Labai aiškiai ir konkrečiai įvardijus pasekmes, galima pereiti prie jų sprendimo būdų. Kaip ir minėta visame tyrime, pagrindinis objektas, į kurį koncentruojamasi, yra vaikas, augantis bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Todėl siekiant efektyviai įgalinti vaiko poreikius, būtina taip pat paraleliai spręsti ir pandemijos nulemtas problemas. Tad sekančiu klausimu interviu dalyvių klausama: „Kaip jūs padedate spręsti COVID-19 sukeltas pasekmes?“.

Šioje dalyje interviu dalyviai pateikė labai įvairių atsakymų ir metodų, kaip galima padėti vaikui, sprendžiant COVID-19 sukeltas pasekmes (žr. 22 lentelę).

22 lentelė. Socialinių darbuotojų pagalba vaikams, sprendžiant COVID-19 sukeltas pasekmes

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
PAGALBOS VAIKUI BŪDAI, SPRENDŽIANT PANDEMIJOS SUKELTAS PASEKMES	Komandinis darbas	12: „Telkiame kitų specialistų pagalbą.“ 13: „Stengiuosi surasti vaiką ir kartu su juo ieškoti jam priimtinių problemų sprendimo metodų. Tam padeda komandinis darbas bei tarpinstitucinis bendradarbiavimas.“
	Dinaminė veikla	15: „Šiuo metu skatiname įtraukiant į bendras veiklas ar išvykas.“ 18: „Skatinu bendras veiklas, socialinių ryšių palaikymą.“
	Aktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas su vaiku	14: „Stengiamės atlikti psichologų ir mokytojų darbus.“ 16: „Skatinami bendrauti kitomis bendravimo priemonėmis – telefonu, socialiniuose tinkluose.“ 17: „Skambina į asmeninius telefonus, bendraujama socialiniuose tinkluose.“
	Motyvacijos didinimas	11: „Bandome, stengiamės didinti vaikų mokymosi motyvaciją.“ 19: „Mokymosi motyvacijos kėlimas, stiprinimas.“

Remiantis 22 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, kad X rajono BVGN dirbantys socialiniai darbuotojai kryptingai ieško būdų, kaip sušvelninti COVID-19 sukeltas pasekmes bendruomeninių globos namų vaikams. Informantų teigimu, pagrindiniai sprendimo būdai:

komandinio darbo organizavimas, aktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas su vaiku, dinaminės veiklos organizavimas bei motyvacijos didinimas.

Kaip ir kiekvienoje darbo srityje, visada atsiranda vietų, kurias reikėtų tobulinti ir gerinti. Socialinis darbas su vaikais nėra išimtis. Tad siekiant išsiaiškinti, kaip vaikų poreikių tenkinimas galėtų būti efektyvesnis, interviu dalyvių klausiamo: „*Kaip siūlytumėte stiprinti socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?*“.

23 lentelė. *Socialinio darbuotojo vaidmens stiprinimas tenkinant vaikų poreikius*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS STIPRINIMAS	Kompetencijų ugdymas ir seminarų lankymas	11: „ <i>Didžiulis vaidmuo socialinio darbuotojo yra dirbant BVGN. Kaip dar sustiprinti, didinti socialinio darbuotojo kompetenciją, tai lankyti kursus, seminarus, supervizijas. Nors ir dirbu daug metų, bet vis tiek labai gerai atnaujinti ir papildyti žinias...“</i> 12: „ <i>Nesvarbu kiek metų dirbu, reikia kelti kvalifikaciją, pasikartoti turimas žinias...“</i> 18: „ <i>Mokymai reikalingi visada ir visiems. Mes gyvename tokioje aplinkoje, kur viskas taip greitai kinta. Ir tu turi suspėti su besikeičiančia aplinka. Tu turi nuolat mokytis ir tobulėti...“</i>
	Nepriklausomybė darbui ir lengvesnė prieiga prie dokumentų	13: „ <i>Turbūt duodant daugiau įgaliojimų bendravime su vaiko teisėmis Daugiau reikėtų žinoti apie vaiko praeitį bei patirtis biologinėje šeimoje, kad galėtume dar labiau padėti vaikui ir jį suprasti...“</i> 14: „ <i>Reikėtų daugiau suteikti įgaliojimų bendradarbiaujant su kitomis institucijomis, kas liečia vaikus ar jų istorijas, šeimos narius...“</i>
	Bendruomeniškumas (patirčių ir pasidalijimas tarp specialistų)	11: „ <i><...> gerai dar dalinti patirtimi su kitais darbuotojais, dirbančiais kituose namuose...“</i> 12: „ <i><...> bei dalintis gerą patirtimi su kolegomis...“</i> 15: „ <i>Niekad nenusiviliu pasidalinant grupės patirtimi. Svarbios yra žinios bei įgūdžiai, tai yra mokymai...“</i> 16: „ <i>Socialiniam darbuotojui turėti tvirtą komandą, savanorių pagalbą...“</i> 19: „ <i>Bendros veiklos ir gerosios patirties sklaida, savanoriai...“</i>
	Vaikų įgalinimas	17: „ <i>Siūlyčiau vaikus įgalinti, kiek galima daugiau savarankiškai viską daryti, daugiau tik patarti...“</i> 18: „ <i><...> galbūt daugiau vaikų įgalinimo...“</i>

Iš 23 lentelėje subendrintų duomenų matyti, kad socialinio darbuotojo vaidmuo tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius gali būti stiprinamas nuolat ugdant darbuotojų kompetenciją (organizuojant kursus, seminarus ir pan.), sudarant lengvesnę prieigą prie dokumentų bei skatinant institucijų bendruomeniškumą ir tęstinį bendradarbiavimą. Galima pastebėti, kad du informantai užsiminė apie didesnę vaikų įgalinimą, kas gali turėti teigiamos įtakos vaikų savarankiškumo vystymuisi. Tačiau įgalinimas tokiu atveju galėtų būti tik dalinis, nes BVGN augantiems vaikams vis tik reikalinga specialistų pagalba, priežiūra ir kontrolė.

Kaip matyti iš interviu dalyvių pasisakymų, motyvacijos ir noro gerai dirbti savo darbą jiems netrūksta. Norint pasiekti geriausių rezultatų ugdant vaikus ir tenkinant jų poreikius esant sudėtingoms situacijoms reikalingos žinios. Tai patvirtina ir patys interviu dalyviai, kai jų

klausama: „Kaip siūlytumėte tobulinti socialinių paslaugų kokybę tenkinant bendruomeninių globos namų poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių atžvilgiu?“.

Šioje dalyje interviu dalyviai pasidalijo į dvi dalis: vieni teigė, kad reikalingas nuolatinis pačių socialinių darbuotojų ugdymas, kiti teigė, kad reikalinga parama, rėmėjai. Nesiekiant dubliuoti interviu dalyvių pasisakymų, visi nebus pateikti šioje dalyje. Tačiau keletą išsamių atsakymų vis tik verta išskirti. Tie interviu dalyviai, kurie kalbėjo apie ugdymą ir švietimą, teigė: „Kas susiję su mumis, tai lankyti kursus, daugiau užsiimti savišvieta. Bet ne vis kas priklauso ir nuo mūsų. Šiuo metu situacija yra labai besikeičianti ir mes nežinome kas bus rytoj, po mėnesio ar dviejų.“ (I1); „Organizuoti tikslinius mokymus ir seminarus darbuotojams.“ (I2). Kiti interviu dalyviai, kurie kalbėjo apie kitų specialistų didesnę įtraukimą bei gerosios praktikos dalijimusi, pažymėjo kad reikia „Aktyviai diegti paslaugų gerinimo priemones. Pagal poreikį didinti psichologo konsultacijas, kitų specialistų pagalbą.“ (I5); „Dalyvauti mokymuose, dalintis gerąją patirtimi.“ (I7); „Dalinimasis gerąją patirtimi, rėmėjų skatinimas.“ (I8). Vadinasi, siekiant tobulinti socialinių paslaugų kokybę tenkinant X rajono BVGN vaikų poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų pasekmių atžvilgiu, reikalingos tiek pačių darbuotojų pastangos (dalyvavimas tiksliniuose mokymuose, seminaruose, dalinimasis gerąja patirtimi, saviugda), tiek išorinė pagalba, įskaitant finansinį aprūpinimą, specialų mokymų, supervizijų organizavimą, nuoseklų socialinių paslaugų gerinimo priemonių diegimą.

Užbaigiant šios minties apie poreikių tenkinimo gerinimą skiltį, paskutiniu interviu klausimu informantų buvo klausama, kaip jie siūlo gerinti vaikų, augančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, poreikių tenkinimą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 24 lentelėje.

24 lentelė. *Vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikių tenkinimo gerinimas*

KLAUSIMŲ KATEGORIJA	KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJA	INFORMANTŲ TEIGINIAI KLAUSIMŲ SUBKATEGORIJAI
VAIKŲ POREIKIŲ TENKINIMO GERINIMO GALIMYBĖS	Emociškai palankios aplinkos kūrimas ir stiprinimas	I1: „Svarbu suprasti vaiką, vertinti jį, kalbėti ir bendrauti įvairiose situacijose. Viskas turi būti proto ribose.“ I2: „<...> Kurti emociškai palankią ir šeimai artimą aplinką <...>“ I7: „Skatinimas ir pagyrimais.“ I8: „Neriboti kontaktinių susitikimų, būtinas gyvas bendravimas, bendros veiklos.“
	Finansinių resursų didinimas	I3: „Padidinti lėšas, skirtas vaiko išlaikymui. Reikėtų išsamesnės informacijos iš vaiko teisių bei komandos.“ I4: „Skirti didesnę pinigų išmoką vaikų išlaikymui.“ I5: „<...> Kartais kai kurie poreikiai yra minimaliai tenkinami dėl finansinių ribojimų. Padidinti finansavimą.“ I9: „Daugiau finansinių išteklių. Tėvų niekada neatstosim, tai bent fiziologiniai poreikiai: maistui ir ypač drabužiams...“
	Žmogiškųjų išteklių įtraukimas iš šalies	I5: „Pritraukti daugiau savanorių bendroms veikloms: sportui, menui ir t.t. ...“ I6: „Skatinimo pagalba. Savanorių įsitraukimas.“

Kaip galima matyti iš 24 lentelėje subendrintų duomenų, siekiant gerinti vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikius, reikia kurti ir stiprinti emociškai palankią aplinką, didinti finansinius resursus bei įtraukti žmogiškuosius išteklius iš šalies. Tačiau tam reikalingos ne tik socialinių darbuotojų, bet ir pačios įstaigos bei visuomenės pastangos.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, kad socialinių darbuotojų, dirbančių su bendruomeninių globos namų vaikais, veiklos laukas yra platus, todėl jų vaidmuo yra įvairialypis. Tyrimo metu išryškėjo, kad socialiniams darbuotojams, dirbantiems su BVGN augančiais vaikais, tenka mokytojo, konsultanto, vertintojo, gynėjo, tarpininko bei dokumentų rengėjo vaidmuo. Tokius socialinio darbuotojo realizuojamus vaidmenis identifikavo ir autorės Milkintaitė ir Marcinkevičiūtė (2013) savo atliktame tyrime. Šiame darbe atliktas tyrimas atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla turi reikšmingos įtakos BVGN augančių vaikų gerbūviui, nes atlikdami savo funkcijas, socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimą, gyvenimo kokybės gerinimą, taip pat skatina jų įsitraukimą į visuomenę. Tokie rezultatai sutapo su Burvytės ir Kocai (2017) tyrinėjimais, kurie atskleidė, kad socialinio darbuotojo veiklos tikslas yra vaiko gerovė, saugumas siekiant pozityvios jo integracijos ir socializacijos į visuomenę.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad BVGN augantys vaikai turi emocinių ir elgesio sutrikimų, yra linkę nepasitikėti savimi, stokoti savarankiškumo ir pareigingumo, taip pat turi raidos bei mokymosi sutrikimų. Tokie rezultatai patvirtino autorių Gvaldaitės ir Šimkonytės (2016) atlikto tyrimo išvadas, kad vaikai, augantys BVGN, neretai turi tam tikrų elgesio, raidos ir bendravimo sutrikimų. Šiame darbe atlikto tyrimo metu išsiaiškinta, kad vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose globos namuose, turi didesnę šeimos ir savarankiškumo bei atsakomybės poreikį nei bendros populiacijos vaikai. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad X rajono BVGN socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimo tęstinumą. Tai įgyvendinama jiems tarpusavyje keičiantis informacija, glaudžiai bendradarbiaujant ir palaikant atvirus pokalbius su vaikais (dėka užmegzto artimo tarpusavio ryšio). Tyrimo metu išryškėjo, kad socialiniai darbuotojai bei kartu dirbantys kolegos yra suinteresuoti kuo greičiau bei efektyviau padėti pagalbos prašančiam vaikui.

Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad COVID-19 pandemija turėjo neigiamų pasekmių BVGN augantiems vaikams: suprastėjo jų mokymosi motyvacija ir rezultatai, pablogėjo psichologinė savijauta bei sumažėjo aktyvumas. Tokie rezultatai patvirtino United Nations (2020) duomenis, kad pagrindinės rizikos, su kuriomis susidūrė vaikai COVID-19 pandemijos metu: mokymosi krizės paūmėjimas, grėsmės vaikų išgyvenimui, sveikatai ir saugumui. Remiantis tyrimo duomenimis, X rajono BVGN dirbantys socialiniai darbuotojai kryptingai ieško būdų, kaip sušvelninti COVID-19 sukeltas pasekmes bendruomeninių globos namų vaikams; tam pasitelkiamas komandinio darbo organizavimas aktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas su vaikais, dinaminės veiklos organizavimas bei vaikų motyvacijos skatinimas.

4. SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS, TENKINANT BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS, TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Socialinis darbas yra susijęs su veikla, kuri yra paremta darbu su asmenimis, šeimomis, grupėmis ir bendruomenėmis, siekiant skatinti žmogaus augimą ir vystymąsi bei socialinį teisingumą (Teater, 2014). Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga (Higgins, 2015). BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų išitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėtį ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). BVGN vaikai auga kitokioje aplinkoje, nei tie, kurie auga savo šeimoje, todėl socialiniai darbuotojai ne tik atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant šių vaikų saugumą ir pagrindinių poreikių patenkinimą (pvz.: fiziologinių, saugumo, meilės, pagarbos, savirealizacijos), bet ir padeda atkurti bei tobulinti socialinius įgūdžius kitokioje aplinkoje (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017).

Socialinis darbas su skirtingomis asmenų grupėmis yra pilnas iššūkių, o pats socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis. Payne (2016, 2017) ir Dominelli (2009) socialinio darbuotojo vaidmenį grindžia trikampio principu, kur kiekvienas socialinio darbuotojo vaidmens aspektas jungiasi su kitu. Dominelli (2009) išskiria socialinio darbuotojo vaidmenis, susijusius su priežiūra/aparnavimu, terapija/gydymu bei emancipacija, o Payne (2016, 2017) šiuos vaidmenis sieja ne tik su terapija ir gydymu, bet papildomai išskiria transformacijos ir socialinės tvarkos vaidmenis. Iš kitos pusės, Milkintaitė ir Marcinkevičienė (2013) remiantis Johnson (2001) socialinio darbuotojo vaidmenis ir tipologijas suskirstė į kur kas smulkesnes kategorijas, kurios apima net 13-a skirtingų socialinio darbuotojo vaidmenų, tokių kaip susisiekiąčio darbuotojo, tarpininko, gynėjo, vertintojo, mokytojo, elgesio keičėjo, mobilizuotojo, konsultanto, bendruomenės planuotojo, paslaugų teikėjo, duomenų tvarkytojo, administratoriaus ir koordinatoriaus. Atsižvelgiant į Dominelli (2009), Payne (2016, 2017), Milkintaitės ir Marcinkevičienės (2013) bei Moriarty ir kt. (2015) skiriamus vaidmenis yra puikiai pastebimas socialinio darbuotojo veiklos įvairialypiškumas ir sudėtingumas. Socialinis darbuotojas yra ne tik pagrindinių paslaugų teikėjas, bet daugeliu atveju ir konsultantas, administratorius, ypatingai gyvenimo koorindatorius ir teigiamas pavyzdys pažeidžiamoms grupėms ar asmenims (įskaitant ir vaikus, augančius BVGN). Vis dėlto, nepaisant skirtingų socialinio darbuotojo vaidmenų yra matyti, kad kiekvieno vaidmens

pagrindinis tikslas yra socialinių problemų sprendimas, jų stebėseną ir kontrolę padedant ir normalizuojant skirtingų asmenų grupių ar individų socialinį funkcionalumą.

Atliktame tyrime, tyrimo dalyviai įvardijo labai daug vaidmenų, tokių kaip duomenų tvarkytojas, konsultantas, vertintojas, gynėjas, tarpininkas, pareigų ir atsakomybių, kurias atlieka dirbant socialiniu darbuotoju bendruomeniniuose globos namuose, tačiau pagrindinis vaidmuo, kurį išskyrė visi informantai – tai mokytojas. Remiantis tyrimo duomenimis, matyti, kad kai kurie informantai savo vaidmenį sugretino su pareigomis. Jie kalbėjo apie svarbius organizavimo įgūdžius, vertintojo, gynėjo, tarpininko vaidmenis bei neatsiejamą dalį darbe – dokumentų rengimą. Tokie rezultatai patvirtina Milkintaitės ir Marcinkevičiūtės (2013) tyrinėjimus, kad socialinio darbuotojo vaidmuo yra įvairialypis, nes socialinis darbuotojas yra ne tik pagrindinių socialinių paslaugų teikėjas, bet ir vaikų, augančių BVGN, gyvenimo koordinatorius, t.y. mokytojas, gynėjas, tarpininkas, konsultantas, vertintojas, duomenų tvarkytojas.

Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga (Higgins, 2015). Vaikų saugumas yra pagrindinis šiuolaikinės visuomenės komponentas ir tikslas, kuris nepaisant aplinkos pokyčių turi būti nuolatos įgyvendinamas (Gilbert ir kt., 2011). BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Žmonės yra motyvuoti tenkinti pagrindinius fizinius ir psichologinius poreikius (maisto, pastogės, pagarbos poreikis ir kt.), kurie yra patenkinami atitinkamais veiksmais ir elgesiu (Marshall ir kt., 2020). Poreikio samprata yra labai įvairialypė ir nagrinėjama skirtingose srityse skirtingų mokslininkų (Kragulj, 2016). Vis dėlto, nors žmogaus poreikių, konfliktų ir taikos sampratos yra tarpusavyje susijusios ir daro įtaką visiems žmogaus gyvenimo aspektams, akademikai ir praktikai dažniausiai jas sprendžia gana fragmentiškai. Danesh (2011) pažymi, kad žmogaus poreikių teorijos teigia, kad visi žmonės turi tam tikrus pagrindinius visuotinius poreikius ir, kai šie poreikiai nėra patenkinami – kyla konfliktai. Abraham Maslow pasiūlė poreikių piramidę, pradedant maisto, vandens ir pastogės poreikiu (fiziologiniai poreikiai), po kurių reikia saugumo ir apsaugos, tada priklausymo ar meilės, savigarbos/savęs vertinimo ir galiausiai savirealizacijos (Kopsov, 2019). John Burton (1990) taip pat yra nurodęs tam tikrų poreikių universalų rinkinį, tačiau priešingai nei Maslow (1973) piramidė – Burton (1990) poreikiai nėra paremti hierarchija, o poreikių sąrašą sudaro paskirstomasis teisingumas, saugumas ir apsauga, priklausomybė, savivertė, asmeninis pasitenkinimas, tapatumas, kultūrinis saugumas ir laisvė. (Danesh, 2011). Be Maslow ir Burton skiriamų biologinių, psichologinių ir socialinių poreikių, kiti autoriai (pvz.: Marshal Rosenberg, Maks Neef, Simon Hertnon ir kt.) taip pat pažymėjo ir identifikavo tam tikrus psicho-dvasinius (meilės vientisumas, dvasinė bendrystė ir pan.), kūrybos, išgyvenimo ir tobulėjimo poreikius (Danesh, 2011). Vis dėlto,

nepaisant skirtingos žmonių poreikių klasifikacijos yra puikiai matyti, kad pati žmogaus poreikių samprata ir žmonių poreikiai yra nuolat kintantys ir labai įvairialypiai, tačiau siekiant tam tikro pasitenkinimo ir egzistencijos pirmiausiai reikia patenkinti fiziologinius žmonių poreikius. Kai fiziniai poreikiai patenkinami, tuomet yra sutelkiamas dėmesys į saugumo, priklausomybės, pagarbos ir galiausiai savęs aktualizavimo poreikius (Marshall ir kt., 2020).

Vaikų poreikių tenkinimas yra kur kas kompleksiškesnis ir reikalaujantis daugiau dėmesio, nes pastarieji daugeliu atveju yra priklausomi nuo kitų (daugiausiai tėvų ar artimųjų), todėl ir jų poreikių tenkinimas yra grįstas kitų įsitraukimu. Vaikai dar tik mokosi pažinti pasaulį, jie yra nekalti, labai pažeidžiami ir priklausomi, tuo pat metu rodo savo smalsumą, aktyvumą ir yra kupini vilties (Serey ir kt., 2011). Vaikai yra asmenybės, kurios auga ir vystosi palaipsniui, todėl net ir augant skirtingoje aplinkoje, nei šeima, jiems yra reikalinga meilė, apsauga, dėmesingumas, teigiamų santykių vystymas ir pan. Vaikai, augantys globos namuose, turi būti skatinami teigiama veikla, o visas ugdymas turi būti grindžiamas vaikų saviraiška, savarankiškumo stiprinimu bei ambicingumo skatinimu. Vaikų, gyvenančių BVGN, poreikiai skiriasi priklausomai nuo amžiaus, lyties, socialinės ir ekonominės padėties bei geografijos (Ojo ir Olayinka, 2019). Atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje (Kainja, 2012; Ojo ir Olayinka, 2019; Browne, 2017; Bunkers ir kt., 2014) pateikiamą informaciją galima išskirti 6-ias pagrindines vaikų, augančių BVGN, poreikių grupes, t.y. fiziologiniai poreikiai, švietimo poreikiai, sveikatos poreikiai, psichosocialiniai poreikiai, ekonominiai ir materialiniai poreikiai bei apsaugos poreikiai.

Atliktame tyrime buvo identifikuota, kad bendruomeninių vaikų globos namų vaikų pagrindiniai poreikiai ne itin skiriasi nuo bendros populiacijos vaikų poreikių. Vis dėlto, buvo nustatyta, kad šie vaikai turi specifinių poreikių, susijusių su šeimos turėjimu, savarankiškumo ir atsakomybės ugdymu. Tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė, kad artimo ryšio kūrimas su kitu suaugusiuoju yra labai svarbus poreikis vaikams, augantiems bendruomeniniuose globos namuose. Šį poreikį ne taip sudėtinga įgyvendinti gyvenant šeimoje, tačiau bendruomeniniuose vaikų globos namuose tai komplikuojasi. Taip pat matyti, kad vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose namuose, turi didesnę savarankiškumo ir atsakomybės ugdymo poreikį nei bendros populiacijos vaikai. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad „*Bendruomeninių globos namų vaikų poreikiai – kartais gali būti sudėtingiau išsprendžiami, ilgesnis sprendimų kelias, atsižvelgiant į situaciją, pavyzdžiui: finansiniai ištekliai.*“. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad prioritetiniai vaikų, augančių BVGN, poreikiai yra tapatūs mokslinėje literatūroje išskirtiems poreikiams (pvz. remiantis Maslow poreikių piramide) ir yra susiję su saugia aplinka, raidos sutrikimų nustatymu, higienos ir priminių poreikių užtikrinimu, sutrikusios socializacijos atstatymu bei santykių su aplinka atkūrimu.

Stein (2009) teigimu dauguma vaikų socialinį darbuotoją suvokia kaip svarbiausią savo gyvenimo profesionalą, todėl siekiant veiksmingų rezultatų dirbant su vaikais socialiniai

darbuotojai privalo turėti tinkamus įgūdžius, kurie padėtų lengviau patenkinti jų socialinius, psichologinius, edukacinius ar kitokio pobūdžio poreikius. Socialinis darbas su vaikais tenkinant jų poreikius ir užtikrinant jų saugumą (įskaitant ir BVGN) yra viena iš sudėtingiausių, daugiausiai kvalifikacijos ir įgūdžių reikalaujanti, tačiau tuo pačiu metu daugiausiai naudos duodanti, socialinio darbo praktikos sričių (O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016). Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėti ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti (Kiaunytė ir Lygnugarienė, 2019). BVGN vaikai auga kitokioje aplinkoje, nei tie, kurie auga savo šeimoje, todėl socialiniai darbuotojai ne tik atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant šių vaikų saugumą ir pagrindinių poreikių patenkinimą (pvz.: fiziologinių, saugumo, meilės, pagarbos, savirealizacijos), bet ir padeda atkurti bei tobulinti socialinius įgūdžius kitokioje aplinkoje (Adomaitienė ir Balčiūnienė, 2017). Socialiniai darbuotojai dirbdami su vaikais, augančiais BVGN, pirmiausiai atlieka atitinkamą profesionalo vaidmenį - apsaugoti ir skatinti vaikų teises ir gerovę bei teikti priežiūrą ir paramą, kad vaikai galėtų išnaudoti visas savo galimybes (Social Care Wales, 2018). Naudodamasis žmogaus elgesio, vaiko raidos ir socialinių sistemų teorijomis, darbuotojas įsikiša ir rūpinasi vaikais, kuriems reikia priežiūros trumpam ar ilgesniam laikui. Socialinių darbuotojų ir vaikų, augančių BVGN, ryšys ir santykiai yra neatsiejami, nes pastarieji yra vieni nuo kitų priklausomi (O'Loughlin ir O'Loughlin, 2016). Socialiniai darbuotojai siekia užtikrinti vaikų saugumą, jų poreikių tenkinimą ir bendrą gerbūvį, o vaikai yra priklausomi nuo socialinių darbuotojų veiksmų ir jų įgyvendinimo.

Atlikto tyrimo metu išaiškėjo, kad tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius socialiniai darbuotojai yra svarbūs dėl vaikų poreikių atliepimo ir vaikų integravimo į visuomenę. Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad rūpinimasis vaiku visapusiškai ir bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis bei tarpininkavimas tarp vaiko ir institucijos yra svarbiausi dalykai norint atliepti jo poreikius. Kitaip tariant, socialinis darbuotojas įvertina vaiko poreikius, rengia individualius socialinės globos planus, padeda vaikui išsikelti tikslus ir jų tikslingai siekti, gerinant vaiko poreikius. Socialinis darbuotojas ruošia vaikus savarankiškam gyvenimui. Sudaro galimybes kiekvienam vaikui dalyvauti priimant svarbius sprendimus, turinčius įtakos jo gyvenimui ir ateičiai. Būtent dėl šios priežasties socialinis darbuotojas yra svarbus tenkinant BVGN vaikų poreikius X rajono įstaigoje.

2019 metų pabaigoje visą pasaulį ištikusi COVID-19 pandemijos krizė dar labiau ap sunkino socialinį darbą ir įnešė papildomų iššūkių tenkinant BVGN vaikų poreikius. Redondo-Sama ir kt. (2020) teigimu socialinis darbas COVID-19 krizės metu susidūrė su sudėtingiausiais iššūkiais, kai per neapibrėžtą laiką reikia patenkinti skubius socialinius poreikius, tačiau socialinio darbo veikla yra apribota papildomais suvaržymais ir taisyklėmis bei reikalavimais. COVID-19 pandemija

sukėlė papildomų problemų ne tik patiems socialiniams darbuotojams, kurie laikydami socialinio darbo pagrindinių vertybių ir principų turėjo užtikrinti vaikų poreikių patenkinimą ir savo pačių sveikatos gerovę sparčiai kintančioje aplinkoje (Farkas ir Romaniuk, 2020), bet ir vaikams, augantiems BVGN, kurie ne tik augo skirtingoje aplinkoje, bet papildomai susidūrė su atitinkama socialine atskirtimi, kai socialinių darbuotojų tiesioginis kontaktas buvo apribotas, o kasdieninė veikla pritaikyta pandeminei situacijai. COVID-19 pandemija lėmė daugybę pokyčių žmonių gyvenimuose, tačiau du svarbiausi buvo - fizinis ir psichinis atsakas į grėsmės suvokimą, bei taikomi socialiniai ir aplinkos apribojimai (Marshall ir kt., 2020). COVID-19 pandemijos metu iškilė grėsmė ne tik žmonių fizinei sveikatai, bet ir jų psichinei bei socialinei gerovei. Būtent dėl šios priežasties ypatingai išaugo socialinių darbuotojų (įskaitant ir BVGN) veiklos ir egzistencijos svarba (Ahmed, 2021), siekiant sumažinti ir taip didelę rizikos grupių atskirtį bei užtikrinti kokybiškas paslaugas ir poreikių tenkinimą.

Atlikto tyrimo metu buvo pastebėta, kad COVID-19 pandemijos krizė apsunkino socialinį darbą ir įnešė papildomų iššūkių tenkinant BVGN vaikų poreikius. Tyrimo metu buvo identifikuota, kad išaugo gyvo bendravimo poreikis, padidėjo nerimas ir išaugo psichologinės ar kito sveikatos sutrikimo pagalbos poreikis bei sumažėjo mokymosi motyvacija ir rezultatai. Tokie tyrimo duomenys patvirtino United Nations (2020) duomenis, kad pagrindinės rizikos, su kuriomis susidūrė vaikai COVID-19 pandemijos metu: mokymosi krizės paūmėjimas, grėsmės vaikų išgyvenimui, sveikatai ir saugumui. Dalis tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų išreiškė nuomonę, kad tenkinant vaikų poreikius padėjo gerai nustatyti prioritetai, komandinis darbas, lankstumas, darbuotojų požiūris. Galima teigti, kad socialiniams darbuotojams pakankamai sėkmingai pavyko patenkinti vaikų poreikius pandemijos metu. Vis dėlto, galima pastebėti su sveikatos paslaugomis susijusią problematiką – du informantai kalbėjo apie sunkesnę medicinos paslaugų pasiekiamumą (įskaitant psichologus, psichiatrus), tačiau tai tiesiogiai nuo socialinių darbuotojų nepriklausė. Tyrimo metu taip pat buvo atskleista, kad pagrindinės jaučiamos COVID-19 pandemijos pasekmės bendruomeninių globos namų vaikams: mokymosi kokybės ir rezultatų suprastėjimas, psichologinės savijautos pablogėjimas ir bendras vaikų, augančių BVGN, aktyvumo sumažėjimas pandemijos metu. Labai aiškiai ir konkrečiai įvardijus pasekmes, galima pereiti prie jų sprendimo būdų. Kaip ir minėta visame tyrime, pagrindinis objektas, į kurį koncentruojamasi, yra vaikas, augantis bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Todėl siekiant efektyviai įgalinti vaiko poreikius, būtina taip pat paraleliai spręsti ir pandemijos nulemtas problemas. Būtent dėl šių priežasčių išryškėjo socialinio darbuotojo svarba ir tinkamas socialinių darbuotojų įsitraukimas tenkinant BVGN vaikų poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių metu X rajono įstaigoje.

IŠVADOS

1. Socialinis darbas yra susijęs su veikla, kuri yra paremta darbu su asmenimis, šeimomis, grupėmis ir bendruomenėmis, siekiant skatinti žmogaus augimą ir vystymąsi bei socialinį teisingumą. Socialinis darbas su skirtingomis asmenų grupėmis yra pilnas iššūkių, o pats socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis ir apima tokias sritis, kaip priežiūra/aptaunavimas, terapija/gydymas, socialinė tvarka ir kt. Vienas iš pagrindinių socialinio darbo praktikos elementų yra bendravimo įgūdžiai, siejami su gebėjimu išklaudyti, empatija, aiškiu minčių dėstymu, tikslų nustatymu ir neadekvataus elgesio šalinimu. Socialinio darbuotojo veiklą apima 5-ios pagrindinės atsakomybės ir užduotys: sudėtingų poreikių tenkinimas, veiksminga apsauga ir rizikos valdymas, kova su sunkumais ir socialine atskirtimi, nepriklausomybės ir autonomijos skatinimas bei prevencija ir ankstyva intervencija, o pastaroji gali būti vykdoma trimis lygmenimis – mikro, mezzo ir makro. Šių intervencijos lygmenų kategorijos yra atitinkamai siejamos su asmenimis (individais), grupėmis ir bendruomenėmis. Vis dėlto, nepaisant skirtingo intervencijos lygmens socialiniai darbuotojai tuo pačiu metu nukreipia savo veiksmus į klientų socialinio funkcionavimo atkūrimą ir galimybių pertvarkymą reformuodami socialines sąlygas bei siekdami socialinės visuomenės gerovės.
2. Dauguma globojamų vaikų BVGN yra apgyvendinami ne kaip našlaičiai, o dėl tokių priežasčių, kaip skurdas, tėvų negebėjimas suteikti tinkamą priežiūrą, prasta sveikata, vaikų neįgalumas, tėvų ar kitų globėjų piktnaudžiavimas (smurtas, seksualinis išnaudojimas ir pan.) ir chroniška nepriežiūra, kylanti dėl alkoholizmo ir kitų priklausomybių. Tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius yra svarbu atsižvelgti ne tik į fiziologinius poreikius, bet ir su vaikų gerove bei puoselėjimu susijusius poreikius, kurie dažnai yra siejami su saugumu, meile, vertinimu ir pan. Socialinis darbas su vaikais reikalauja ypatingo dėmesio ir papildomų atsargumo priemonių, kad būtų užtikrinta tinkama vaiko apsauga. BVGN vaikai yra viena iš labiausiai pažeidžiamų, o neretu atveju ir visuomenės atstumtų grupių, todėl socialinių darbuotojų įsitraukimas į šių vaikų gyvenimus ir poreikių tenkinimą yra labai svarbus ir neįkainojamas. Dauguma vaikų savo socialinį darbuotoją suvokia kaip svarbiausią savo gyvenimo profesionalą, todėl siekiant veiksmingų rezultatų dirbant su vaikais, socialiniai darbuotojai privalo turėti tinkamus įgūdžius, kurie padėtų lengviau patenkinti jų socialinius, psichologinius, edukacinius ar kitokio pobūdžio poreikius. Socialiniai darbuotojai atlieka ypatingą vaidmenį vertinant vaikų interesus, poreikius, padėti ir kitas susijusias aplinkybes su vaikų gerbūviu bei planuodami įvairias intervencijos strategijas, problemų prevenciją ar atitinkamas priemones vaikų poreikiams patenkinti. Socialinių darbuotojų ir vaikų, augančių BVGN, ryšys ir santykiai yra neatsiejami, nes pastarieji yra vieni nuo kitų priklausomi. Socialiniai darbuotojai siekia užtikrinti vaikų saugumą, jų

poreikių tenkinimą ir bendrą gerbūvį, o vaikai yra priklausomi nuo socialinių darbuotojų veiksmų ir jų įgyvendinimo.

3. Empiriškai išnagrinėjus socialinio darbuotojo vaidmenį, tenkinant X rajono bendruomeninių globos namų vaikų poreikius, prieita pagrindinių išvadų:

- Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nors socialiniai darbuotojai turi labai daug vaidmenų tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius, tokių kaip duomenų tvarkytojas, konsultantas, vertintojas, gynėjas, tarpininkas, visgi pagrindinis šių darbuotojų vaidmuo vaikų atžvilgiu yra mokytojas. Bendruomeninių globos namų darbuotojai turi reikšmingos įtakos vaikų gerbūviui, nes atlikdami savo funkcijas, jie užtikrina vaikų poreikių tenkinimą, gyvenimo kokybės gerinimą, taip pat skatina sklandų jų įsitraukimą į visuomenę.
- Bendruomeniniuose vaikų globos namuose augantys vaikai neretai turi tam tikrų emocinių ir elgesio sutrikimų, savarankiškumo ir pareigingumo stoką, raidos bei mokymosi sutrikimų. Atliktame tyrime buvo identifikuota, kad bendruomeninių vaikų globos namų vaikų pagrindiniai poreikiai ne itin skiriasi nuo bendros populiacijos vaikų poreikių. Vis dėlto, buvo nustatyta, kad šie vaikai turi specifinių poreikių, susijusių su šeimos turėjimu, savarankiškumo ir atsakomybės ugdymu. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad prioritetiniai vaikų, augančių BVGN, poreikiai yra tapatūs mokslinėje literatūroje išskirtiems poreikiams (pvz. remiantis Maslow poreikių piramide) ir yra susiję su saugia aplinka, raidos sutrikimų nustatymu, higienos ir priminių poreikių užtikrinimu, sutrikusios socializacijos atstatymu bei santykių su aplinka atkūrimu.
- Atlikto tyrimo metu išaiškėjo, kad tenkinant vaikų, augančių BVGN, poreikius socialiniai darbuotojai yra svarbūs dėl vaikų poreikių atliepimo ir vaikų integravimo į visuomenę. Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į tai, kad rūpinimasis vaiku visapusiškai ir bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis bei tarpininkavimas tarp vaiko ir institucijos yra svarbiausi dalykai norint atliepti jo poreikius. Socialinis darbuotojas ruošia vaikus savarankiškam gyvenimui. Sudaro galimybes kiekvienam vaikui dalyvauti priimant svarbius sprendimus, turinčius įtakos jo gyvenimui ir ateičiai. X rajono BVGN socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimo tęstinumą šiais būdais: keičiasi informacija (ją fiksuoja žurnaluose), glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje ir palaiko atvirus pokalbius su vaikais (pasitelkiant naująsias technologijas).
- COVID-19 pandemija turėjo neigiamų pasekmių BVGN augantiems vaikams: suprastėjo mokymosi motyvacija, pablogėjo psichologinė savijauta, sumažėjo tarpusavio bendravimas su bendraamžiais, padidėjo apatiškumas. Tyrimo metu buvo identifikuota, kad išaugo gyvo bendravimo poreikis, padidėjo nerimas ir išaugo psichologinės ar kito sveikatos sutrikimo

pagalbos poreikis bei sumažėjo mokymosi motyvacija ir rezultatai. Socialiniai darbuotojai siekdami ir toliau užtikrinti svarbiausius vaikų poreikius bei nenutrūkstamą darbą su jais, buvo testuojami ir skiepijami, o jiems nesant darbe, ryšys buvo palaikomas nuotoliniu būdu: telefonu, socialiniais tinklais. Tenkinti vaikų poreikius pandemijos metu socialiniams darbuotojams padėjo gerai nustatyti prioritetai, komandinis darbas, lankstumas ir pozityvus požiūris.

REKOMENDACIJOS X RAJONO BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VADOVAMS

- ✚ Tyrimo metu išryškėjo sudėtingas, kompliktuotas darbo perdavimas atostogų, nedarbingumo metu. Poilsis/atsitraukimas nuo darbinės veiklos turi tiesioginę teigiamą įtaką tolimesniems darbuotojų veiklos rezultatams. Todėl šiuo atveju rekomenduotina ieškoti sprendimų, padedančių gerinti darbų perdavimo vadybą. Šie sprendimai galėtų apimti, planuojamus darbuotojų perdavimo susitikimus, konkrečiai atliktų užduočių ir paliekamų darbų sąrašo užrašymą atitinkamose sistemose, kurios prieinamos kolegoms.
- ✚ Atliktas tyrimas parodė, kad darbuotojų vaidmuo tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius gali būti stiprinamas nuolat ugdant darbuotojų kompetenciją. Todėl įstaigos vadovams siūlytina organizuoti arba užtikrinti socialinių darbuotojų dalyvavimą kitų institucijų organizuojamuose tiksliniuose mokymuose, seminaruose, kursuose, supervizijose. Taip pat reikėtų skatinti darbuotojus tarpusavyje dalintis įgytomis žiniomis ir gerąja patirtimi, kuri galėtų pasireikšti per savaitinius/mėnesinius darbuotojų susitikimus išsakant esmines problemas, teikiant siūlymus ir pan.
- ✚ Tyrimo metu išryškėjo papildomų išteklių poreikis, siekiant tenkinti vaikų fiziologinius, sveikatos, psichosocialinius, švietimo bei ekonominius ir materialinius poreikius. Atsižvelgiant į tai, institucijos vadovams rekomenduotina pritraukti finansinių išteklių iš ES fondų bei teikti prašymus aukštesnėms instancijoms planuojant kitų metų biudžetus. Taip pat įtraukiant savanoriškas veiklas, organizuojant labdaros iniciatyvas ir renginius, kurių metu būtų renkami finansai būtent bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikių geresniam tenkinimui.
- ✚ Tyrimas atskleidė, kad siekiant gerinti vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikius, reikia kurti ir stiprinti emociškai palankią aplinką ir įtraukti žmogiškuosius išteklius iš šalies. Todėl vadovams rekomenduotina glaudžiai bendradarbiaujant su socialiniais darbuotojais ieškoti naujų, inovatyvių sprendimų, padedančių stiprinti vaikams emociškai palankią aplinką. Tam gali prireikti ir kitų specialistų pagalbos, todėl svarbu įgalinti bendruomeniškumą. Tuo tarpu siekiant pritraukti žmogiškuosius išteklius iš šalies (pavyzdžiui, daugiau savanorių bendroms veikloms: sportui, menui), siūlytina organizuoti specialius renginius (pavyzdžiui, atviros sporto šventės, muzikos ar meno renginiai ir pan.). Taip pat siūlytina nuolat viešai skelbti (tiek tradicinėse, tiek socialinėse medijose) ir dalintis informacija apie ieškomus savanorius, akcentuojant jų pagalbos poreikį ir naudą bendruomeniniuose globos namuose gyvenantiems vaikams.

LITERATŪRA

1. 2019 metų veiklos ataskaita (2020). Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/media/file/Einamoji%20statistika/2019%20M.%20VEIKLOS%20ATAS%20KAITA.pdf> [žiūrėta: 2021-07-25].
2. Adomaitienė, J. ir Balčiūnienė, R. (2017). Asmenų, dirbančių socialinių paslaugų sektoriuje, kompetencijos ir jų tobulinimo galimybės. *Andragogika*, 1 (8): 71-93.
3. Ahmed, D. (2021). Importance of Social Workers in Multidisciplinary Frontline Environment During Pandemics. *Issues in Social Science*, 9 (1): 1-14.
4. Aleknevičienė J., Pocienė A. ir Šupa M. (2020). *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Mokomoji priemonė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla. ISBN 978-609-07-0381-6.
5. Arantes de Araujo, L., Veloso, C.F., de Campos Souza, M., Coelho de Azevedo, J.M. ir Tarro, G. (2020). The potential impact of the COVID-19 pandemic on child growth and development: a systematic review. *J Pediatr*, 97 (4): 369-377.
6. Aspers, P. ir Corte, U. (2019). What is Qualitative in Qualitative Research. *Qualitative Sociology*, 42:139–160.
7. Banks, S., Cai, T., Jonge, E., Shears, J., Shum, M., Sobočan, A.M., Strom, K., Truell, R., Úriz, M.J. ir Weinberg, M. (2020). Practising Ethically during COVID-19: Social Work Challenges and Responses. *International Social Work*, 63 (5): 569–83.
8. Bardauskienė, R. (2016). Socialinio darbuotojo veiklos efektyvumas ir jį ribojantys veiksniai. *Socialinis darbas*, 14 (2): 162–173.
9. BASW (2020). The role of social workers in a pandemic and its aftermath: learning from Covid-19. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.basw.co.uk/role-social-workers-pandemic-and-its-aftermath-learning-covid-19> [žiūrėta: 2021-06-19].
10. Blandford, A. (2013). *Semi-Structured Qualitative Studies*. The Encyclopedia of Human-Computer Interaction, Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation.
11. Blažytė, G. (2008). Prekybos moterimis aukų ir medikų galios santykiai: socialinio darbuotojo vaidmuo. *Socialinis darbas, patirtis ir metodai*, 2 (2): 11-30.
12. Bobinienė I. ir Voitechovič, T. (2012). *Vaikų institucijų prevencija ir intervencija: šeimos gerovės palaikymo komitetų veikla ir darbas su socialinės rizikos šeimomis*. Vilnius: Gelbėkit vaikus.
13. Browne, E. (2017). *Children in care institutions*. Knowledge, Evidence and learning for development. Helpdesk Report: UK.

14. Bunkers, K., Cox, A., Gesiriech, S. ir Olson, K., (2014). *Children, Orphanages, and Families: a summary of research to help guide faith based action*. Faith to Action Initiative.
15. Burton, J. (1990). *Conflict: Resolution and prevention*. New York: St. Martin's Press.
16. Burvytė, S. ir Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas / Socialinė klasterizacija tvarioje visuomenėje*, 45 (1): 62-79.
17. Crown (2015). *Guide to the Children's Homes Regulations including the quality standards*. Department for education. United Kingdom.
18. Danesh, H.B. (2011). *Human Needs Theory , Conflict and Peace in Search of and Integrated Model*. In D. J. Christie (Ed.), *Encyclopedia of Peace Psychology*. Hoboken, New Jersey: Wiley-Blackwell.
19. Dominelli, L. (2009) *Introducing Social Work*. Polity Press, Cambridge.
20. Dominelli, L. (2017). Social work challenges in the second decade of the 21st century: against the bias. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 32 (1): 105–107.
21. Ebue, M., Uche, O. ir Agha, A. (2017). *Levels of Intervention in Social Work Practice*. Social work in Nigeria: Book of readings (pp 84–92). Nsukka: University of Nigeria Press Ltd.
22. EC EUROPA (2021). Perėjimas nuo institucinių prie bendruomeninių paslaugų (deinstitucionalizavimas). Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/regional_policy/lt/policy/themes/social-inclusion/desinstit/ [žiūrėta: 2021-07-25].
23. Eidukevičiūtė, J. ir Večkienė, N.P. (2014). Profesinio identiteto formavimasis socialinio darbo praktikoje: komunikacijos kompetencijos aktualizavimas. *Tiltai*, 4: 37-56.
24. Farkas, K.J. ir Romaniuk, R.J. (2020). Social Work, Ethics and Vulnerable Groups in the Time of Coronavirus and Covid-19. *Society Register*: 4 (2): 67–82.
25. Fleming, P., McGilloway, S. ir Barry, S. (2016). The successes and challenges of implementing individualised funding and supports for disabled people: an Irish perspective. *Disability & Society*, 1-16.
26. Gaižauskaitė I. ir Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio Universitetas.
27. Gheyle, N. ir Jacobs, T. (2017). *Content Analysis: a short overview*. Internal research note.
28. Gilbert, N., Parton, N. ir Skivens, M. (2011) *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*. New York, Oxford University Press.
29. Girdauskienė, L. (2012). *Kūrybinės organizacijos vadybos sistemos įveiklinimas žinių aspektu*. Daktaro disertacija. Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija.

30. Gockel, A. ir Burton, D. L. (2014). An evaluation of prepracticum helping skills training for graduate social work students. *Journal of Social Work Education*, 50 (1): 101–119.
31. Griciūtė J. ir Senkevičiūtė-Doviltė, L. (2018). Lietuvos socialinės globos įstaigų, dalyvaujančių pertvarkos procese, darbuotojų motyvacijos vertinimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 21 (1): 35-56.
32. Gudžinskienė, V. (2010). Self-evaluation of general skills gained by social workers from children foster homes. *Social Education/Socialinis Ugdyimas*, 13 (24): 111-118.
33. Gvaldaitė, L. ir Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? *Socialinė Teorija Empirija Politika ir Praktika*, 12 (12): 55-73.
34. Higgins, M. (2015). Child Protection Social Work in England: How Can It Be Reformed? *British Journal of Social Work*, 47(2), 1-15. doi:10.1093/bjsw/bcv078
35. Johnson L.C. (2001). *Socialinio darbo praktika. Bendrasis požiūris*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
36. Kainja, E.T.V. (2012). *A Study of Child-Related Policies, Services and the Needs of Orphans in Malawi*. Daktaro disertacija, The University of Leeds.
37. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
38. Karpėtis, G. (2017). Social Work Skills: A Narrative Review of the Literature. *British Journal of Social Work*, 48(3), 1-20. doi:10.1093/bjsw/bcx066
39. Kiaunytė, A. ir Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas, patirtis ir metodai*, 23 (1): 69-94.
40. King, N. ir Horrocks, Ch., (2010). Interviews in Qualitative Research. [interaktyvus]. Prieiga per internetą https://books.google.lt/books?id=iOsnITKC48gC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [žiūrėta: 2021-06-25].
41. Konikovaitė, G. (2014). *Socialinio darbo su šeima ypatumai*. Kompetencijos socialiniame ugdyme: kaitos brėžtis, pirma dalis. Lietuvos socialinių pedagogų asociacija, Vilnius.
42. Koprowska, J. (2014). *Communication and Interpersonal Skills in Social Work*. London, Learning Matters.
43. Kopsov, I. (2019). A New Model of Human Needs. *London Journals Press*, 19 (6): 17-28.
44. Kragulj, F. (2016). Conceptualising Needs to Enhance Organisational Learning and Enable Knowledge-Based Innovation. *Procedia Computer Science*, 99: 195-212.

45. Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C., Swaab, H. ir Scholte, E. (2016). Characteristics of Children in Foster Care, Family-Style Group Care, and Residential Care: A Scoping Review. *J Child Fam Stud*, 25:2357–2371.
46. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021). Bendruomeniniai vaikų globos namai. . Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8bac3bd3-29a0-4525-b7d2-5d35d95a4bdb#/> [žiūrėta: 2021-10-08].
47. Lietuvos statistikos departamentas (2020). Socialinės paslaugos 2019 m. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=7736424> [žiūrėta: 2022-03-27].
48. Lietuvos statistikos departamentas (2021). Per metus tėvų globos netekę vaikai. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=8bac3bd3-29a0-4525-b7d2-5d35d95a4bdb#/> [žiūrėta: 2021-10-08].
49. Lietuvos statistikos departamentas (2022). Vaikų skaičius vaikų globos įstaigose, metų pabaigoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [žiūrėta: 2022-03-27].
50. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Gyvenimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose: tai namai, o ne institucija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/gyvenimas-bendruomeniniuose-vaiku-globos-namuose-tai-namai-o-ne-institucija> [žiūrėta: 2021-06-17].
51. Malcolm, G. ir Margaret, H. (2020). Social Work in the Time of the COVID-19 Pandemic: All in This Together? *Br J Soc Work*, 50 (3): 637-641.
52. Malta Social Work Profession Board ir Maltese Association of Social Workers (2018). Social Work Code of Ethics. Values and Principles for the Social Work Profession. Malta.
53. Marshall, J., James, I.A. ir Carter, L.J. (2020). *Meeting the Needs of People living in Care Homes during the Covid-19 Pandemic*. UK Perspective. NHS Foundation Trust.
54. Maslow, A. H. (1973). *The farther reaches of human nature*. Harmondsworth, UK: Penguin Books.
55. Milkintaitė, L. ir Marcinkevičienė, D. (2013). Socialinio darbuotojo realizuojami vaidmenys smurto pasireiškime socialinės rizikos šeimose. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11: 81-89.
56. Moreno, C., Wykes, T., Galderesi, S., Nordentoft, M., Crossley, N. ir kt. (2020). How mental health care should change as a consequence of the COVID-19 pandemic. *Position Paper*, 7: 813-824.
57. Moriarty, J., Baginsky, M. ir Manthorpe, J. (2015). *Literature review of roles and issues within the social work profession in England*. Kings College, London. Social care workforce research unit.

58. Ngozi, C., Nma-Njoku, C. ir Ngozi, N. (2017). *Methods of Social Work Practice*. Social work in Nigeria: Book of readings (pp 44–59). Nsukka: University of Nigeria Press Ltd.
59. O'Loughlin, M. ir O'Loughlin, S. (2016). *Social Work with Children and Families*. 4th Edition, Transforming Social Work Practice Series. ISBN: 9781473942943.
60. OECD (2020). Combatting COVID-19's effect on children. Tackling Coronavirus (COVID-19): Contributing to a global effort. [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132643-m91j2scsyh&title=Combatting-COVID-19-s-effect-on-children&_ga=2.256764355.91070718.1624094574-910709026.1620286542 [žiūrėta: 2021-06-20].
61. Ojo, S.S. ir Olayinka, S.A. (2019). Efforts at meeting the needs of Orphans and Vulnerable children in Vulnerable households in selected communities of Nasarawa Eggon LGA of Nasarawa State (An Assessment of Centre for Women Youth and Community Action (NACWYCA-NGOs). *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 24 (10): 39-47.
62. Oliver, C. (2010). *Children's views and experiences of their contact with social workers: A focused review of the evidence*. Research. Children's Workforce Development Council (CWDC): Leeds.
63. Payne, M. (2016). *Modern Social Work Theory, Fourth Edition*. Oxford University Press.
64. Payne, M. (2017). Applying critical social work theory in practice“. *ZESZYTY PRACY SOCJALNEJ*, 22 (3): 169–193.
65. Petrowski, N., Cappa, C. ir Gross, P. (2017) Estimating the number of children in formal alternative care: Challenges and results. *Child Abuse & Neglect*, 70: 388-398.
66. Poviliūnas, A. (2014). *Investicijos į vaikus: padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties*. Nacionalinių strategijų tyrimas. Vilniaus universitetas.
67. Punch, K. F. (2013). *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*. SAGE Publications.
68. Pūras, D. (2012). *Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas*. Unated Nations Human Rights Office of the Hight Commissionier.
69. Ragowski, S. (2011). Social Work with Children and Families: Challenges and Possibilities in the Neo-Liberal World. *The British Journal of Social Work*, 42 (5): 921-940.
70. Raudeliūnaitė, R. ir Gudžinskienė, V. (2017). The development of independent living skills in young adults with intelectual disability in sheltered housing accomodation. *Proceedings of the International Scientific Conference*, 3: 265-276.

71. Redondo-Sama, G., Matulic, V., Munté-Pascual, A. ir De Vicente, I. (2020). Social Work during the Covid-19 Crisis: Responding to Urgent Social Needs. *Sustainability (Switzerland)*: 12 (20): 1–16.
72. Rupšienė, L. (2018). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://epale.ec.europa.eu/en/node/53710> [žiūrėta: 2021-06-27].
73. Serey, S., Many, D., Sopheak, M., Sokkalyan, T., Sela, S.A., Chanravuth, L. ir Sophal, K. (2011). Addressing the special needs of orphans and vulnerable children (OVCs): A case study in Kien Svay district, Kandal province, Cambodia. *Journal of AIDS and HIV Research*, 3 (2): 43-50.
74. Singer, J. ir Sage, M. (2015). *Technology and social work practice: Micro, mezzo, and macro applications*. Social workers' desk reference (pp.179-188). Third edition, Oxford University Press, United Kingdom.
75. Smith, G. P. (2017). Historical out-of-home child care leavers and mental health needs. *Australian Social Work*, 70 (1): 1–3.
76. Snieškienė, D. ir Tamutienė, I. (2014). *Institucijose ir šeimose globojamų vaikų žmogaus teisių užtikrinimo lyginamoji analizė*. Tyrimo ataskaita.
77. Social Care Wales (2018). *The residential child care worker: Practice guidance for residential child care workers registered with Social Care Wales*. Welsh Government, Cardiff, Wales.
78. Social Work Strategy (2017). *The purpose of social work improving and safeguarding social wellbeing*. Department of Health. Castle Buildings: Belfast.
79. Stabler, L., Wilkins, D. ir Carro, H. (2019). What do children think about their social worker? A Q-method study of children's services. *Child & Family Social Work*, 25: 118–126.
80. Stein, M. (2009) *Quality Matters in Children's Services: Messages from Research*. London: Jessica Kingsley Publishers.
81. Teater, B. (2014). *An introduction to applying social work theories and methods (2nd ed.)*. New York, NY: McGraw-Hill Education.
82. The College of Social Work (2014). *Roles and Functions of Social Workers in England*. Advice note, London, The College of Social Work.
83. The National Association of Social Workers (NASW) (2016). Code of Ethics. [interaktyvus] Prieiga per internetą: [https://www.uaf.edu/socwork/student-information/checklist/\(D\)-NASW-Code-of-Ethics.pdf](https://www.uaf.edu/socwork/student-information/checklist/(D)-NASW-Code-of-Ethics.pdf) [žiūrėta 2021-06-16].
84. UNICEF (2020). *Social Service Workforce Safety and wellbeing during the COVID-19 response*. Recommended Actions. IFSW.

85. United Nations (2020). Policy Brief: The Impact of COVID-19 on children. [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://unsdg.un.org/sites/default/files/2020-04/160420_Covid_Children_Policy_Brief.pdf [žiūrėta: 2021-06-20].
86. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2019). 2019 metų veiklos ataskaita. 2020-03-31 Nr. 5-1. Prieiga per internetą: https://vaikoteises.lt/media/file/Einamoji%20statistika/2019%20M.%20VEIKLOS%20ATAS_KAITA.pdf [žiūrėta: 2021-10-08].
87. Van Doore, K. E. (2016). Exploring Child Trafficking for the Purpose of Orphanages. *The International Journal of Children's Rights*, 24 (2): 378-407.
88. Vitkauskas, K. (2010). Vaiko globos organizavimo principų įgyvendinimas Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 31: 133–146.
89. Vveinhardt, J. ir Gulbovaitė, E. (2013). Poreikių hierarchijos koncepcinis pagrindimas nacionaliniame vertybių kongruencijos kontekste. *Kultūra ir visuomenė*, 4 (2): 143-162.
90. Winter, K. (2009). Relationships matter: the problems and prospects for social workers' relationships with young children in carefcs. *Child & Family Social Work*, 14: 450-460.
91. Zbarauskaitė, A. (2012). *Pagalba vaikui: prieraišumo teorijos perspektyva, Šeima: problemų šaltinis ar ištekliai?* Socialinės pagalbos šeimai galimybės. Metodinė priemonė. Red. L. Gvaldaitė Vilnius: SOTAS, p. 57–74.
92. Žalimienė, L. (2007). *Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas*. Metodinė priemonė. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
93. Žydžiūnaitė, V. (2011). Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Mokomoji knyga. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Baigiamojo_darbo_metodologija.pdf [žiūrėta: 2021-06-27].
94. Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams. Vaga, Vilnius.

SANTRAUKA

Sonata Vasiliauskienė

SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMUO TENKINANT BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS

Darbo vadovė prof. dr. Brigita Kairienė

Tyrimo tikslas – išnagrinėti socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant bendruomeninių vaikų globos namų vaikų poreikius.

Tyrimo uždaviniai: (1) Atskleisti socialinio darbuotojo vaidmens sampratą; (2) Identifikuoti bendruomeninių globos namų vaikų poreikių tenkinimo charakteristikas ir jų sąsajas su socialinio darbuotojo vaidmeniu; (3) Išanalizuoti socialinio darbuotojo vaidmens svarbą tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius.

Tyrimo metodika. Tyrimui atlikti taikytas kokybinis tyrimo metodas. Buvo siekiama atskleisti socialinio darbuotojo vaidmenį, išsiaiškinti sunkumus su kuriais susiduria socialinis darbuotojas, bei aptarti aspektus, kuriuos reikėtų tobulinti socialiniame darbe, tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius. Tyrimo imtis: 9 socialiniai darbuotojai, dirbantys X rajono bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Tyrimo rezultatai. Socialinių darbuotojų, dirbančių su bendruomeninių globos namų vaikais, veiklos laukas yra platus, todėl jų vaidmuo yra įvairialypis. Tyrimo metu išryškėjo, kad socialiniams darbuotojams, dirbantiems su bendruomeniniuose globos namuose augančiais vaikais, tenka mokytojo, konsultanto, vertintojo, gynėjo, tarpininko bei dokumentų rengėjo vaidmuo. Tyrimas atskleidė, kad socialinio darbuotojo veikla turi reikšmingos įtakos vaikų gerbūviui, nes atlikdami savo funkcijas, socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimą, gyvenimo kokybės gerinimą, taip pat skatina jų įsitraukimą į visuomenę. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad socialiniai darbuotojai užtikrina vaikų poreikių tenkinimo tęstinumą. Tai įgyvendinama jiems tarpusavyje keičiantis informacija, glaudžiai bendradarbiaujant ir palaikant atvirus pokalbius su vaikais (dėka užmegzto artimo tarpusavio ryšio). Tyrimo metu išvelgta tai, kad socialiniai darbuotojai bei kartu dirbantys kolegos yra suinteresuoti kuo greičiau bei efektyviau padėti pagalbos prašančiam vaikui. Tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad COVID-19 pandemija turėjo neigiamų pasekmių bendruomeniniuose globos namuose augantiems vaikams: suprastėjo jų mokymosi motyvacija ir rezultatai, pablogėjo psichologinė savijauta, sumažėjo tarpusavio bendravimas su bendraamžiais, padidėjo apatiškumas. Tenkinti vaikų poreikius pandemijos metu socialiniams darbuotojams padėjo gerai nustatyti prioritetai, komandinis darbas ir lankstumas.

Raktiniai žodžiai: socialinio darbuotojo vaidmuo, vaikų poreikiai, bendruomeniniai globos namai.

SUMMARY

Sonata Vasiliauskienė

THE ROLE OF A SOCIAL WORKER IN MEETING THE NEEDS OF CHILDREN IN COMMUNITY CARE HOMES

Research supervisor prof. dr. Brigita Kairienė

Research aim is to examine the role of the social worker in meeting the needs of children in community care homes.

Research tasks: (1) To reveal the concept of the role of a social worker; (2) To identify the characteristics of meeting the needs of children in community care homes and their correlations with the role of a social worker; (3) To analyze the importance of the role of a social worker in meeting the needs of children in community care homes.

Research methodology. A qualitative research method was used to perform the study. The aim was to reveal the role of a social worker, to find out the difficulties faced by a social worker, and to discuss aspects that should be improved in social work to meet the needs of children in community care homes. Sample of the study: 9 social workers working in community care homes in area X.

Research results. The field of activity of social workers working with children in community care homes is wide, so their role is diverse. The study revealed that social workers working with children growing up in community care homes have the role of teacher, counselor, assessor, advocate, mediator and document maker. The research revealed that the activities of a social worker have a significant impact on the well-being of children, because in the performance of their functions, social workers ensure the satisfaction of children's needs, improve the quality of life, as well as stimulate their involvement in society. According to the research, it can be stated that social workers ensure the continuity of meeting the needs of children. This is done through the exchange of information, close co-operation and open conversations with children (thanks to the established close relationship). The research revealed that social workers and colleagues working together are interested in helping a child requesting for help as quickly and efficiently as possible. Analysis of the study data revealed that the COVID-19 pandemic had negative consequences for children growing up in community care homes: their motivation and outcomes to learn decreased, their psychological well-being deteriorated, their communication with peers decreased, and apathy increased. Well-defined priorities, teamwork and flexibility helped social workers to meet the needs of children during the pandemic.

Keywords: social worker role, children's needs, community care homes.

PRIEDAI

PAGRINDINIŲ INTERVIU KLAUSIMŲ GRUPĖ

1) SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS SAMPRATA

1. Kokios savybės yra būtinos socialiniam darbui šioje įstaigoje?
2. Kokios savybės yra reikalingos socialiniam darbuotojui tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?
3. Socialinio darbuotojo vaidmuo yra labai įvairialypis. Kokį (-ius) vaidmenį (-is) atliekate kaip socialinis darbuotojas bendruomeniniuose globos namuose?
4. Kaip galvojate, kokios įtakos turi socialinio darbuotojo veikla tenkinant vaikų poreikius?
5. Kaip komandinis darbas atsispindi socialinio darbuotojo veikloje, vaikų poreikių tenkinimo procese?
6. Kaip siūlytumėte stiprinti socialinio darbuotojo vaidmenį tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?

2) BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIŲ CHARAKTERISTIKOS

7. Kaip apibūdintumėte bendruomeninių vaikų globos namų vaiką? Charakterizuotumėte.
8. Kaip bendruomeninių globos namų vaikų poreikiai skiriasi nuo bendros populiacijos vaikų poreikių?
9. Kokie yra bendruomeninių globos namų vaikų prioritetiniai poreikiai, kuriuos reikėtų spręsti pirmiausia?
10. Kaip pavyksta įstaigoje užtikrinti vaikų poreikių tenkinimo tęstinumą, keičiantis socialinių darbuotojų pamainai? Detalizuokite, atsižvelgiant į pačių vaikų poreikius ir jų norą dalytis informacija/kalbėtis su pvz.: atitinkamais darbuotojais.
11. Kokiais būdais įstaigoje yra užtikrinamas emocinis vaikų ryšys su darbuotojais, esant jų kaitai (pvz.: nuolatinis darbuotojas atostogauja)?
12. Kokiais būdais įstaigoje stengiamasi patenkinti vaikų poreikius, susijusius su neigiama (traumuojančia) praeities patirtimi?
13. Kaip galvojate, kaip sėkmingai vyksta vaikų poreikių tenkinimas įstaigoje? Pagrįskite.

3) SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS IR BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ POREIKIŲ SĄSAJOS

14. Kuo socialinio darbuotojo veikla yra svarbi tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius?
15. Kokius bendruomeninių globos namų vaikų poreikius pavyksta patenkinti?
16. Kaip galvojate, kokių vaikų poreikių negali patenkinti institucinė globa?
17. Kokiems vaikų poreikiams reikia papildomų išteklių?

4) SOCIALINIO DARBUOTOJO VAIDMENS POKYČIAI COVID-19 PANDEMIJOS METU TENKINANT BENDRUOMENINIŲ GLOBOS NAMŲ VAIKŲ POREIKIUS

18. Kaip pakito vaikų poreikiai COVID-19 pandemijos metu?
19. Kaip pavyko patenkinti, vaikų gyvenančių bendruomeniniuose globos namuose poreikius?
20. Kokias COVID-19 pasekmes jūs jaučiate jau dabar bendruomeninių globos namų vaikams?
21. Kaip jūs padedate pasekmes spręsti?
22. Kaip siūlytumėte tobulinti socialinių paslaugų kokybę tenkinant bendruomeninių globos namų poreikius COVID-19 pandemijos sukeltų padarinių atžvilgiu?
23. Kaip siūlytumėte gerinti vaikų, augančių bendruomeniniuose globos namuose, poreikių tenkinimą?

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMO FORMA

Aš,, sutinku dalyvauti magistrinio darbo „Socialinio darbuotojo vaidmuo tenkinant bendruomeninių globos namų vaikų poreikius“ tyrime ir suprantu, kad mano dalyvavimas yra savanoriškas ir aš galiu bet kuriuo metu ir be jokio papildomo paaiškinimo nutraukti dalyvavimą tyrime. Man buvo pateikta žodinė informacija apie tyrimą, kur ir kokių tikslų bus naudojama informacija gauta tyrimo metu, į mano klausimus buvo tinkamai atsakyta. Esu informuota/as, kad interviu bus anoniminis, tyrimo duomenys bus apdorojami apibendrinant ir išsaugant jų konfidencialumą. Aš gausiu pasirašytą šio sutikimo egzempliorių.

Tyrimo dalyvio parašas

Tyrimo dalyvio vardas ir pavardė

Pasirašymo data